

PLANINSKI VESTNIK 12

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

LETNIK LXXIV

1974

PLANINSKI VESTNIK
GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE
 IZHAJA OD LETA 1895

M. Filutek	Bolj enotno in načrtno v bodoče	629
Tine Mihelič	Leto 1973 v stenah	630
Nejc Zaplotnik	Stena preizkušnje	636
Janez Lončar	Rixons Pinnacle	641
Janez Lončar	Igra vetra in slapu	642
Igor Golli	Gneča v Geruasuttijevem stebru	643
Dr. Mirko Kajzeli	Ob 50-letnici smrti dr. Klementa Juga	645
Evgen Lovšin	Nekaj pripomb ob dvestoletnici rojstva Valentina Staniča	648
Miran Ogrin	Grenlandija – dežela večne lišine	656
Lilijana Avčič	Zimski Jalovec poleti	660
Ing. Milan Ciglar	Mednarodno posvetovanje »Bodočnost ALP«	663
Vladimir Mesarič	Sedma jugoslovska odprava na Kavkaz	667
	Društvene novice	669
	Alpinistične novice	673
	Iz planinske literature	676
	Razgled po svetu	679

Naslovna stran:
 Ledene sveče
 Foto: Jožko Dolničar

Poštnina plačana v gotovini

Lastnik: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana. – Glavni urednik: Prof. Tine Orel, naslov: 61111 Ljubljana – pošta 11, p. p. 38, odgovorni urednik: Stanko Hribar. – Uredniški odbor: ing. Tomaž Banavec, prof. Marijan Krišelj, prof. Evgen Lovšin, dr. Miha Potočnik, Janez Pretnar, prof. Janka Ravnik, Franci Savenc, Tone Strojín, dr. Tone Vraber. – Naslov uredništva in uprava: Planinska zveza Slovenije 61001 Ljubljana, Dvořakova 9, p. p. 214. – Tekoči račun pri NB 50101-678-47046, telefon 312-553. – Planinski Vestnik izhaja praviloma vsak mesec. Letna naročnina 60 din, plačljivo tudi v štirih obrokih, za inozemstvo 80 din (5 US \$). Oglase vodi Rado Lavrič. – Reklamacije se upoštevajo dva meseca po izidu številke. Spremembe naslova javljajte upravi glasila, navedite vedno tudi novi naslov s tiskanimi črkami. Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pismene odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto. – Rokopisov ne vračamo. – Tiska in klišeje izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani.

Po mnenju Republiškega sekretariata za prosveto in kulturo št. 421-1/73 z dne 18. 1. 1973 spada ta publikacija med proizvode iz 7. točke 1. odstavka 36. člena Zakona o obdavčenju proizvodov in storitev v prometu (Ur. list SFRJ 33-316/72).

tiskarna
jože moškrič
 ljubljana, nazorjeva 6, telefon 21-295

oddelek za sodobno pisarniško poslovanje
 izdeluje kopirne obzorce SNAP-OUT, ki zagotavljajo boljše organizacijsko poslovanje v uradih, bankah, zavodskih in drugih ustanovah, podjetjih, industriji, trgovini, bolnišnicah, prevoznikstvu in drugod

tiskarna
 tisk vseh vrst tiskovin, katalogov, časopisov, revij in knjig

klišearna
 izdelava vseh vrst eno- in večbarvnih klišejev

knjigoveznica
 vezava preprostih in luksuzno opremljenih del

stampijarna
 izdelava vseh vrst žigov, pečatov in knjigovodskih brk

MARIBORSKA TEKSTILNA TOVARNA

Maribor, Kraljeviča Marka 19

s svojimi temeljnimi organizacijami združenega dela:

TOZD — Melje, telefon 26-241, telox 33117 Yu MTT, z obratom Ljutomer, telefon 81-130

TOZD — Tabor, telefon 23-841

TOZD — Merinka, telefon 32-151

TOZD — Sukančarna, telefon 26-241

izdeluje najrazličnejše bombažno-mikane in česane, stanične, sintetične volnene-mikane in česane preje ter leacrii prejo za pletenje.

— bombažne, stanične in sintetične tkanine, barvane in tiskane v rolo ali filmskem tisku, oplemenitene po najsoodobnejših postopkih, volnene tkanine čiste ali v mešanica,

— razne vrste podlog za lahko in težko konfekcijo,

— pletenine v uni barvah, tiskane in dessinirane izdelane iz sintetičnih mešanic, a posebno iz poliestra-volne in poliestra-rayon,

— bombažni in sintetični sukanec za široko potrošnjo, kakor za konfekcijo, čevljarstvo in tapetniško industrijo.

PLANINSKI VESTNIK

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

74. LETNIK

12 1974

BOLJ ENOTNO IN NAČRTNO V BODOČE

V dneh od 2. do 4. oktobra 1974 je bil v Moravskih toplicah pri Murski Soboti 9. kongres Zveze socialistične mladine Slovenije, ki so se ga udeležili med delegati in gosti tudi člani Planinske zveze Slovenije: kot delegata Lovro Osolnik (član MK PZS) in Andrej Brvar (član MK PZS), kot gosta pa dr. Miha Potočnik (predsednik PZS in Franjo Krpač (načelnik MK PZS). Je pa med okrog 720 navzočimi na tem zboru bilo navzočih več planincev, ki so bili delegati ali gostje.

Prvi dan kongresa je bilo plenarno zasedanje in v dopoldanskem delu sta imela referat predsednik republiške konference Zveze mladine Slovenije Ljubo Jasnič in predsednik predsedstva CK ZKS France Popit, ki sta v svojih izjavah nakazala pravo pot in usmeritev mladih v Sloveniji po 9. kongresu ZSMS. V popoldanskem delu plenarnega zasedanja so to potrdili še številni drugi razpravljalci.

Drugi dan kongresa so se delegati in gostje razdelili v štiri komisije: komisijo za družbenoekonomske odnose in kmetijstvo, komisijo za organiziranost in razvoj, statut, kadrovsko in mednarodno politiko, komisijo za vzgojo, izobraževanje, idejnopolitično delo ter kulturo in komisijo za krajevne skupnosti, specializirane organizacije in JLA. V slednji so sodelovali tudi mladi planinci, saj so njihovi interesi zajeti v okviru kolektivnega članstva v ZSMS. Naša planinska organizacija vključuje veliko število mladih (37 000).

Delovna skupina za krajevne skupnosti, specializirane organizacije in JLA je štela kar 97 delegatov in gostov in obravnavala je vse dokumente 9. kongresa ZSMS, posebno seveda svoja področja. Po uvodnem referatu Matjaža Kosa je sodelovalo v razpravi še 36 delegatov in gostov, ki so se izčrpno lotili financiranja in materialne osnove za delovanje zveze mladine in specializiranih mladinskih organizacij. Te organizacije goje tradicije NOB, SLO, krepe bratstvo in enotnost jugoslovanskih narodov in narodnosti, družbeno samozaščito, razvijajo tovarištvo, solidarnost in humanost in ne nazadnje oblikovanje mladega človeka v samoupravno socialistično angažirano osebnost. Poudarjeno je bilo, da družba posveča temu področju vse premalo pozornosti in da delo teh organizacij ni ustrezno vrednoteno. Glavne pomanjkljivosti se pa marsikje danes kažejo tudi v kroničnem pomanjkanju sredstev, kadrov in prostorskih možnosti za delovanje. Tako delegati-razpravljalci iz specializiranih mladinskih organizacij in drugi so

podprli sklepe 9. kongresa Zveze socialistične mladine Slovenije, še posebno tista določila, ki govorijo o kolektivnem članstvu specializiranih organizacij v ZSMS. Videti je, da je v tem najrealnejša možnost za doseganje skupnih ciljev in vrednot na enotni programski zasnovi v okviru Zveze socialistične mladine Slovenije. Pri tem je bila poudarjena zahteva po koordinaciji dela in programov na vseh ravneh (krajevna skupnost, občina, regija, republika, zveza). Ti koordinacijski odbori se naj ustanovijo takoj.

Notranja organiziranost specializiranih mladinskih organizacij mora temeljiti na samoupravnih načelih naše družbe.

Veliko je govora tudi o problematiki mladinskega turizma in s tem v zvezi o regresih za skupinska potovanja otrok in mladine, o nevezdržnih razmerah v objektih mladinskega turizma, o ustanovitvi samoupravne interesne skupnosti za to področje, saj je le v tem realna možnost za reševanje vseh problemov, ki so s tem v zvezi.

Pri krepitvi in nadaljnjem razvoju koncepta o splošnem ljudskem odporu imajo specializirane organizacije posebno pomemben položaj. Naloge na področju obrambe domovine in našega samoupravnega socialističnega razvoja so tudi njihova dolžnost.

Izvoljeno je bilo 109 članov v vodstvo ZSMS. Delegat MK PZS je Andrej Brvar. Izvoljeno je bilo tudi 35-člansko predsedstvo republiške konference ZSMS. Za predsednika je bil izvoljen Ljubo Jasnič, za sekretarja pa Zdenko Mali.

Izvoljena pa je bila tudi 94-članska delegacija Zveze socialistične mladine Slovenije, ki se bo udeležila 9. kongresa Zveze socialistične mladine Jugoslavije. Mlade planince iz Slovenije bo v delegaciji zastopal Filip Matko iz Murske Sobote, to je podpisani

M. Filutek

LETO 1973 V STENAH

TINE MIHELIC

1. Zimska sezona

Zimski sezoni l. 1972/73 bi lahko rekli, da je bila nekaj srednjega. Ne dobra ne slaba. Posebno senzacionalnih vzponov ni bilo, zato pa kar mnogo lepih, srednje pomembnih tur. Iz tega okvira močno izstopa le ena zimska prvenstvena: smer Dular-Juvan v Rzeniku. Kot ponavadi je bilo največ težkih zimskih tur opravljenih v »lahki« zimi pred novim letom. Kasneje sneg sicer ni zapadel kaj prida na debelo, zato pa tem večkrat po malem, kar za oblikovanje dobrih pogojev za zimsko plezanje gotovo ni ugodno.

Zimske prvenstvene:

Kamniška smer v Koglu: Kramar, Pollak, 22., 23. XII. 1972,

Tržiška smer v isti steni: Anderle, Srečnik, 23. XII.,

smer Dular-Juvan v Rzeniku: Erjavec, Rebul, 23.–26. XII.,

prečenje Velikega Grebena (Skuta): Malešič, Volkar, 24. XII.,

nova smer v severni steni Kočne (III–V): brata Šter, decembra,

Perčičeva smer v Vežici: Pollak, Volkar, 28. XII.,

Dorkova smer v Mali Raduhi: Štalehar, Zanoškar, 30., 31. XII.,

Zagorčeva smer v Mali Raduhi: Hauser, Zanoškar, 13. I. 1973,

nova smer v južni steni Jerebice (III–V): Golli, Gradišar, 13., 14. I.,

Cerkovnikov steber v zahodni steni Krna (prvenstvena: mestoma V, VI, sicer III): Fon, Kapitan, Kragelj, Radešček, 18. II.,
 grebensko prečenje Rombon–Ribežni–Črnelski Vršiči: Blažičeva, Cuder, Gradišar, Štrosarjeva, 3., 4. III.,
 grapa v Stadorju, prečenje Stadorja do Prestreljenika: Blažičeva, Gradišar, Štrosarjeva, 16., 17. III. in
 Srednji raz Debele peči: Hočevar, Kalan, Matijevc, 18., 19. III.

2. Poletna sezona

V primeri s prejšnjo je bila poletna sezona 1973 v domačih stenah izredno bogata. Kar zadeva število pa tudi kvaliteto vzponov, je bila to bržkone sploh ena izmed najuspešnejših sezon. Plezalsko udejstvovanje se je izredno razmahnilo, alpinizem postaja pravcati slovenski »narodni šport«. Kvalitetni vrh se je izredno razširil. Število navez, ki so sposobne preplezati naše najtežje smeri, je izredno veliko. Prišlo je do pravcate poplave šeste stopnje. Smeri kot npr. Ljubljanska, Dularjeva zajeda in podobne, ki so bile še pred malo leti rezervirane za najožji krog, so prišle v modo in jih ponavljajo številne naveze. Večina plezalcev je še prav mladih, kar je zelo obetajoče. Zlasti pa je razveseljivo, da plezalci vedno bolj razširjajo svoj »akcijski radij« in ne plezajo zgolj v modnih stenah nad Vrati, Tamarjem in Okrešljem. Vedno več obiska doživljajo doslej osamljene, a privlačne in deloma še neraziskane stene v zgornjem porečju Soče, nad Krmo, Robanovim kotom in še kje. Skratka, alpinizem je pri nas v močnem vzponu. Paziti pa bo treba, da bo ta razvoj pravilno usmerjen.

Prvenstveni vzponi:

Gamsje police v V steni Brane (III, IV): Malešič, Klemenc, Šikonja, 24. III.,
 nova smer v S steni Debele peči (IV, V): Anderle, Bence, Grohar, L. Rožič, maja,
 Posiljena smer v Z steni Cmira (IV, V): Belak, Košir, 3. VI.,
 smer Cik-cak v S steni Velikega Draškega vrha (V, VI–): Hutter, Vukovič, junija,
 nova smer v S steni Debele peči (IV): Kalan, Matijevc, Robas, Verbič, 10. VI.,
 Izletniška smer v S steni Nad šitom glave (IV): Bence, Frantar, junija,
 nova smer v S steni Nad šitom glave (IV): Bence, Grohar, junija,
 smer Albinca v S steni Nad šitom glave (IV): Bence, Frantar, julija,
 Belanska smer v S steni Debele peči (V, VI, A₃): Manfreda, Zorč, 17. VI.,
 nova smer v S steni Prisojnika (IV, V): Kalan, Robas, 16. VI.,
 Dolgoletna smer v V steni Brane (IV, V): Bauman, Škrlepova, Volkar, junija,
 nova smer v V steni Malega Prisojnika (III): T. Mihelič, 26. VI.,
 nova smer v S steni Kočne (IV, V): Perčič, Šegregur, 1. VII.,
 Drugi steber v S steni Travnika (IV, V, VI–): Hočevar, Matijevc, julija,
 Zahodni steber v S steni Skute (IV+): Humar, Škarja, julija,
 Kot v SV steni Jerebice (VI, A₂): Bešlin, Gradišar, julija,
 Škrbasta smer v V steni Stenarja (III, IV): Cedičnik, brata Mihelič, Rosulnikova, 14. VII.,
 nova smer v Z steni Velike Tičarice (IV): zakonca Rajar, 21. VII.,
 Sobotna smer v JV steni Planjave (III, IV): Klemenc, Pollak, 28. VII.,
 Nedeljska smer v isti steni (V, VI): ista dva dan kasneje,
 nova smer v S steni Zapotoškega vrha (III, IV): Močnik, Rotner, 30. VII.,
 nova smer v S steni Srebrnjaka (III, IV): ista dva dan kasneje,
 Zorčeva smer v Z steni grebena med Rokavom in Škrlatico (IV, V): Fülle, Klinar, 6. VIII.,
 varianta Bavarske smeri (IV, V): Gruden, Zupet, 7. VIII.,
 Pretnarjeva smer v Z steni Rakove špice (V, VI–): Belak, Bešlin, 11., 12. VIII.,
 nova smer v S steni Nad šitom glave (IV, V): Perčič, Zaplotnik, 11. VIII.,
 Soška smer v S steni Velikega Špičja (III, IV+): Cuder, zakonca Peršl, Rupnik, 17. VIII.,
 Popoldanska smer v S steni Vršaca (IV): Matičičeva, J. Mihelič,
 Koroška smer v S steni Male Raduhe (VI): Emeršič, Povsod, 19. VIII.,
 nova smer v S steni Mišelj vrha (III, IV): J. Mihelič, 2. IX.,

Elčeva smer v S steni Planjave (IV+): Jošt, Prelog, 2. IX.,
 nova smer v triglavski Crni steni (VI, A₃): Belak, Manfreda, 7., 8. IX.,
 nova smer v Z steni Visokega Rokava (III, IV): Blažičeva, Gradišar, 8. IX.,
 nova smer v isti steni (III, IV): ista dva + Meljo, Zucchato, dan kasneje,
 Dimnikarska smer v V steni Brane (IV, V): Šikonja, Škofic, septembra,
 nova smer v SZ steni široke peči (IV+): Cedilnik, T. Mihelič, 8. IX.,
 varianta smeri Bučer-Kristan v S steni Malega Oltarja (III): Cedilnik, brata Grecs,
 T. Mihelič, dan kasneje,
 Pristavška smer v S steni Male Raduhe (IV, V): Golobinek, Povsod, 9. IX.,
 nova smer v S steni Velikega Spičja (V, VI): Jeglič, Ščetinin, 16. IX.,
 Pripravniška smer v S steni Velike Raduhe (III, IV): Golobinek, Povsod, 16. IX.,
 nova smer v S steni Stenarja (III): T. Mihelič, 16. IX.,
 nova smer v S steni Ušja (III, IV): Rupar, Šteblaj, 5. X.,
 smer Livada v J steni Jerebice (V): Gradišar, Herzog, T. Mihelič, Osterman, 6., 7. X.,
 nova smer v S steni Pelca nad Klonicami (III, IV): Rupar, Šteblaj, 7. X.,
 Južni kamin Kopice (VI-): Hutter, J. Mihelič, 7. X.,
 nova smer v J steni Vrha pod Planjo (III, IV): Jeromen, Rupar, 10. X.,
 Zelena zajeda v J steni Kogla (III): Jeromen, Rupar, 20. X.,
 Sončna smer v J steni Vratnega vrha (V, A₂): Gradišar, Ščetinin, 27. X.,
 nova smer v J steni Planje (III, IV+): Herzog, T. Mihelič, Rupar, 27. X.,
 Leva smer v S steni Kompotele (V): Jerman, Klemenc, oktobra,
 Desna smer v isti steni (V, VI): Ažman, Volkar, isti dan,
 nova smer v Z steni Vrščev (V): Ažman, Klemenc, 28. X.,
 nova smer v isti steni (IV): Škofic, Šušteršič, isti dan,
 Severni greben Malega Draškega vrha (II): G., T. Mihelič, 24. XI.,

Važnejše ponovitve:

Levi steber v S steni Velikega Draškega vrha: Bešlin, Erjavec (1. pon.),
 Švicarska smer v Z steni Rakove špice: Andrejčič, J. Rožič (2. pon.),
 smer Dular-šara v S steni Velike Mojstrovke: Belak, Zorč (2. pon.),
 smer Helba v Triglavski steni: Fülle, Manfreda (1. pon.),

Dr. ARNOLD FANCK O PLANINSKEM SVETU

Fanck je med režiserji planinskih filmov gotovo med prvimi, če ne prvi. Kot otrok je bil kilav, nadušljiv. Po naključju je prišel v Davos in v kratkem času postal ves drug. Kot študent je delal kar lepe ture: Matterhorn po Zmuttu, prečeno Rothorn-Weissshorn, južno steno Marmolade, mnoge štiritisočake v Švici, mnoge vrhove v Dolomitih. L. 1906 se je naučil smučati, l. 1913 je bil s smučmi na Monte Rosa, Lyskammu in Castorju.

Po prvi svetovni vojni se je najprej ukvarjal s trgovino s preprogami, a kmalu se je povsem posvetil filmu in se z njim proslavil po vsem svetu. Drug za drugim so nastali smučarski in planinski filmi: Čudeži s smučmi (Čudež na smučeh), V ledu in viharju, Lov na lisico na smučeh, Usodna gora, Sveta gora, Beli pekel na Piz Palu, Viharji nad Mt. Blanc, Bela opojnost, SOS - ledena gora. Gledalci so ga občudovali, toda on tega ni znal vnovčiti, bil je slab trgovec. Tudi nacistični oblastniki mu niso bili naklonjeni. Petnajst let po vojni so se ga spomnili Italijani na trentskem festivalu, ne Nemci.

Zdaj je star čez osemdeset let. Ko so ga novinarji (Winter-Bergk. 1973/11) vprašali, ali ima planinski film še bodočnost, je med drugim takole odgovoril: »Gre najprej za kategorizacijo planinskega filma. Kje nastaja? Ali v stenah, na ledenikih, v višinah 3000 do 4000 m ali v dolinah med gorami, na smučeh, to ni vseeno. Že l. 1913 je Sepp Allgeier iz Freiburga posnel film »Prvi s smučmi in filmsko kamera na Monte Rosa«. Smučarja sva bila prijatelji Rodhe in jaz. Fotografsko je bil zelo dober, vendar ni počel priznanja. Že takrat mi je bilo jasno: S kratkim filmom za dodatni program ne bo kruha. Zato sem 1919/20 naredil celovečerni film o doživetjih na smučeh od gozdne meje do 4000 m. Bil je brez filmske zgodbe, nastopali so štirje smučarji in to je bilo dovolj za bajen uspeh. Milijonska meščanska publika še ni videla takih

smer Bulfon-Perissutti-Piussi v S steni Malega Koritniškega Mangrta (Italija): Andrejčič, J. Rožič (1. celotna ponovitev),
smer Bellini-Perissutti-Piussi v isti steni: ista dva (1. pon.),
Čihulova smer v S steni Široke peči: Belak, Golli (1. pon.),
Raz Sfinge v Triglavski steni: Kofler, Rabič (2. pon.),
Steber Šit (izstop po zajedli): Bešlin, Grošelj (3. pon.),
Obraz Sfinge v Triglavski steni: Langus, Smolej (2. pon.),
SZ raz Vollega vrha v Loški steni: Malešič, Volkar (1. pon.),

Solo vzponi:

Črni odlom v Jalovcu, Zajeda spominov v Stenarju: Andrejčič,
Direktna smer v J steni Rušice: J. Rožič,
Skalaška in Gorenjska smer v Triglavski steni: N. Zaplotnik.

3. Izvenalpska gorovja v Jugoslaviji

Tradicionalni prvomajski zbor jugoslovanskih planincev je iz leta v leto bolj obiskan. Najbrž se v Alpah le v največjih središčih kot npr. v Chamonixu nabere naenkrat toliko plezalcev kot v Paklenici. Ker pa Chamonix obdaja na desetine sten in vrhov, Paklenico pa le dve, sta ti dve v času največjega obiska pravcato mravljišče. Za prvomajske dni 1. 1973 je bilo značilno lepo vreme, mnogo vzponov, pa tudi dosti padcev. No, vse se je srečno končalo.

Pomembnejši vzponi:

smer Funkcija (VI) v Aniča kuku: Lančar, Srečnik (2. pon.),
Fanikina smer (V, VI): Ščetinin, Haider (2. pon.),
varianta na Šaleško smer (IV, V): Bence, Grohar (prvenstvena),
Bukova smer (V, VI, A 2): Bešlin, Erjavec (prvenstvena),
Vražja smer (VI, A 3): Bešlin, Ščetinin (prvenstvena, konec maja):
Prvenstveni vzpon so tokrat opravili slovenski plezalci tudi v Kleku (Pomladna smer, III+, plezali Čanžek, Gabrovšek, Gračner).

gora, ne takih smučarjev na platnu. Če bi danes naredil tak film brez dejanja, bi pogorel.

Drugi film »V boju z goro« sem posnel na Lyskammu, prvi s filmsko kamero na 4500 m. Bil je boljši od prvega, vendar ni užgal. Bil je brez prave zgodbe, brez konflikta: Gorski vodnik (igral ga je Hannes Schneider) sreča dekle na Gernergratu, jo popelje na Lyskamm in nazaj. Manjkalo mu je smučanja, gibanja, film pa je umetnost gibanja, počasni premiki z derezami in cepinom v še tako veličastni gorski naravi pa so premalo mikavni za več večer (pol stoletja stara izkušnja, ki je ni upošteval Brandler pred – tremi leti! Op. ured.) Pri »Lovu na lisico« sem vtikal tenko nitko zgodbe in film je imel sijajen uspeh.

Film je šel tudi v inozemstvo in nedvomno prispeval k »eksploziji« smučarstva v Nemčiji in po svetu.

V kasnejših filmih sem razširil in poglobil spoznanje, da ljudje tudi v planinskih filmih hočejo gledati človeka, kako živi, kako trpi, kako ljubi in si ohranja življenje v gorskem svetu, skratka hočejo tudi tu roman. Na tem spoznanju sem zasnoval vse svoje naslednje filme. Stoprocentni alpinisti so me trgali, češ, ženska in ljubezen nimata kaj iskati v gorah. Dober odgovor so ti dobili s plezalskim filmom »Usodna gora, zgodba o prvem vzponu na Guglia di Brenta«. V njem sta igrala Hannes Schneider in prvič Luis Trenker, ženski vlogi pa dve slavni igralki Frieda Richard in Erna Morena. Filmski magnati so rekli, da je še premalo dejanja, in odrekli odkup. Zato sem najel berlinski teater na Nollendorfplatzu in film tam vrtil štiri mesece pred razprodano hišo. Potem se je hitro našel posrednik in film je šel skozi vse nemške kinematografe.

»Sveta gora« in »Beli pekel na Piz Palu« (1928) sta šla dobro tudi v inozemstvu, slednji je bil prava senzacija v Hollywoodu. Takrat sem že vedel, kako je treba napisati filmski tekst, kako dramaturško graditi dejanje in tudi kot režiser sem že

Štirje slovenski alpinisti so v prvomajskih praznikih gostovali tudi v stenah nad Makarso (masiv Biokova), kjer so opravili dva prvenstvena vzpona. Plezali so Cuder, zakonca Peršl in Rupnik.

Prokletije je poleti obiskala skupina plezalcev AAO, ki so tam opravili 11 vzponov, od tega dva prvenstvena (smer 3 M v Volušnici, IV, V: Močnik, Osterman, Zupanova) in Levo rebro v isti steni, III: Bole, Zucchato) ter prvo ponovitev smeri AKA (VI).

V Durmitorju je delovala skupina članov MO PD Mengeš, ki je štela tudi nekaj alpinistov. Ti so preplezali štiri prvenstvene smeri.

4. V tujih gorah

Centralne Alpe so leta 1973 znova pokazale, da ni mogoče računati na nobeno pravilo, ki bi zagotavljalo dobre razmere za vzpone. Zgodnje poletje, ki naj bi bilo najprimernejše, je bilo tokrat prav zanič, zato pa so se ugodne razmere razbohotile v avgustu, ko je večina plezalcev že odšla domov. Bera vzponov je bila pač temu primerna. Treba je bilo ugrizniti v kislo jabolko in plezati tudi v nezanesljivem vremenu ter v slabih, nevarnih razmerah. Od velikih tur sta nad Chamonixom uspeli le dve: Švicarska smer v S steni Les Courtes (plezali Erjavec-Rebula in Trobevšek-Volkar) in Centralni steber v isti steni (Bešlin-Grašelj). Gre za velikopotezne ledne ture. Po dvakrat sta bila preplezona Contaminov ozebničnik v Mont Blanc du Taculu in Contaminov steber v Aiguille du Midi, sicer pa so se morali plezalci zadovoljiti s »klasiko« in pristopi.

Več sreče so imeli obiskovalci Bernskih Alp. Velik uspeh sta dosegla Kotnik in Verko, ki sta med 16. in 22. avgustom preplezala japonsko smer v S steni Eigerja. Stena ju ni »počastila« s posebno naklonjenostjo, potreben je bil trd boj. V istem času (18.–21. VIII.) je tudi klasična smer v Eigerju dočakala (tretji) slovenski obisk. S to turo je svojo bogato zbirko velikih smer pomnožil Peter Ščetinin (plezal je v navezi s svojim nemškim soplezalcem Haiderjem). Ta naveza je nato preplezala še kopno SV steno Kingspitze (VI) v istem gorovju.

Tudi Dolomiti so bili precej obiskani, žal pa se večina plezalcev še vedno zadovolji z modnimi turami v Cinah. Izjema je bil seveda spet Peter Ščetinin, ki je s Haiderjem

nekaj znal. Čim bolj dramatično, čim bolj napeto mora biti dejanje, to je vse. »Viharij nad Mt. Blancom« so dosegli finančni rekord. Od l. 1913 do 1927 sem edini delal celovečerne planinske filme. Pri treh mojih filmih se je tudi Luis Trenker naučil toliko, da je začel delati sam, dal pa sem mu tudi izurjene moše s kamera. Ker je bil tudi sam dober alpinist in so bile njegove teme pristne, je uspel npr. z »Upornikom« in z »Gorami v plamenih«.

V zadnjih letih so nastali nekateri filmi, ki so bolj posneli plezalsko dogajanje, kot sva mogla storiti Trenker in jaz. Najboljša filma, kar sem takih videl, sta »Zvezde nad Mt. Blancom« in Rebuffatov film o Mt. Blancu. Pa uspeh? Toliko, da sta povrnili proizvodne stroške. Niso imeli publike in zato tudi niso dosegli svojega učinka. Zakaj? Odgovor je zgoraj že napisan.

Nimajo dramatične zgodbe, ki bi šla do srca. Publike, ki bi poldrugo uro gledala eno samo plezarijo, je zelo malo. To velja tudi za smučarski film. Samo za kakih dvanajst mojih in Trenkarjevih filmov velja, da so res doživeli uspeh, o katerem še danes sanjarijo lastniki kinematografov. Vsi kasnejši filmi do današnjih so tehnično boljši, nimajo pa filmske publike. Človeško življenje ne teče v višinah 3000 do 4000 (ali v današnjih razmerah 6000 do 8000), zato je težko iznajti dejanje, ki bi pritegnilo množice, težko je najti pristno zgodbo, ki bi bila filmsko – ne samo literarno v redu. »Če vse to premislim«, končuje dr. Arnold Fanck, »močno dvomim, če bo imel planinski film še enkrat svojo veliko priložnost«.

Ni kaj pripomniti.

Druga je seveda stvar, če se kamera vrti za redko plast ljubiteljev in poznavalcev. In za – arhiv! V poštev je treba vzeti tudi dejstvo, da je danes »privatnih« filmarjev nešteto in da tudi ti hlepé po potrpežljivi publiki.

v avgustu preplezal še dve izmed dolomitskih smeri najvišjega razreda: Gognino smer (VI) v J steni Marmolate di Rocca in S raz Monte Agner (V+). Kako leta prav nič ne vplivajo na plezalsko strast, pa nam vedno znova dokazuje neuničljivi veteran Sandi Blažina, ki je v tem letu poleg drugih smeri preplezal (v navezi z italijanskimi soplezalci) tudi dve »veliki«: Buhlovo poč v SZ steni Cime Canali (VI) in prej omenjeni 1600 m visoki S raz Monte Agner (brez bivakal).

V tem letu (avgusta) se je prvič podala organizirana skupina slovenskih alpinistov tudi v španske Pireneje. Odprave AO Črnuče se je udeležilo 6 članov (vodja Janez Kunaver). Plezali so v skupini, kjer dominira najvišji vrh Pirenejev – Pico di Aneto (3404 m). Prav na to goro so speljali prvenstveno – Slovensko smer (IV+, 500 m, plezali Avšič, Gliha, Koželj in Kunaver). Poleg tega so preplezali še pet smeri do IV. stopnje, od katerih je bila ena tudi prvenstvena (Cresta de Creguena, IV, plezala Gliha in Kunaver).

Enega redkih obiskov slovenskih alpinistov (če ni bil sploh prvi!) je doživela tudi španska gorska skupina Sierra Nevada, kjer je najvišji vrh Pirenejskega polotoka (Mulhacen, 3481 m). Te daljnje, svojevrstne gore sta obiskala zakonca Rajar, ki sta tod tudi preplezala eno izmed plezalnih smeri ter obiskala razen najvišjega še nekaj vrhov.

5. Odprave

Kar zadevo število odprav, je bilo leto 1973 eno izmed najbolj sušnih v zadnjih letih. Edina odprava, ki je tega leta šla na pot, pa se je vrnila z velikimi vzponi, ki sodijo med največje uspehe našega alpinizma. Skupina šestih alpinistov iz AO Kranj, Mojstrana, Tržič in AAO (vodja Janez Gradišar) je maja in junija plezala v veličastnih granitnih stenah nad dolino Yosemite v ZDA. Te več kot 1000 m visoke stene sodijo med največje in najtrše preizkušnje ekstremnih plezalcev. Naši fantje so uspeli. Domov so se vrnili z lepo bero vzponov, med katerimi ni manjkalo niti takih, ki sodijo v elitni razred svetovnega alpinizma.

Najpomembnejše ture:

Triple Direct v El Capitanu (5.9, A 3): Dolžan, Smolej, 6 dni,

SZ stena Half Doma (5.8, A 3): ista dva, tri dni,

V steber El Capitana (5.7, A 2): Lončar, Srečnik, dva dni,

J stena Washington Column (5.8, A 3): Gradišar, Zaplotnik, tri dni,

smer Salathe v El Capitanu (5.9, A 4): ista dva, 6 dni.

RAZSTAVA PLANINSKE FOTOGRAFIJE 1975

V okviru proslav 100-letnice organiziranega planinstva na Hrvaškem in v Jugoslaviji bo PSH preredil aprila 1975 v Zagrebu razstavo planinske fotografije. Vse planince fotomaterije vabi, da na razstavi sodelujejo. Propozicije so naslednje:

- pravica do sodelovanja imajo samo fotomateriji, člani planinskih društev;
- vsak avtor sme poslati do deset črno belih fotografij s planinsko tematiko: gorsko pokrajino in življenje v njej. Prednost imajo doslej neobjavljene slike. Barvne posnetke sprejemamo, vendar izven konkurence;
- daljši rob slike ne sme biti daljši od 24 cm;
- rok za dostavo slik je 30. marec 1975;
- avtorjevo ime mora biti označeno na hrbtni strani samo s šifro; k fotografijam naj avtor priloži zaprto kuverto, označeno z njegovo šifro, seveda isto, kot je na hrbtni strani slik. V kuverti morajo biti naslednji podatki: avtorjevo ime in priimek, naslov, ime planinskega društva, naslovi fotografij in kraj (gora), kjer so bile posnete;

– fotografije morajo biti pakirane tako, da se na pošti in pri transportu ne poškodujejo;

– po razstavi bomo vse slike lastnikom vrnili;

– za najboljše posnetke bodo podeljene naslednje nagrade in priznanja:

1. ena prva nagrada,
2. ena druga nagrada,
3. ena tretja nagrada,
4. deset nagrad v fotomaterialu in planinski opremi.

Vrsto nagrad pod 4 bo odbral Izvršni odbor PSH pozneje in bo o tem javnost obvestil v NP 1975-1.

– vsi avtorji bodo dobili pisмено priznanje za sodelovanje na razstavi,

– člani žirije so ugledni zagrebški planinski fotografi: mr. Željko Kašpar, Petar Lucić-Roki in Drago Mihaljevič;

– avtorjem bomo po pošti poslali program razstave s podatki o kraju in datumu otvoritve ter o podeljenih nagradah.

Planinska zveza Hrvatske
Zagreb, Kozarčeva 22

ODPRAVA V YOSEMITE 1973

STENA PREIZKUŠNJE

NEJC ZAPLOTNIK

oč objame tudi najvišje vrhove nad Dalino, ognjeno rdeča luč v SZ steni Half Doma ugasne. Okrog majhnega ognja sedijo bradate, dolgolase postave. Med razdraženim bobnenjem podivjanih slapov tiho brenka kitara, žametni glas mlade pevke nas zakuje v molčanje. Kakor kipi sedijo bradati ameriški prijatelji, edino življenje so iskre nebrzdane svetlobe, ki jih drobni plameni ognja režejo v očeh. Tanka cigareta od ust do ust, pesem tu in tam spremlja zamolklo mrmranje.

Ležim pod ogromno sekvojo, njene veje se dotikajo najbližjih zvezd. Topla kalifornijska zemlja mi počasi vrača moči, zopet čutim, kako se kri pretaka po žilah. Tam daleč za Half Domom skrivnostno pluje polna luna. Ko sva prvič spala v steni, je ni bilo niti polovico, danes, ko brez vsakih želja ležim na Zemlji, je debela, otekla kakor najine roke. Za nama je teden, ki je minil kakor mora. Vendar naju je vzdignil do tistih občutkov, za katere bi dal tudi življenje.

Pred desetimi dnevi sva se prvič preizkusila v steni vseh sten – v južnem zidu El Capitana. Po treh raztežajih se je vlilo z neba in med treskanjem sva pobegnila skozi slapove deževnice.

Čakala sva, sušila opremo in poizvedovala za vremenom. Bila je to trda preizkušnja za živce.

Končno se nama je razmaknilo prekrasno sončno jutro. Mokra stena se je svetila v pravkar rojenem soncu, gladke plošče, ki plamené neskončno v nebo, so nama jemale vid in pogum. Togih, počasnih gibov sva pričela. V pikolovsko natančnih pripravah pod steno in v obotavljajočem se prvem raztežaju se izraža vsa tesnoba, ki jo alpinist preživlja pred vzponom. Potem je steklo, kakor da sva se rodila v gladko obrušenem granitu. Dolge, navpične počti, pretrgane s stehami, so naju prevedle do popolnoma gladkih, 80° nagnjenih plati. Prva resna preizkušnja: če bova prišla tu čez, potem bo nekako šlo. Nekaj metrov si pomagam s klini, nato pa poči zmanjka. Daleč na levi nad menoj se sveti srebrn obroček – svedrovec. Z obema rokama se uprem v steno, podplati se prilepijo na gladko skalo. Počasi, centimeter za centimetrom se pomikam naprej, edini cilj v življenju mi postane svetleči se obroček. Nenadoma se ustavim, visim kakor muha na šipi in ne morem nikamor. Tik nad seboj zagledam drobno kakor zarisano razpoko. Vzamem polcentimeterski »rurp« in ga previdno zabijem. Le par milimetrov zleze v neizprosno skalo. Vrvi sploh ne upam vpeti, le s stremenom si pomagam prek vražjega mesta. Zopet gladke plošče, igra ravnotežja, akrobatike brez rešilne mreže in na srečo brez gledalcev. Če se ti na takih ploščah pričnejo potiti dlani ali tresti noge, zdrsneš kakor na ledeni ploskvi. Mirno, z gibi vrhovodca se pomikam proti levi in končno zopet sproščeno zadiham. Vponka šklebne v srebrn obroček in vrv se napne. Janezov raztežaj je še težji. Pomagati si mora z rurpom in kaveljčkom, nato pa prosto po Gradišarju skoraj cel raztežaj. Zopet ista igra, le vloge so zamenjane. Močan veter napenja vrvi in naju vleče od stene. Nekaj metrov pod koncem vrvi zopet lahko zabije klin in v huronskem kriku se sprostí vsa tesnoba, ki jo je preživljal. Pod steno nama zakličeta Miha in Janez. Prišla sta pogledat, kako bova kaj brcala v ploščo. Vesela jima zatuliva v besneč veter, da je igra končana. Pomahata nama in odideta. Kako lepo je pod steno videti prijatelja, še lepše pa je zavedati se, da bo v primeru nesreče storil vse, tudi tvegal lastno življenje.

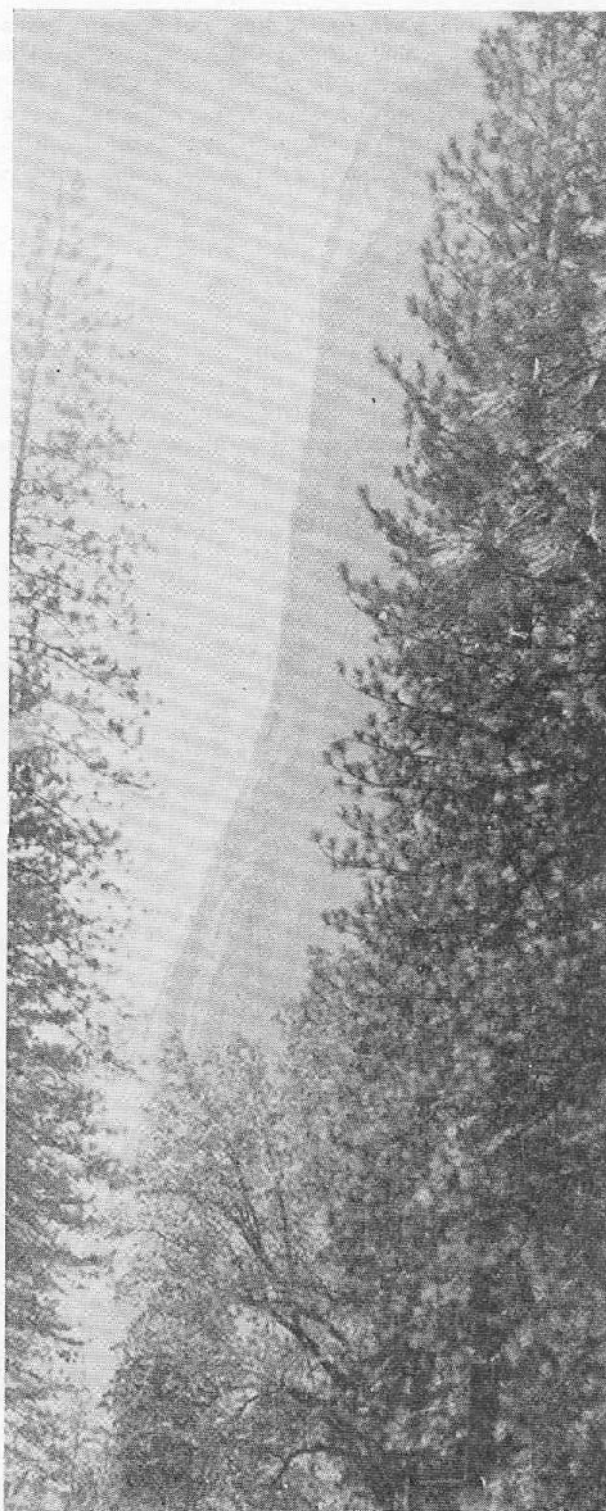
Po lepo razčlenjenih počeh splezam pod veliko lusko Half Dolar. Po obliki in barvi res spominja na pol dolarski kovanec. Janez hitro zgine v poč za njo in že veselo zvonijo »bongi«, ki se kar zarežejo v trdo skalo. Ko priplezam do njega, se spušča mrak. Lepa polica vrhu luske bo najin prvi bivak. Skupaj potegneva prek šestdeset

kilogramov težko vrečo na polico, zlezeva v puhovke, nabaševa se z dobrotami in že spiva kakor ubita.

Zjutraj naju zbudijo sončni žarki za raztežaj višje, ko vsak na svojem stojišču opravlja naravne potrebe. Še en lažji raztežaj višje, in že sva na veliki Mauntovi polici. Levo se bočijo ogromne strehe, ki tvorijo velikansko Srce. Cel raztežaj se morava spustiti navzdol, da doseževa polico pod Srcem. Iz streh kaplja voda in se po polici zbira v drobnih tolmunčkih. Hlastno jih polokava in tako prihraniva svojo zalogo vode. Kakor telovadec na drogu se zavihitim na rob luske in obležim brez diha, noge se mi tresejo, z rokami komaj naredim vozal, da se privežem v klin. Janez kakor nihalka na vrvi priplava okrog roba in po vrvi je hitro pri meni. Ostalo nama je nekaj časa, zato napne vrv v naslednjem raztežaju in se spusti nazaj na polico. Drugi bivak.

Počasi se bližava sredi stene. Previsni del visi nad nama kakor grozljiva črna kupola. Klin za klinom leze v neskončne počti. Nепrestano garava. Najprej plezaš, potegneš k sebi vrečo, varuješ soplezalca, izbijáš klina, pa zopet plezaš, brez konca. Počitka ni, vrnitve pa tudi ne, ker so za nama nihalne prečnice, ki jih v obratni smeri ne premagaš nikdar.

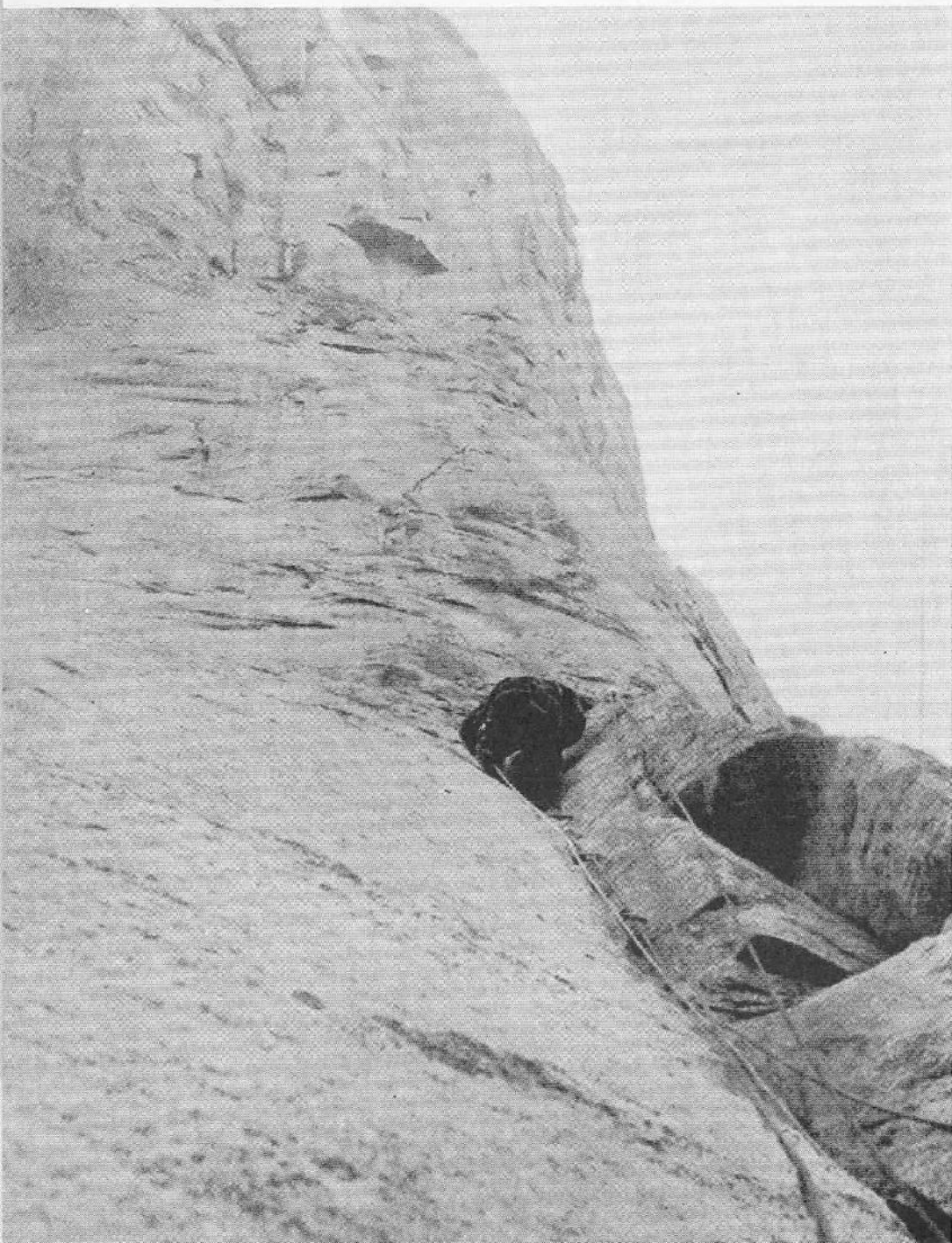
Opoldne priplezava pod navpični, črni kamin v obliki ušesa. Tvori ga luska, ki se le na desni strani stika s steno, poč zanjo pa je ravno toliko široka, da se zbašem vanjo. Približno sredi luske moram prečiti desno na njen rob. S hrbtom in podplati se tarem ob lusko, z dlanmi in koleni pa ob steno in se počasi pomikam nekam v praznino, ki zija na desnem robu. Pod nama je že petstometrski prepad. To je najbolj izpostavljenno mesto, kar sem jih v življenju prosto preplezal. Sam sebe moram glasno vzpodbujati, naj vzdržim le še malo, sicer bi prav gotovo padel. Šele na robu lahko zabijem prvi klin in zajamem sapo. Z rokami se primem za ostri rob luske, noge pa morajo visoko, skoraj nad glavo. Zopet me čaka ozka polička in z zadnjimi močmi se skobacam nanjo. Ko Janez izbija klin, ki sem ga pustil na robu, mu ga odnese v glavo in krvav kakor premagan gusar pripleza do mene. Kar prestrašim se ga, vendar

je glava preveč trda, da bi mu navaden bong mogel do živega. Njegov raztežaj je zopet tehničen. Ko za njim izbijam kline, me lovi noč, zato jih nekaj pustim tam, kjer so in že v trdi temi priplezam do Janeza. Sedi na drobni polički, noge mu zvonijo v prazno. Tu bo najin tretji bivač. Ko iščeva po vreči hrano, najdeva le še nekaj korenčkov, tablico čokolade in zavitek lešnikov. Lepa reč! Ko sva sušila opremo, sva drugo vrečko hrane pozabila v taboru. Vendar sva preveč utrujena, da

V Nosu

Foto Dušan Srečnik

bi se zavedala resnosti najinega odkritja. Pozobljeva vsak svoj korenček in kljub skrajno neugodnemu položaju prespiva noč.

Zopet me čaka ena teh prekletih gvozdnih poč, tokrat je za spremembo celo previsna. Še v mraku hitim izbijat kline, ki so ostali od včeraj, Janez pa uredi opremo. Poln novih moči se zakadim v previsno poč, vendar se mi že po nekaj metrih ustavi. S strašnim naporom zadržujem lastno težo, ki me vleče nekam v globino. Nenadoma mi zmanjka opore in že visim kakor salo pod Janezom. Ves besen se zopet zakadim v poč, ko le malo više zopet zoplavam. Tokrat z zadnjico trdo treščim na poličko, nato pa se prevrnem na glavo in obvisim. Od trme in jeze kar debelo gledam, od bolečin in strahu pa še bolj. Šele tretjič se pretihotapim prek poč in sesedem se na široko polico pod ogromnim stolpom. Janez nadaljuje v širokem razkoraku med stolpom in steno. Občudujem ga, ko takole pri tridesetih, ko je večina moških že lepo zavaljenih, v brezhibni špagi telovadi nad šestometrskim prepodom. Z vrha stolpa si pomaga s klini, nato pa se ustavi. Vendar enkrat je tudi nanj prišla ena teh prekletih gvozdnih poč. Vrv mi le po centimetrih teče skozi roke, sem in tja se popolnoma ustavi. Ne vidim ga, slišim le njegovo sopihanje in sem ter tja s težavo izdavljenjo kletev. Bivak si uredim na navzdol viseči polički že v drugi polovici stene. Zvečer pa gledava posledice mojih poletov: Hlače v cunjah visijo z mene, kolena so vsa obtolčena, v levem delu medenice čutim ostre bolečine. Upam, da je kost ostala cela. Ko sem drugič padel, sem se zagrabil za zanko, na kateri so s stojšča viseli klini. Zanka se je pretrgala in lepo število vponk in klinov je zrožljalo v globino, med njimi vsi tanki klini, ki jih bi rabila v zgornjem delu. Tudi brez njih bo moralo iti. Nobena nezgoda naju ne more omajati v prepričanju, da bova prišla iz te vrazje stene. Z velikimi požirki srebava vodo, vsak še pol tablice čokolade je večerja je končana.

Peti dan v steni. Sploh sva se komaj še spomnila, koliko dni je že za nama, za takšno podrobnost je treba pošteno premisliti, kateri dan je to bilo. Po prvem tehničnem raztežaju sledi najgrše mesto v steni: mokra, mastna previsna poč, porasla s travo, ki jo moram večji del preplezati prosto. Ven se privlečeva mokra in črna kakor dimnikarja. Še raztežaj prek majhne strehe in na petem bivaku sva. Dalje je sedem popolnoma tehničnih raztežajev, vseskozi previsnih in pretrganih z ogromnimi strehami. Ker imava še čas, napneva vrv v prvem rastežaju, izbijeva kline in se spustiva nazaj na polico. Pol korenčka in nekaj požirkov vode in že ne vem za nobeno stvar na svetu več.

Šesto jutro še skoraj ponoči telovadiva s prižemami do konca vrvi. Počasi se bližava ogromni strehi, ki kakor strašilo visi daleč prek naju. Najtežji tehnični raztežaj v steni ne privede do strehe, spotoma se mi izruje klin in že sledi tretji padec. Pod streho varujem, Janez počasi in sopihaje izginja čez previs. Za nobeno stvar se ne zmeniva več. Ko pripleszaš na stojšče, potegneš vrečo k sebi, polokaš požirek vode, in že dremljaš od utrujenosti in lakote. Po želodcu prede pajek kakor za stavo. Med plezanjem pozabiva na lakoto, ko pa varuješ, zakruli po želodcu, da naju kar zvija. Vsak požirek vode čutiva kakor težak mrzel kamen, ki pada v želodec. Janez je sicer suhec, vsak večer se bojim, da se zjutraj ne bo več prebudil, vendar trdno vztraja. Na pogled je tak kakor star Indijanec: suh, ožgan od sonca, z razpokanimi ustnicami, od vetra in skalnatega drobirja ima rdeče oči. Ko pleza naprej, se iz kupa železja vidita le dve suhi nogi, možička pa ni nikjer. Ne govariva skoraj ničesar, na stojšču se le nasmehneva drug drugemu, pa ne vem ali žalostno ali vzpodbudno

Ko izbijem kline v strehi, nihan sem ter tja, okrog mene pleše stena, dolina in nasproti stoječa Cathedral Rock. In tam daleč sneg Visoke Sierre. Res, vidi se Visoka Sierra! To je potrdilo, da ni več daleč do roba stene. Nad streho se zopet nadaljuje previsna stena. Za prst debela poč se vleče med gladkimi ploščami in izginja nekje med previsi. Klin za klinom, poč za počjo, konca pa noče in noče biti. V mraku plezam še zadnji raztežaj do drobne, a dolge poličke. Vreče kar z rokami potegnem k sebi, Janez že v trdi temi prirobanti za menoj. Zbašem še poslednjo pest lešnikov

Na vrhu Yosemite

Foto Janez Lončar

v usta in že spim. Sredi noči se prebudim in še vedno žvečim lešnike. V siju čelne svetilke pobrem vse drobtinice iz peska, celo lupine. Lakote menda ne čutim več, samo nekako topo bolečino v želodcu. Tam, kjer je bil včasih želodec, zija votlina. Na srečo imava vsaj vode dovolj.

Zjutraj se nama ne mudi nikamor, pred seboj imava le še tri raztežaje. Janez mojstrsko premaga prvega, v katerem bi morala zabijati tanke kline, a jih nimava. Ko pa mora prosto izplezati, mu na gladkih ploščah spodrsne in tako tudi on ne ostane brez padca. Po lepi počti sem hitro pod zadnjo oviro: črna previsna poč, ki teče prek strehe, se da preplezati le prosto. Janez počasi izgine v njej, jaz pa kinkam na varovališču, kakor da se me ta poč ne tiče več. Še zadnje sopenje, še zadnje kletvice, nato pa krik, kakor da bi se svet podiral. V mislih ga že vidim, kako priplava mimo mene, končno pa mi le pojasni, da je težav konec. Kakor v telovadnici se poganjam po vrvi navzgor, klini letijo iz poč, kakor da bi bili zabiti v maslo. Janez stoji na široki polici in se reži. Ničesar ne reče, le usta so se nama razlezla do ušes, oči pa žarijo iz posušenega obraza. Vso opremo pustim na polici in zdiram še zadnji lahki raztežaj. Iz stene sem.

Šoder naju čaka na rabu, stisne mi roko. Ničesar ne morem izdavit iz sebe. Sploh ne znam več hoditi, zaplešem kakor medved, ne morem verjeti, da za premikanje ne rabim več rok. S Šodrom potegnem opremo k sebi in varujem Janeza. Ves nasmejan se kakor divja vihra pripodi iz stene in obstoji kakor ukopan. Stisneva si roko. Zazrem se tja prek Half Doma in širne snežne planjave Sierre Nevade. Ni samo sonce, ki se mi blešči v očeh, nekaj mokrega mi zdrsi po licu. Solza je, prav zares, solza! Popolnoma brez vsake misli, brez vsake želje obsedim na tleh. To je trenutek, za katerega se je vredno mučiti, za katerega je vredno trpeti lakoto in žejo, za katerega je vredno puščati kožo na ostri skali. To je trenutek večnega miru, trenutek davno pozabljene sreče ljudstev izpred tisočletij. Ta trenutek odtehta prav vse, kar človek lahko doživi na tem svetu. Gledam Janeza, tudi on le sedi in gleda. Vendar niso gore tisto, kjer bi se ustavile oči, ni prekrasna dolina pod nami, niti besneči slapovi nad njo. Pogled plava nekam prek vsega zemskega, nekam prek skrivenčenih borov in snegov Sierre, plava nekam v neskončnost.

Šoder nama uredi opremo in si jo strpa v nahrbtnik, midva bova nosila le lažji del. Pogledava roke, skoraj uničene so. Zatekle, zlizane od skale, obtočene skoraj do kosti, prekrite s črno plastjo aluminija. Vendar pozabiva na utrujenost in kakor da bi pravkar vstali iz tople postelje, si nadenemo težke nahrbtnike na ramena. Prešerno zakoračimo po dolgi poti v dolino. Skozi veje skrivenčenih borov grozi

črna stena Half Doma, daleč za njo pa se blešči zasnežena Sierra Nevada. To sliko bom nosil v srcu celo življenje.

In tako sedaj ležim na topli kalifornijski zemlji, med krošnjami sekvoj pa zvezde rišejo svojo večno pot. Tako blizu sem zvezdam, z vsakim vlaknom telesa čutim dihanje Zemlje.

To je bil večer, ko si nisem želel ničesar več na tem svetu. Bil je trdo priganan. Južna stena El Capitana.

Plezala: Janez Gradišar (AAO), Nejc Zaplotnik (AO Kranj), 2.–8. junija 1973, ocena: VI, 5.9, A 4, čisti čas plezanja 72 ur.

RIXONS PINNACLE

JANEZ LONČAR

rvi pogled v Yosemite dolino, ko zagledaš veličastne stene El Capitana, Half Doma, Cathedral Spires, Sentinel Rocks z belimi slapovi, ki padajo z vrha planot poraščenih s sekvojami, objema nepozabno sliko. Res, pravi biser Sierra Nevade. Seveda prihajamo v to dolino kot alpinisti, da se seznanimo z modernim plezanjem, kajti plezalne smeri v teh stenah predstavljajo visoko ekstremno šolo ameriškega alpinizma. S tehniko plezanja in težavnostjo smo teoretično že seznanjeni, zato vsak nestrpnostno pričakuje prvi vzpon.

Da se privadiva čvrste granitne skale, odhajava s prijateljem v skupino sten imenovanih Three brothers. Stena je oddaljena od tabora le kakih 15 minut, zato ne hitiva. Ob vstopu razvijava vrvi in se oboroživa z veliko količino klinov, vponk in druge potrebne krame, tako da se komaj premikava. Kako bava neki plezala! Del opreme roma v nahrbtnik, a tudi tako prvih 6 metrov ne zmorem prosto. Zato neutrudno nabijam v poč, ki se vleče poševno navzgor. Sledi kratek previs, nad katerim komaj dosežem konček zabitega in odlomljenega svedrovca in se s pomočjo hudičevega krempeljčka (kaveljček s stopno zanko), ki ga zataknem v majhno vdolbinico, previdno potegnem na poličko. Res pripraven pripomoček, ki bi se dal uporabiti tudi pri nas doma. Pritrdim vrvi, Zobač pa prične s pomočjo »jumarja« in prusikovega vozla z izbijanjem klinov. Po dolgi zajedi in do stojišča v zankah vodi Zobač. Vročina postaja neznosna, zato plezava brez čelad. Padec in udarec na glavo me v naslednjem raztežaju zato nekoliko omami, k sreči pa ni hujšega. Lepi zven majhnega profiliranega klina, ki ga imenujemo »petelinček«, me je prevaral. Varujem Zobača, ki se ubada s sistemom poč, ki vodijo do pod strehe. V opisu berem pendulum (nihalna prečka), toda nekako mi uspe, da prečim pod streho v tegu vrvi. Komaj dosežem razčlemba pod ozko previsno počjo na desno. Pred nama je prvi raztežaj, v katerem najdeva nekaj klinov še od prejšnjih navez. Kot zadnji imam na tem mestu težave, kajti vrvi teče levo prek prečnice direktno do varovališča. Problem reši rogeljček, tako da lahko prečim v tegu. Naslednjih 20 metrov potegnem po položni zajedi do nje-nega konca, kjer me čaka nihalna prečnica dolga kakih 6 metrov. Zobač me spušča navzdol, da izbijem za sabo vse klime, nato pa po šestih poizkusih neuspelega preletavanja in zaganjanja končno le dosežem udobno polico. Dan se nagiba že h koncu in postane nama jasno, da bova morala na vrhu smeri bivakirati. Še prej pa naju čaka najtežji raztežaj. Težko otovorjen z »bongij« se zaženem v široko previsno poč. Bongij pojejo prelepo pesem. Poč postane tako široka, da jih zabijam celo po dolžini, kajti prosto plezanje bi bilo tu skoraj nemogoče ali pa obupno težko. Najprej se gvozdim prek lažjega odtavka, kjer nezaupljivo uporabim »clogs«, se gvozdim po ozkem kaminu navzgor, z zadnjimi močmi pridem do vrha in se vržem v grmovje. Zobač za mano počasi napreduje, kajti lovi ga že tema. Po dolgem času izbijanja

in preklinjanja se končno le prikaže z roba. Ovita v folije bivakirava in ob poslušanju žabje glasbe z močvirja reke Merced utrujena zaspiva.

V rdeči jutranji zarji se zagledava v strahotno navpično črno steno Half Doma, s stolpa pa se po njegovi desni strani previdno spuščava proti dnu stene, kjer naju pričakuje prijatelj.

Rixons Pinnacle – Three brothers

Plezala Dušan Srečnik in Janez Lončar 20. V. 1973.

Višina stena 250 m, ocena 5,8, A3.

IGRA VETRA IN SLAPU

JANEZ LONČAR

o neuspelem poizkusu, da preplezava The Nose, smer v El Capitanu, se malce zamorjeno potikava po taboru, a se kljub temu veseliva vzpona, ki sta ga opravila Miha in Janez v smeri Triple direct. Uspeh proslavimo s čašo piva v Lodgu, majhni kavarni, kjer se vsak večer zbirajo plezalci yosemitske doline. Pogled mi veskozi uhaja na steno z izobešenimi fotografijami smeri, posebno pa me privlači slika East Buttressa (vzhodnega stebra) v El Capitanu.

Zjutraj sva z Zobačem že trdo odločena, zato nama Janez prevede opis smeri, sama pa začneva pripravljati opremo. Smer je sicer lažja od Nosu, predstavlja pa eno težjih prostih plezarij v teh stenah.

Nejc in Janez že pridno nabijata v Salattheju, ko se potikam pod steno El Capa. Pot me vodi pod American Wall (Ameriška stena), pod katero najdem med skalami star zarjavel klin z zanko. Ko roma v nahrbtnik, se v smrtnem strahu vržem z vso silo nazaj, kajti poleg sebe šele sedaj opazim kačo klopotačo, ki se je v svoji varovalni barvi skrivala med listjem vrh skale. Vesel, da sem jo poceni odnesel, zagrabim fotoapararat in ujamem ravno še rep. Odslej naprej se kot indijanski oglednik previdno plazim med praprptjo proti vzhodni steni, kjer se dviga East Buttress. Pri vstopu pustim galono vode, da nama bo jutri lažji dostop. Po končanem ogledu se vrnem v tabor, kmalu za mano pa pridrsata še Nejc in Janez, ki sta se spustila po vrveh, odločena, da nadaljujeta naslednji dan. Ponoči dežuje, zato s plezarijo za enkrat ne bo nič. V jutranjem soncu sušimo obleko, kajti šotori so slabi. Čas izkoristimo za nakup hrane, ogledamo si Ahwahne hotel, katerega notranjščina je opremljena v kavbojsko indijanskem stilu, se potikamo po športni trgovini, kjer ugotavljamo, kaj nam vse manjka. Tudi drugi dan nimava sreče z vremenom, najin steber pa se ves moker srebrno blešči. Nejc in Janez kljub nezanesljivemu vremenu odrineta v steno. Midva se odločiva za vstop naslednji dan, Mihu in Janezu pa naročiva, naj vzpon prijavi na ranger-postaji za primer nesreče.

S težkim nahrbtnikom se počasi vlečeva proti vstopu. Prvi raztežaj vodi po širokem kamnu do stojišča, na katerem je zabitih kar 5 varovalnih klinov, zato že kar zaslutiva naslednji težji raztežaj. V opisu smeri berem 5,9, če plezaš prosto, ali 5,7, če uporabljaš pripomočke. Na vrsti je Zobač, ki prečka desno v plitko zajedo in v poč. Napreduje hitro, vmes pa pridno uporablja kline »clogs«, nepogrešljiv pripomoček yosemitskih plezalcev. Priplezam nekaj kratkih odstavkov do poč, napolnjene s prstjo, ki mi vzame kar 2 uri časa, da dosežem veliko polico še v spodnjem delu stebra. Pogled navzgor ni prav nič obetajoč. Šele od tu naprej začne steber dobivati svojo izrazito obliko, navpičen je, poleg tega pa je še moker, ne od dežja, od slapu, ki v tenkih curkih pada na levi strani stene navzdol, močan veter pa s tenčicami vode zaliva steber. Ne obupava, pač pa se pripraviva za bivak, odločena, da nadaljujema zgodaj zjutraj, ko veter še ni tako močan. Proti večeru Zobač še zavriska prijateljema, češ da je vse v redu, nato pa se zavijeva v folije in bivak vrečo.

Se pred zoro začneva. Skala je tukaj odlična in ima dosti oprimkov. Po dveh raztežajih pa je že vse drugače. Sistem tankih počí, v katere se le s težavo poda kakšen klin, vzamejo Zobaču precej časa. Zaskrbi naju spet veter z leve, ki postaja vse močnejši. Že v naslednjem raztežaju je skrb odveč, kajti slap naju že pridno zaliva, tako da sva v hipu do kože mokra, žejna pa kljub hudi vročini le nisva. Slepi me svetloba, ki prodira skozi oblake kapljic, in veter, ko se zapodim v navpično poč, v katero nabijem celo serijo profiliranih klinov, in dosežem stojišče. Stisnjen ob steno za robom še naprej sprejemam mokre polive. Seveda se soplezalca ne godi nič bolje, mokrih raztežajev pa kar noče biti konec. Z udobnega stojišča naskoči Zobač previsno poč, v nadi, da je to zadnje težje mesto v smeri, prepleza težko prečnico in nadaljuje proti vrhu do razbitega terena pod strehami in ploščami, ki zapirajo pot do vrha. Prehod je mogoč le čez desno streho, zato se Zobačevi poizkusi drugje ne obnesejo. Končno ga le pregovorim, da odrine na desno stran pod streho, kjer zabije klin, se vpije, vrže nogo na ploščad strehe in se v atletske stilu prevali na njen vrh. Da roba stene imava samo še kakih 30 metrov, misliva samo še na udoben prostor za bivak. Pod smreko zaspim s prižgano pipo kot ubit.

Ko zasije sonce, naju čaka še dolg sestop čez vrh v dolino. Po dveh urah tavanja med sekvojami se znajdeva ponovno na vrhu El Capitana, šele potem najdeva pravo stezico, ki drži počitku naproti.

East Buttress (vzhodni steber) v El Capitanu – ocena 5.7, A 3, plezala 2. in 3. VI. 1973
Dušan Srečnik in Janez Lončar. Višina stene 400 m.

GNEČA V GERVASUTTIJEVEM STEBRU

IGOR GOLLI

o nekaj dneh brezplodnega čakanja in pohajanja po Chamonixu se vreme le ustalí in vremenska napoved je polna superlativov. Z Matevžem sediva pred šotorom in prelistavava številne plezalske vodiče, nabrane z vseh vetrov. Iščeva primerno turo v kopni skali, za led ni pravih razmer in tudi temperatura je previsoka. Sporazumeva se za Gervasuttijev steber v Mont Blanc du Taculu, ker ga vsi vodiči omenjajo kot eno najlepših težkih smeri v granitu. Kmalu so nahrbtniki nared in potem dolgo časa stojiva v vrsti pred spodnjo postajo žičnice na Aiguille du Midi, kjer je prava norišnica, saj hočejo vsi planinci in alpinisti nadomestiti zamujeno. Končno sva na vrsti. Med vožnjo uživam v vsakem višinskem metru, ki ga ni treba prehoditi. Na zgornji postaji občudujeva panoramo vrhov na levi strani, ki jim kraljujejo Grandes Jorasses, odlično se vidi tudi Matterhorn. Skozi leden hodnik zapustiva zgornjo postajo in se po ozkem snežnem grebenu spustiva na sedlo, od tam pa na Col du Midi k zapuščeni leseni koči, ki so nama jo priporočili prijatelji. Spotoma sva opazovala zapoznelo navezo v južni steni Aiguille du Midi in ugibala, ali bosta nespametna plezalca bivakirala ali ne. Ta stena je postala pravi plezalni vrtec, saj se ob sončnih nedeljah gnete v njej tudi 50 in več plezalcev, smeri pa so dolge le nekaj raztežajev.

Brez težav najdeva leseno kočó, ki jo sodeč po vrezanih podpisih poznamo samo Slovenci. Notranjost je v glavnem zatrpána s snegom, toda s seboj nosiva zračni blazini in urediva si udobno prenočišče. Sledil je obred za želodec z vsemi vrstami instantov, pripravila sva si še opremo in se nato počasi zavlekla v puhaste complete. Dolgo časa nisem mogel zaspati, morda je bila kriva hrana, morda višina in tremá ali pa vse skupaj.

Vstaneva že ob pol dveh in hitro zapustiva prijazno kočo. Na nebu je polno zvezd, mraz je pa tak, da sneg kar škriplje pod nogami. Vse kaže, da naju vreme tokrat ni pustilo na cedilu. Brez besed hitiva čez Vallée Blanche, prekoračiva Col du Gros Rognon in čez kakšno uro zagledava steno, v katero sva namenjena. Nisva slabo izbrala. V vitkem osemstometerskem stebri, ki ga sedaj še osvetljuje luna, bova lahko pokazala, kaj znava.

Zavijema navzgor v stečino Hudičevega ozebnika in si pazljivo utirava pot po strmem pobočju, ki skriva nevarne razpoke. Gluho tišino sem in tja zmoti suh pok – govorica ledenika. Ko sva dosegla krajno poč, se še vedno ni zdanilo. Medtem ko se navezujeva, opaziva številne lučke, ki se nama bližajo. Kmalu se zbere tu 24 plezalcev, ki imajo iste namene kot midva. Tiščimo se na majhnem prostorčku, medtem pa Matevž pleza strm raztežaj v ledu, ki pripelje do začetka skalnih težav. Kar se da hitro splezam po trdem ledu do Matevža in ledno opremo zamenja skalna. Ker sva prva naveza, začnem plezati precej boječe, saj me je strah, da se ne bi osmešil pred drugimi plezalci, ki me z zanimanjem opazujejo. V prvih metrih sem malo neroden, nato pa strah izpuhti in kot bi mignil je prvi raztežaj pod mano. Nad plezanjem sva oba navdušena predvsem zaradi odličnega granita rdeče barve, ki sem in tja dopušča stilno plezarijo. V prvih treh raztežajih imava nekaj prednosti pred drugimi plezalci, nato pa se malo zaplezava in ko se vrneva v pravo smer, se znajdeva v največji gneči. Na stojiščih je treba čakati na vrsto in tudi po pet vrvi je vpetih v isti klin. Tako plezanje ni samo zamudno, ampak tudi nevarno. Ker nisva imela nobene možnosti, da bi prišla v ospredje, sva raje počakala in nato nemoteno plezala za drugimi. Pa tudi sicer ni bilo nobenega razloga za dirko, saj sva kar dobro napredovala.

V glavnem se težave sučejo okoli V. stopnje, nekaj mest pa je tudi težjih. Prvič počivava v udobni škrbini približno na polovici stene in obžalujeva, ker nisva vzela s seboj več vode, saj je postala pripeka nevzdržna. To je vzhodna stena in je večji del dneva osončena.

Kar vesela sva, ko smer zavije okoli raza stebra v senco, malo kasneje pa se že jeziva, ker je tu mnogo ledu. Na srečo je skala bolj razčlenjena in led ne moti toliko, kot bi sicer. Opisa sploh ne potrebujeva, ker stalno vidiva nad sabo plezalce. Po dveh raztežajih naporenega tehničnega plezanja prideva v lažji svet, kjer prehitiva tri naveze španskih alpinistov, ki so bili v steni že drugi dan. Fantje niso bili kos vzponu, na obrazih se jim je odražala napetost in živčno so vpili drug na drugega. Še nekaj raztežajev in priplezala sva na vrh stebra. Mislila sva, da bova takoj na vrhu, a sva se precej uštelala. Potrebno je bilo malo sestopiti, sledil je težak poledenel kamin in potem lažji svet do neke škrbine, za katero sva mislila, da oznanja konec vzpona, a sva se spet zmotila. Plezala sva še nekaj raztežajev po ostrem grebenu in napredovanje nama je zaustavil siv »žandar«, ki je zadnja ovira pred vrhom. Nenadoma od nekd prileti helikopter in nekaj časa lebdi nad nama. Pomaham pilotu, nato pa siva pošast odhruči dalje proti drugim stenam na varnostne ogleda. Nato se premišljeno lotim še zadnje zapreke, ki pa na srečo le ni tako huda, kot je videti. Matevž je priplezal do mene že v temi, potem sva si navezala dereze in se po snežni strmini privlekla na pravi vrh. V silnem vetru si stisneva roke in potem dolgo časa strmiva v temačen prepad, iz katerega sva pravkar priplezala. Veseliva se najinega prvega uspeha v tujih gorah. Nato so nama pogledi splavali na drugo stran in se zapičili v mogočni Grand Pilier d'Angle, kjer naj bi plezala najina prijateljca Marjan in Žan. Vzradoščena opaziva v steni dve lučki in ugibava, katera je njuna. Mraz, veter in žeja naju preženejo z vrha.

Opomba: I. jugoslovanska ponovitev Gervasuttijevega stebra v Mont Blanc du Tacul. Plezala Igor Golli in Matevž Suhač (AAO Ljubljana) dne 6. VIII. 1974. Dan za njima sta smer ponovila še Zoran Bešlin in Boris Erjavec (AO Ljubljana-Matica). Gl. prilogo št. 3.

OB 50-LETNICI SMRTI DR. KLEMENTA JUGA

DR. MIRKO KAJZELJ

11. 8. t. l. je minilo 50 let, ko se je v zahodnem delu triglavske severne stene smrtno ponesrečil dr. Klement Jug. Doba njegovega alpinističnega udejstvovanja je bila kratka. Trajala je komaj tri leta, vendar je s svojimi plezalnimi turami, planinskimi spisi in svojim sugestivnim vplivom na plezalske tovariše bistveno vplival na razvoj našega alpinizma.

Prva svetovna vojna je dala Slovencem politično svobodo. Revolucionarno se je začela razvijati kulturna in telesno-kulturna dejavnost. Leta 1921 se je ustanovil Turistovski klub SKALA. V njem so se zbrali mladi, podjetni planinci, ki so stremeli za drznimi podvigi v naših gorah. Začeli so s plezalnimi in zimskimi turami pa še z alpskim smučanjem. L. 1922 je vstopil v klub Klement Jug iz Solkana pri Gorici, takrat študent filozofije na ljubljanski univerzi. Že pred tem je hodil po gorah, stik z mladimi tovariši plezalci pa ga je navdušil za plezanje. Kakor v svoji študijski stroki je bil tudi v plezalstvu ambiciozen, neugnan in ekstremen. Kmalu je postal v Skali vodilna osebnost. Tehnična oprema skalašev je bila takrat zelo skromna in primitivna. Plezalna pripomočka sta bila samo vrvi in plezalni čevlji s konopljenimi podplati, dostikrat pa samo »adaptirane« domače copate. Vendar to ni bil zadržek. Mladost in zanos teh ljudi sta premostila vse ovire. Jug je med njimi prednjačil. Zavedal se je, da je pri plezanju poglaviten dejavnik oprema. Uvedel je plezalne kline, tudi kline z obročki, ki jih skalaši pred njim niso poznali. Vponk takrat še ni bilo, prišle so nekaj let pozneje v rabo. Klini so bili primitivni, največ domače proizvodnje ali kvečjemu izdelek kovaških obrtnikov. Jug je začel tudi v praksi varovati z vrvjo čez ramo. Smešna je trditev, naj bi skalaše poučevali v plezalni tehniki starejši člani, ki so služili vojsko v avstrijskih planinskih enotah. Skala takih članov ni imela. Tudi primerne literature takrat ni bilo na voljo. Zato so morali skalaši svojo tehniko izoblikovati po lastni praksi in izkušnjah. Jug je bil v vsakem ozirju prvi v plezalni skupini Skale. V tehniki, zdržljivosti in samopremagovanju je prekašal vse tovariše, tudi one, ki so plezali že pred njim. Bolj izkušenih plezalcev takrat ni bilo, zato tudi ni bilo nikogar, ki bi mu lahko dajal nauke. Skalaško gibanje je zrastle spontano iz najmlajše generacije, ki je doraščala med vojno. Klement Jug je stopil na čelo, skalaši so ga priznali za svojega vodjo, brez izvolitve, brez imenovanja: sredi med njimi je bil primus inter pares.

Jug je l. 1922 preplezal Tumovo smer v triglavski severni steni, l. 1923 pa v družbi z Vladom Kajzeljem in Lojzom Volkarjem nemško smer v isti steni (prva slovenska naveza v tej smeri), nato Dovški Križ s severa in Oltar, severno steno Škrlatic, severno steno Razora, severozahodno steno Prisojnika, severozahodni del Kočne (sam), greben z Rinke na Skuto in čez Dolgi Hrbet (sam), skozi Hudi Prask na Mrzlo goro (sam), Brinškov kamin v zahodni steni Planjave. Isto leto je hotel z Vladom Kajzeljem preplezati severno steno Mangarta, vendar jima je slabo vreme to preprečilo. Leta 1924 je preplezal smer Zimmer-Jahn, ponovno nemško smer, vzhodno steno Stenarja (sam, prvenstvena tura), zahodni steber Cmira (sam, prvenstvena tura), severovzhodni greben Rjavine od Macesnovca do vrha (sam), iz Vrat na Spodnji Rokav in sestop v knnico v Kotlu, iz Kotla na Visoki Rokav (prvenstvena tura) in po grebenu na Škrlatico (sam), severozahodno steno Razora (prvenstvena), severovzhodno steno Prisojnika, severozahodno steno Dovškega Gamzovca (sam), greben Martuljških Ponc z zahoda (sam, prvenstvena). 8. avgusta se je namenil preplezati severno steno Škrbine v Zadnjem Prisojniku »Mlinarica«. Nekaj časa ga je po poti proti Kriški steni spremljal prof. Janko Ravnik, tedaj predsednik Skale, ki je bil namenjen na Kriške pode in dalje čez Triglav v Bohinj. Spotoma je Ravnik spraševal Juga, ali te ture, ki jih pleza sam, niso prenevarne in tvegane. Jug mu je zagotovil, da pleza popolnoma varno, da se

zanese na svojo plezalsko spretnost in da nič ne tvega. Vsak korak in prijem dobro preračuna. Ko je krenil Jug s poti proti steni, sta si segla v roke dva skalaša: eden fotograf-umetnik, drugi ekstremni plezalec-alpinist. Slovo je bilo zadnje. V Bohinju je Ravnik izvedel za Jugovo smrt v triglavski steni.

Jug je tisti dan preplezal severno steno Škrbine v Zadnjem Prisojniku, ki je bila po njegovi izjavi njegova najtežja tura. Nato je odšel v Aljažev dom, kjer je pričakoval tovariše, da bi z njimi preplezal novo smer v zahodnem delu triglavske stene. Oskrbel se je s hrano, zakrpal je obleko in plezalnike. Svojih tovarišev ni pričakal. 11. avgusta leta 1924 je zgodaj zjutraj odšel sam, plezalsko opremljen, proti triglavski steni. Ker se ni vrnil, so ga šli tovariši iskat in ga 15. avgusta našli razbitega pod steno.

Leta 1930 sta preplezala Pavla Jesihova in Milan Gostiša smer v zahodnem delu triglavske stene, ki jo je imel v načrtu Klement Jug in v kateri se je ponesrečil. V previsu sta našla klin, ki ga je zabil Jug. Plezalca sta sklepala, da se je pognal, stoječ na klinu, preko previsa, da bi nad njim dosegel oprimek, ta pa se je izruval in Jug je omahnil v globino... To mesto je po izjavi obeh plezalcev izredno težko in je zelo majhna verjetnost, da bi ga plezalec preplezal sam, brez varovanja.

Jugova smrt je težko prizadela njegove tovariše. Zavrla je plezalno dejavnost. Leta 1924 je bilo zelo malo plezalnih vzponov. Javnost je napadla skalaše in jih imenovala samomorilce. Leta 1925 pa so se skalaši ponovno zagnali v stene in dosegli velike uspehe. Zavedeli so se, da Jugova smrt ne sme zatreti njihovega plezilstva, nasprotno. Jugov duh je nanovo zaživel v njih, jih okrepil v njihovem stremljenju, da so šli od uspeha do uspeha.

Po izjavah soplezalcev je bil Jug izredno zdržljiv, discipliniran in zahteven do sebe in tovarišev. Med turo in odmorom je ostro opazoval sebe in tovariše in je vse njihove napake, pa tudi svoje strogo kritiziral, ustno, pa tudi v svojih spisih. Nekateri so mu to kritiko zamerili, njegovi tovariši pa ne, saj je razgalil le njihove napake in jim pokazal pot, kako naj se jim drugič izognejo. Jug je plezal najrajši prvi v navezi, še posebno na težkih mestih. Plezal je zelo preudarno. V težki situaciji je dobro premislil, kako bo plezal, kje bo našel stop in oprimek. V hrani je bil izredno skromen. Jedel je le, kadar in kolikor je nujno potreboval, da je ohranil svojo telesno zdržljivost. Kljub svoji šibki konstituciji je prenašal velike napore. Če so njegovi tovariši duševno in telesno omagali, si je poiskal druge, da je lahko nadaljeval turo. Če je vseh zmanjkalo, je nadaljeval turo sam, ker ni rad odstopal od svojih načrtov, čeprav je rajši plezal v družbi.

Cemu je Klement Jug plezal, kaj je skušal doseči s svojimi ekstremnimi turami? Iz vse njegove dejavnosti je razvidno, da ni plezal iz estetskih motivov, da bi občudoval lepoto gorske pokrajine, čeprav tudi tega momenta ni zavračal, temveč je bil njegov motiv etičen. Dr. Vladimir Bartol piše v uvodnih besedah k Jugovim zbranim spisom (l. 1936): »Kaj je bilo Jugu planinstvo, plezanje in osvajanje še neobvladanih sten? Važno preizkuševališče in utrjevanje njegovih moči za veliko borbo življenja.« Dr. Bartol je bil prepričan, da bi Jug dosegel velike uspehe v svoji filozofski stroki, pa tudi v političnem življenju. Jug je bil globok filozof, pri plezanju je študiral značaj in psiho plezalca. Bil pa je tudi narodno zelo zaveden. Bolelo ga je, da so naše stene osvajali pred nami tujci. Bolelo ga je, da je velik del Slovenije, tudi njegov rojstni kraj, v tuji državi, da njegove rojake preganja fašistični režim. Gore, ki so bile onstran naših meja, so se mu zdele mračne in turbne, izogibal se jih je. Zato je plezal po hribih, ki jih je obsevalo naše sonce.

Če bi kdo površno prebiral Jugove opise tur, bi se lahko namrdnil, češ saj to so plezalne ture druge do četrte stopnje po današnjih merilih, torej večinoma plezalne »promenade«. To je res, vendar je Jug preplezal te stene pred 50 leti, v začetni dobi naše plezalne alpinistike, veliko teh tudi sam. Upoštevati moramo skrajno revno opremo, začetniško tehniko, pa tudi strah plezalca-začetnika pred strmo steno. Če vse te momente upoštevamo, potem se nam pokažejo Jugova plezalska dejanja v drugačni luči. Nemški smeri triglavske stene (s svojo IV. stopnjo po današnji presoji)

lahko za takratne razmere prisodimo VI. S časom in tehniko se spreminjajo tudi merila in ocene. Nehote se nam pri tem vsiljuje vprašanje, kakšna bo ekstremna plezalna tura čez 50 let.

Izredni so bili Jugovi planinski spisi. S svojo sugestivnostjo in kritičnostjo so vzbudili veliko pozornost. Naj citiram dr. Bartola v istem sestavku kakor zgoraj: »---Prvič so ti spisi klasična planinska literatura, po mojem najboljši, kar je bilo doslej v tej stroki pri nas napisanega. --- V njih se odraža magična sila nenavadne osebnosti, ki ji je bila dana poleg drugega tudi moč jasnega, sugestivnega izražanja v besedi. Filozofska globina se odraža v njih in etična resnoba. --- Toda predvsem so dokument nove, prve svobodne generacije, mejnik, v katerem je postal duh našega naroda ekspanziven, pripravljen za borbo in osvojevalen. Vse celine in morja so nam že drugi pred stoletji pobrali, takrat ko so naši pradedje živeli v temi in sužnosti. Kje je zdaj preizkuševališče za trdnost volje in živcev, priprava za velik podvig? V planinah! --- Z drugimi moremo tekmovali edinole v duhu, v kulturi, ali tudi za to je treba poguma, samozavesti, samostojnosti. Duh, ki nas je doslej najbolj dušil, je bil zli duh malodušja. Klement Jug mu je napovedal boj in zavil prvi klin v njegovo utrdbo. Mlade generacije naj se vlijejo zdaj skozi to vrzel... Tvegati je treba in poizkusiti. Postati moramo trdoživi, samosvoji in močni. --- To je zapuščina doktorja Juga.«

Dr. Bartol nam je točno povedal, kaj nam je dal Klement Jug. Skalaška alpinistična avantgarda z Jugom na čelu je juršala na naše vrhove. Ne v slabem pomenu besede, temveč zato, da postanejo čisto naši. Naša alpinistika je po tem skokoma rasla, generacije krepkih in drznih plezalcev so vstajale in žele uspehe v naših gorah, v Dolomitih, v centralnih Alpah, Kavkazu, celo v Himalaji. Dosegli smo mednarodno alpinistično raven. Klement Jug je s svojo skalaško četico zaoral ledino in utrl pot našemu alpinizmu.

Po ledeniku

Foto Zoran Bešlin

NEKAJ PRIPOMB OB DVESTOLETNICI ROJSTVA VALENTINA STANIČA

EVGEN LOVŠIN

1. Stanič ali Stanig

taničevi življenjepisci vedo ne samo za natančen datum njegovega rojstva 12. februarja 1774 in za njegov rojstni kraj Bodrež, vasico blizu Kanala, poznajo še druge nadrobnosti, tako očeta Andreja Staniča (Staniga) po domače Cerovškovega očo, mater Marijo Ipvavic (Ippaviz), brata Tomaža in sestre Marino, Marijano, Dorotejo in Katarino. Krstil ga je župnik Draščik (Draszhik) in ga zapisal v krstne bukve kanalske fare z imenom Valentinus s priimkom Stanig.

Draščik je uporabljal črkopis bohoričico, ki so jo mnogi uporabljali tja do sredine 19. stoletja. Sam se je podpisal tako, da je uporabil znak z za današnji s in znak zh za današnji č.

V soglasju s krstnim listom se je Stanič podpisoval pod slovenske, nemške in latinske tekste z g na koncu priimka tedaj Stanig, čeprav je poznal znak zh za č in ta znak tudi uporabljal, ko je na primer svoji knjižici »Pesme za kmete inu mlade ljudi«, natisnjeni leta 1822 pod svojim podpisom V. Stanig, kanonik, pripisal, da se knjižice »vdobe per V. Stanig, vikšimu zhuvaju zes. kralj. shol«. Tako tudi leta 1811 pod rokopisno nalogo za župnijski izpit in tudi leta 1836, ko sta z bratom Tomažem popravila rojstno hišo in je Stanič to zaznamoval z latinskimi besedami na skednju: Tom et Val Scholar Stanig frat reaedificaverunt Anno 1836. Planinsko spisje, večidel pisano v nemškem jeziku je redno podpisoval z g na koncu priimka. Torej ni čudno, če so ga tudi Nemci, Italijani in drugi dosledno tako pisali.

Šafařik je menil, da je pravilno pisati Stanik. Stanig je postal Stanič šele po svoji smrti 29. aprila 1849. Sicer ga Žalostno oznanilo (Novice 28. malega travna 1847) še pišejo z g na koncu priimka. Oznanilo je sestavil Matej Cigale, znan kot poveljni urednik Wolfovega nemško-slovenskega slovarja: »29. dan malega travna je umrl Goriški korar, visokočastiljivi gospod Balant Stanig, vikši šolski ogleda, začetnik družbe zoper terpinčenje živali itd. Z njim zgubi Goriška škofija na vse strani pridniga, neutrudljivega in neprecenljivega moža, pa tudi slovenčina gorečiga prijatla in podpornika, ki zasluži, da bi njegovo življenje v Novicah popisano bilo.«

Šele »2. rožniga cveta 1847« so prinesle Novice v spomin pokojnemu Staniču pesem z naslovom: Solzica Novic ranjicimu visokozaslužnimu gospodu Balantu Staniču goriškemu korarju:

Ne zavidmo ti sladkosti raja,
Jo zasluži tvoja glava siva,
Vendar mračna nas britkost obhaja,
Slišat', da te rahla perst pokriva itd.

Solzico je podpisal –n, kratica za Luko Jerana (Cigale ga navaja med sodelavci pri slovarju). Jeran je tedaj med prvimi znanimi pisci, ki je Staniču očistil priimek.

Čeprav so Novice takoj po smrti obljubile objaviti Staničev življenjepiš, pa si Bleiweisov krog ni vzel časa zbrati v Gorici, Bodrežu, Ročinju in pri Banjškarjih še sveže podatke o njem, saj pa tudi ni imel razumevanja za pomenljive osebnosti. Spomnimo se samo, kako je cenil Prešerna, kako ravnal z Levstikom in kako je povzdigoval Koseskega nad vse druge. Šele ko je dr. Švab objavil v časopisu Wiener Zeitung biografske podatke o Staniču, je pohitel sam dr. Bleiweis prepisati te informacije in jih objaviti konec leta 1847 v Novicah z naslovom: »Življenje rajnciga korarja gospo-

da Valentina Staniča (Po dohtarju Švabu).« In tako smo šele od Švaba zvedeli, kako je Stanič plezal na Velikem Kleku na drevo, da bi bil še višji od tistih, ki so prišli gori pred njim (vodniki), kakó je pomagal ljudem 1802 in 1819, ko je bila lakota in vojska ter celo pri cesarju izprosil pomoč, kako je skrbel za šolske knjige z novim pravopisom (gajico), kako je s pomočjo knezoškofa Franca Ksaverija Lušina ustanovil »gluhomutnico« (gluhonemnico), kako je pri polni zavesti umiral, rekoč »Zdaj umrem« ... V opombi je Bleiweis priznal, da so mu »nemški popis tega hoda (na Triglav) rajni gosp. Stanig malo pred svojo smrtjo poslali«.

Bleiweis je zaključil ta kratki življenjepis z naslednjimi besedami: »K dr. Švabu še pristavim, da je Slovenija nad ranjnim gosp. Staničem gorečiga prijatla zgubila ... Nam so bili odkritosrčen prijatelj; ni bilo mesca, da bi nam ne bili pisali, in da bi nam ne bili svojiga veselja pa tudi svojih britkosti ne razodeli, ktere so jih posebno v napravi družbe milosrčnosti do živali zadevale ... Ko so v letu 1843 Novice prvi-krat na svitlo prišle, so bili ranjki Stanič, ki so po Goriškem 52 naročnikov nabrali, jih nam na znanje dali in jih tudi posamezne liste skozi celo leto razpošiljali ... oni so bili vsako leto naročnik velike množice goriških prijatlov slovensčine. Novice tedaj le svojo dolžnost spolnijo, če enimu svojih nar zvestejših prijatlov hvaležen spomenik v svojih listih postavijo. Kolikokrat podoba ranjčiga pogledamo, ktero je slavni Munakovski malar Gajl v letu 1846 v Gorici izrisal, in ktero so nam gosp. Stanič v prijateljji spominek poslali, si vselej mislimo: Zakaj taki občno koristni možje večno ne živijo!«

Kljub taki resnici in zelo pozni hvali pa nazadnjaški Bleiweis ni vedel, kako se Stanič piše. V opombi ga je pisal z g na koncu, v spaminskem članku pa ves čas s č (hrvaška pisava za mehki č).

Na koncu se vprašam, zakaj je župnik Draščik, poznavajoč črko č (zh) zapisal v krstne listine Stanig namesto Stanizh (Stanič)? Ali bi se morda v primorskem oz. goriškem narečju našel kak oprimek? Ne, temveč v grobem in nesmiselnem poitalijančenjanju slovenskih imen tako, kot na primer je slovenski Marušič po italijansko Marussig in še veliko drugih, ki čakajo na očiščenje!

Ker se v naslednjih pripombah ne nameravam izgubiti v ponavljanju že večkrat objavljenih Staničevih podatkov, bom za splošno označbo prosil dr. Ivana Prijatelja (Duševni profili slovenskih preproditeljev) in Tineta Orla (Kritika Lovšinovega Staniča, Pl. v. 1956):

Kakor Korošcem Jarnika, tako je dala tudi Goričanom prvega njihovega preporoditelja prav doba prosvetljenosti, zvezana z dobo romantike, namreč Valentina Staniča, banjskega in ročinjskega kaplana, o katerem pravi Levec (V. St. Gorica 1873), da so bile njegove pridige vse drugačne, kakor se slišijo v sedanjem času. Navadno ni hodil na prižnico, ampak opravljal je vse pred oltarjem, tudi se v svojem govoru ni strogo držal svetih reči, ampak prešel je večidel proti koncu na kmetijske in sploh gospodarske predmete; gospodarje je učil, kako, kedaj in kaj naj sejejo in sade; gospodinjam je razlagal, kako naj skrbe za domačo živino; kako naj kruh peko in kako naj goje otroke itd. Po opravitlu, posebno po večernicah, pa so zapeli kako novo pesem in se je učili tako dolgo, da so jo vsi znali. Kako močno je petje ljubil, se vidi tudi iz tega, da se je včasih o mraku fantom pridružil ter z njimi vred popeval; in, kadar so napravili ples, se je celo sam dva ali trikrat po plesišču zasukal.

Dosežki Valentina Staniča na posameznih področjih niso vedno klasični. Čudno bi bilo, če bi bili, saj je pisal pesmi, molitvenike, planinske spise, prevajal, bil učitelj in vsestranski prosvetni delavec, duhovnik, zdravnik, tiskarnar, kolporter, umni kmetovalec in obrtnik, obenem pa prosvetlenski aktivist, ki je po svojih posebnostih in po svojem delu prižigal luč razuma in prosvete v tistih za slovensko ljudstvo tako trdih časih v prvih desetletjih 19. stoletja.

Lepo in prav! Ne moremo mimo naslednjega poudarka: Na področju alpinizma, dejanj in njihovega opisa uvrščamo Valentina Staniča med prve evropske klasike.

2. Začetki alpinizma in alpinistike pri Valentinu Staniču

Quis (montium) contra me? Katera izmed gor mi more kljubovati?

Med zgodnje planinske pisatelje-ideologe štejemo naravoslovca botanika Alfonza Paulina, ki je že pred sedeminšestdesetimi leti v Pl. v. 1907 razdelil turiste v tri skupine, v tiste, ki jim je nevarnost in »držoviti boj z divjo naravo« poglobitveni namen in veselje, dalje v tiste, ki jih vabi narava s svojo lepoto, veličastnostjo in obsežnimi razgledi, obenem jim obljublja zdravje in trdnost v boju z neprilikami vsakdanjega poklica in končno v tiste, ki jih žene vedoželjnost v gore, saj jim gore odpirajo mnoge možnosti znanstvenega proučevanja v naravi.

Če postavimo Staniča pred te sto let po njegovih dejanjih in spisih postavljene opredelitve, nam ne bo težko ugotoviti, da ustreza vsem trem značilnostim modernega alpinizma.

Za uvrstitev v prvo skupino gorohodcev se nam predstavi z najprepričevalnejšo besedo v svojih spisih Stanič sam. Tako na primere piše, da je bilo potrebno na salzburško goro Hoher Göhl precej poguma. Glede potov in smeri ni bilo mogoče dobiti pri domačinih nobenega mignjenja, ker je bila po njihovem mnenju stena nedostopna. Že grozljivi pogled na ta skalnati kolos znova preizkusi vzpenjačev pogum. Strme plošče in krušljivost ne dovoljujejo niti ene napačne stopnje. Dobesedno pravi: »S skrajnim naporom, zlasti rok, sem plezal navzgor. Upanje, da bo kmalu bolje in nevarnost, ki mi je grozila za hrbtom, sta me vzpodbujala. Poskus se je posrečil...« »Ko se komaj rešiš iz brezna pogube, te prevzame nepopisna slast.« Fran Orožen, prvi predsednik Slovenskega planinskega društva, je v svojem znamenitem članku v Planinskem vestniku 1907. leta napisal: »Staniča je najbolj veselilo plezanje. Zavedal se je, da daleč nadkriljuje svoje vrstnike.«

In se vprašamo, ali se ni nekaj nekdanje puntarske krvi preusmerilo v Staniču v pogum in neustrašenost v gorah? Ko nam opisuje Medvešek Staničevo domačijo, pravi, da je bil vodja tolminskih puntarjev Ročinjec Ivan Miklavčič – Gradnik. Veliki upor je izbruhnil leta 1713:

In zbira vojska se iz Vol, Tolmina,
iz Ladrov, Rutov, od beneške meje,
iz Kamna, Loma, Dolj, Temljin, Modreje,
iz Kneže, Roč, Smasti in Poljubina

(Gradnik, Pot Bolesti, Punt)

Takrat so bili Staničevi starši še mladoletni, a ded je bil lahko že zraven in vnuk Valentin je prav gotovo slišal praviti o junaštvu in krvavem koncu »tolminskega punta«.

Staničev opis tvegane ture na Triglav leta 1808 je značilen za psihično pa tudi za psihološko plat prvega alpinista. Takrat še ni bil prehod med Malim in Velikim Triglavom zvrnan, lahko prehodni in zavarovan, kakor je danes. Mnogi so ga jahaje premagovali. »Greiben, po katerem gremo,« je poročal Stanič, »je namreč zelo ozek in oster. Večkrat se je treba držati v ravnotežju z iztegnjenimi rokami, zelo ostrí greben je preperel in sprhnel, noga mora čvrsto stopati po njem, na levi in desni pa vidimo pod seboj navpično odrezane grozne prepade... Kakšno nepopisno, nadzemsko veselje bi bil tu užival moj duh, da mi niso zopni oblaki zakrivali vsega razgleda... Vzvišena čustva so se polaščala moje duše, ko sem hodil po razdrtem temenu tega velikana.«

Staniča je pri plezanju oviral merilni instrument, na katerega je moral tako paziti kakor na svojo varnost. Že vajen zmag je plezal sam, otovorjen, na ponosni Watzmannov rog (2714 m), na katerega po njegovem mnenju še ni stopila človeška noga. Že začetek je bil hud. Moral je drseti po veliki strmi plošči, na kateri ga je pri preveliki hitrosti rešil le majhen previs, da ni strmoglavil v globočino. Po ostrem grebenu se je moral sedé pomikati, potem spet viseč v zraku pridobivati na višini. Sam pripo-

veduje: »Večkrat je bilo treba skoraj nadčloveškega poguma, da nisem malodušno omagal, zakaj večinoma sem moral lesti po ostrih grebenih po vseh štirih, ko je bil desno in levo prepad s tisočeriimi nevarnostmi. Kakor blisk me je spreletela mrzla zona, ko je le za las manjkalo, da nisem pri takem kabacanju izgubil ravnotežja, hoteč barometer nekoliko osloniti. Zletel bi bil kakih 400 klatfer globoko v škrbina... V takih primerih se mora človek takoj zbrati in biti priseben. Z vso dušo se je treba koncentrirati samo na mesto, kjer se nahajaš. Za nobeno drugo misel, tudi za najpobožnejšo ni tedaj časa, ker moraš strogo voditi vsako stopnjo, vsak prst. Zato dajem svojim udom vedno pogum in jim svetujem nujno previdnost.«¹

Ne moremo se izogniti misli in upreti skušnjavi, da ne bi pogledali, kako se je ta osnovna misel alpinizma: preizkušati pogum in voljo v nevarnostih v gorah, razvijala v naslednjih stopenjastih letih.

Pot je dolga, najprej se ozrimo nazaj na »naše gore liste« Luko Korošca, Matevža Kosa, Štefana Rožiča in Lovrenca Willomitzerja, ki so prvi priplezali leta 1778 na Triglav, na Saussura, Balmata in Paccarda na Mont Blancu leta 1786, na brata Klotz in Valentina Staniča na Velikem Kleku (Grossglockner) leta 1800 in na mnoge druge zaslužne pogumne može. Ustavimo se za hip pri londonskem Alpine Clubu z geslom »Where is the will, there is the way«, preskočimo bližnje in daljne dežele in njihove gornike pa se oglasimo pri našem še vedno najvidnejšem alpinistu-ideologu dr. H. Tumi, ki pravi o sebi: »Hodil in plezal sem neprenehoma od štirih do dvanajstih dopoldne in od ene do šestih popoldne, in vendar je vrelo vse veselje v meni. Nisem čutil utrujenosti, navdajalo me je čisto veselje, da sem mirno gledal smrti v obraz, čutil moč, da sem preplezal sam grozečo steno Mojstrovke in dospel do cilja...«²

Dr. Tuma se je dotaknil zelo kočljivega vprašanja, ko je napisal: »Žrtev za žrtvijo pada v alpinizmu, eden prvih herojev, Szigmondi, leži globoko pod strmimi stenami na ledenikih, in vendar nikogar ne strašijo te žrtve, vedno bolj in bolj in smejeje sili kulturni človek v Alpe, iščoč ne le sprostitve, iščoč trdega truda.« Od takrat se je ravno o tem problemu potrošilo veliko črnila, žal, potočilo še veliko več mlade krvi!

Med Nemci sta bila Lammer in Mayer sposobna plezalca in znana pisatelja. Prvi išče boja v gorah, išče nevarnost. Kadar je v nevarnosti, takrat globoko čuti, kaj se pravi živeti. Ko je spet na varnem, mu ostane v zavesti življenje kot nova čutna dobrina. Lammerju je življenje pomembno. Žrtvoval bi ga le, kadar je cilj vreden take žrtve. Mayer pa ne želi poizvedovati po nagibih tveganih obiskov gora. Pravi, da je hribolazca zadnja in najboljša izpoved alpsko dejanje, njegova volja pa prva pravica.

Našemu Klementu Jugu, ki je prvi gojil sistematično plezanje in je o tem pisal sočne, zanimive a tudi znanstveno (psihološko in npravstveno) obrazložene članke in razprave, izvira alpinizem v ožjem pomenu besede iz stremljenja po zmagah, po prvenstvu... v stanu nam je dati delavcev s trdno voljo za zmagovanje vseh ovir... močnih ljudi nam je treba... krepkih značajev.

Prav gotovo ni na dnu teh premišljevanj pretežno estetska plat alpinizma, temveč etična (npravstvena) vsebina in nekaj genetike. Planinski pisci-ideologi so večkrat omenjali filozofije, ki so osnovne ali vsaj sorodne voluntarizmu, zastopanim po Nemcih Schopenhauerju in Nietzscheju. Prvemu je bistvo sveta slepa volja, ki se prikazuje kot volja do življenja, drugemu pa je bistvena vera v nadčloveka kot utelešenje volje in moči, ki »onstran dobrega in zlega« iz kaosa ustvarja svet.³

Med obema vojnama sta pri nas znana planinca Janko Mlakar in I. C. Oblak, vsak s svojega gledišča, nastopala proti »športno-rekorderskim« namenom mladih.

¹ Nekatera mesta je prevedel iz nemščine v slovenščino Orožen. Zgorajšnja so dr. Lovrenčičeva, zelo lepo in natančna. Vsa besedila o Staniču pa so iz knjižice: Valentin Stanič, prvi alpinist v Vzhodnih Alpah, uredil Evgen Lovšin, založila Planinska založba, Ljubljana, 1956.

² Dr. H. Tuma, Alpinizem, Planinski vestnik leto 1908.

³ Če nekdo (kot na primer nemški nacizem in ital. fašizem) sprevrže afirmacijo osebnosti in silo v nasilje, je kriv on, ne pa filozofija, ki je sama na sebi pozitivna.

Druga svetovna vojna pomeni zgodovinski mejnik med to preteklostjo in današnjico. Za bodočnost se postavlja zahteva po analizi predvojnih idej, nazorov in vedenja ter po ostri selekciji trajnih vrednot od napak in stranpoti. Polič razvija to misel, ko pravi, da ne smemo vzeti novi telesni vzgoji stare lepote, poplilitvi globino prejšnje vsebine, oblikovanja človekove plemenitosti, čuta za lepoto. Planinstvo kot del naše kulture mora postati last delovnega ljudstva. Borimo se za to, da si bo sleherni delovni človek mogel ohranjovati zdravje, uživati prirodne lepote, se predajati miru in oddihu, si krepiti telo in napredovati v znanstvenih dosežkih.⁴

Kopač je v svojih izvajanjih bolj konkreten. Strmi alpinistiki sicer odreja značaj množičnosti, zato pa daje poseben pomen in važnost alpinistiki v širšem pomenu besede v narodnoobrambnem pomenu. Potem našteva senčne strani predvojne alpinistike.⁵ Na podobne očitke je pozneje dobil dr. Škerlak zelo oster odgovor od predvojnih skalašev.

Ko so se strahoma vrstile smrtne nesreče v gorah, je objavil Cene Malovrh nekaj svojih mnenj, opazovanj in nasvetov po samovzgoji, kar je zbudilo veliko pozornost, priznanja in zavrnitve. Malovrh pravi, da je nastala globoka brazda med kulturo alpinizma po eni strani in golim športnim nategom z morda veliko tehniške pa malo etične vsebine po drugi strani. Mladi rod mora premagati to krizo. Tradicije planinske kulture, priprave opreme, duha in telesa, orientacijski čut, moralna sila za obvladanje težkoč si mora nebogljeni pubertetnik pridobiti že v dolini. Če manjka smisla in želje po planinski kulturi, peša tudi ocena, kdaj je cilj vreden, da izpostaviš zanj življenje.⁶

Med mladimi plezalci daje Janko Blažej Malovrhu v mnogočem prav, vendar svetuje: »Ne obsojajte mlade generacije in ne skušajte biti do nje pokroviteljski. Temu se bo mladina vedno uprla. Tudi mladini je alpinizem dopolnilo življenjske resničnosti in kot tak že po narodi družbeno, množično zakoreninjen.⁷

Tako smo stopili v novo dobro. Časovno smo se že močno oddaljili od našega Staniča, vendar njegove moralne vrednote, sicer obogatene z idejami in dejanji, kažejo še vedno pravo pot. Novi alpinizem se ne more presoati izven družbenega okvira. Gre za njegov politični in socialni pomen. Vsak šport in posebej alpinizem pomaga utrjevati oblast delovnega ljudstva, ljubiti domovino in večati njen ugled na zunaj in znotraj.

Kakor da bi poslušali Valentina Staniča, ko beremo naslednje besede urednika Tineta Orla: »Zavestno iskanje nevarnosti, krčenje novih potov, premagovanje stoterih težav, ki si jih alpinist zavestno naloži, v vsem tem je dragocen vir etičnih dobrin in vrednost alpinizma.⁸

V letih 1950–1970 so se ukvarjali z ideološkimi vprašanji alpinizma in alpinistike pri nas med drugimi posebej Tine Orel, Janko Blažej, Igor Levstek, Vlado Fajgelj, Fedor Košir, Mitja Kilar, Janez Jerovšek, Marko Dular, Pavel Kunaver, Boris Zihelr, Albin Torelli, Matjaž Kmecl, Tone Wraber, Franc Šetinc in nazadnje, a ne najmanj dr. Miha Potočnik, že skoraj deset let predsednik in dolga leta podpredsednik PZS, ter dr. Marijan Breclj, dolgoletni predsednik Planinske zveze Jugoslavije.

Zgodovina alpinistike se piše v stenah. Preplezane in ponovljene so bile težke smeri v Rzeniku, Križu, Rinkah, Široki peči, Špiku in vrheh nad Krnico, v Jalovčevem razu, Čopov steber v Triglavski severni steni in druge smeri. V svojem času so Stanič, Komaca, Ojcinger, Tuma, piparji, drenovci, skalaši, Jug, Čop, Potočnik, Stane Tominšek, Mira Debelakova, Pavla Jesihova, Ogrin, Režek, Kemperle, Arih in še mnogi drugi častno rešili naloge pri odkrivanju naših gora.

S priznanjem in samo z blagohotnimi nasveti poslušamo izpoved struje »ekstremistov«: »Kjer so ti nehali, se ekstremna srenja vključuje v delo z devizo: Čas terja, da pre-rastemo in presežemo višine naših prednamcev. Dosežki kakor so Zajeda v Šitah,

⁴ Gilj I/1 Zoran Polič, Planinstvo v novi dobi, leto 1946.

⁵ Gilj II 1946 Vlasto Kopač, Naša alpinistika.

⁶ Gilj I/2 1946 Cene Malovrh, O vprašanju alpinizma.

⁷ Planinski vestnik 1951, Janko Blažej, Kriza mlade alpinistične generacije.

⁸ Planinski vestnik, 1952, Tine Orel, Ob pionirskih in mladinskih odsekih v naših društvih.

v Koglu, zimski vzponi skoraj vseh smeri v Triglavski severni steni, v Špiku, Ojstrici« itd.⁹ so vsega spoštovanja vredni. Če k temu dodamo še najtežje vzpone v francoskih, švicarskih, italijanskih in avstrijskih Alpah in drugod po svetu, menimo, da je izpit zrelosti za Himalajo odlično opravljen.

Ne bi mogel skleniti tega soočenja s Staničem, ne da bi omenil dvoje prebliskov o volji, ki nedvomno kažeta, da človeški duh ne miruje in da nenehno raziskuje še vedno malo znane globine človeške notranjosti.

Prvi je Samivelova »antiteza«, ki pravi: Ena od strasti, ki jih daje alpinizem, je občutek, da si premagoval strah pred smrtjo. Obstaja tudi skušnjava globine, brezna in deluje kot mamilo, ki ga, kdor se ji podvrže, jemlje v vedno večjih dozah, dokler ne pride do katastrofe.¹⁰

Drugi je Butfler, v knjigi »Hitreje od svetlobe«: Z velikimi težavami se je življenje prilagajalo zahtevam in pogojem narave. Začel se je boj za obstanek. Preživeti so mogli samo močni. Morda je narava celo programirala smrt, kako bi močnejša volja, da bi preživela, rodila še sposobnejšega naslednika, ki bo spet živel, rojeval in – umiral.

Naj nas ne ta razmišljanja, ne v žolčnih razpravah o alpinskem ekstremizmu postavljene zahteve: »Ne cepimo tehniških vrlin na moralni kulturni zaklad klasičnih gornikov!«¹¹, tudi ne mračne prognoze o prihodnosti alpinizma spričo vdora tehnike v gorsko neoskrunjeno tišino, vse to naj nas ne odvrne od poti, po kateri se vzpenjamo prežeti z optimizmom in vero v človeka.

S pogumom in neustrašenostjo na najvišje gore našega zelenega planeta – tudi tam je navzoč Staničev duh s svojo slastjo, strastjo in voljo!

Quis montium contra me?!

3. Nekaj drobtin o velikem Staniču

Naslov tega poglavja naj bo dokaz, da bi raznoliko, lepo in zaslužno življenje Valentina Staniča lahko opisali samo v obsežni knjigi in je zato vse, kar smo številni njegovi častilci zbrali o njem, le gradivo za kompleksno delo.

Če uvrščamo Staniča tudi v drugo skupino planincev, ki doživljajo naravo v njenih lepota, prisluhnejo gorski tišini in uživajo v občutju telesne moči in skladnosti misli, nam dokazov ne bo treba iskati mimo njegovih lastnih izpovedi:

»Ves očaran sem bil ob pogledu na slap Savice, ki je brez primere in se da le uživati, ne pa popisati.«

Ko prenočuje nekje na Gorenjskem, se spominja: »Tiha je bila vsa narava, samo voda je šumela v globokem jarku; daleč proč se je med skalami vila steza; sova je skovikala iz gozda, ah, kmalu bo deževalo.«

Na Visokem Göhlu uživa zgodnje jutro in sončni vzhod: »Kdor je že kedaj s take višine videl sončni vzhod, si lahko misli, česar ne morem izraziti. Vse je bilo še v nočni senci, ki jo je samo mesečina nekoliko omiljevala, ko je tam na ravnem vzhodu že dolgo prodirala temo mnogobarvna jutranja zarja. Menjevale odenke svojih barv je bila vedno večja in je vidno z vso silo potiskala noč z vzhoda proti črnemu zahodu, kjer je šele potem izginila, ko so zlati žarki sonca obsvetlili gole vrhove gor. In zdaj – s kakšnimi besedami naj izrazim ognjeviti žar sonca, ki vzhaja iz oceana ravn! Oko vse prevzeto stmi in človeku skoraj nezavedajočemu se sebe, je pri srcu tesno, tako dobro. Sleherni trenutek prikaže očem kaj novega ... burovži (kravji zvonci), klicanje in petje planšaric oživlja jutro.«

Čprav je Stanič spesnil veliko nabožnih in ljudskih pesmic, nam je znana samo ena njegova pesem goram. Veliki Klek (Grossglockner), ki mu je Stanič kot prvi turist stopil na teme pozdravlja svoje goste ob ponovnem pristopu. Pesem s petimi štiri- vrstičnicami je prevedel dr. Joža Lovrenčič. Prvi dve se glasita:

⁹ Planinski vestnik 1954/1 Janko Blažej, Beseda o ekstremizmu.

¹⁰ Planinski vestnik 1955, str. 262, T. O.

¹¹ Dragi bralce, trdna upam, da te napake nisem naredil v pričujočem spisu, vendar ti sodi!

»Pozdravljeni, Bog sprimi vas
že drugikrat, živeli!
nam vrh je klical na ves glas,
ko plezali smo nanj veseli.

»Vam slavo svojo sem dolžan,
vi ste mi zmerili višino,
vam sem odprl svoj sveti stan
in svojih čud milino.«

Kar se poetičnosti Staničevih opisov gora in doživetij tiče, – res – Stanič zaostaja za nekaterimi poznejšimi planinskimi pevci, vendar tisto, kar in kolikor je ohranjenega, nam da slutiti, da mu je bila narava tista skrivnostna, razkošna in lepa, predvsem lepa, ki ga je vabila v svoje bogatije.

ln končno ne moremo mimo tretje skupne planincev, v katero se Stanič prišteva kot vedoželjnik. Staničevo znanstveno delo se osredotočuje v višinskih meritvah visokih gora, kar je imela takratna geografija za važno opravilo. Saj so znanstveniki Hacquetovega ugleda plezali na vrhove, da bi ugotovili njihovo nadmorsko in relativno višino. Za primer, s kolikšno točnostjo so pred skoraj dvesto leti merili, naj nam bo Veliki Klek (Grossglockner). Višino mu je izmeril Stanič: Najvišja in najbolj čiščena gora v Avstriji je po današnjih meritvah visoka 3797 m nadm. v. V Salzburškem Intelligenzblattu pa je leta 1800 zabeležena z 11 988 pariškimi čevlji ali 1998 kloftri pri stanju barometra 214 črt. Ker je pariški čevelj enak 0,3139 m, je takrat izmerjena Klekova višina 3763 m. Gre tedaj za razliko 34 m, kar se nam za tiste čase ne vidi pretirana napaka. Verjetno gre na rovaš nepopolnega instrumenta.

Merjenje ni edino Staničevo zanimanje, pozornost so mu vzbujale – kakor je iz spisov razvidno – meteorologija (vremenslovje), petrografija (opis kamenin), flora (rastline), favna (živalstvo) in še kaj.

Pri odločilnem pristopu na Veliki Klek (Grossglockner), ki ga je denarno podprl in se ga udeležil (seveda samo do prve spodnje kočje) sam knezoškof Salm – Reiferscheid, je sodelovalo 62 oseb (znanstvenikov, nosačev, vodnikov in tesarjev) ter 16 konjarjev z jahalnimi in tovornimi konji, sta prišla na vrh tesarja brata Klotz. Od vseh drugih, čeprav so poskušali premagati zgornje strmine, je prišel kot prvi »turist« na vrh naš Valentin Stanič, ki ga je profesor Schiegg določil najprej za merjenje v višinah Svete krvi (Heiligen Blut), potem za merjenje tudi vrha samega. Profesor Vierthaler je v svojem opisu predstavil župnika Horrascha za prvega pristopnika Velikega Kleka. To napako in sevê krivico so pozneje popravili alpinista in zgodovinarja Purtscheller in Schniedkunz in drugi. Horrasch namreč sploh ni prišel do zadnjega vrha, Staniču, ki je prinesel višinske podatke z vrha, priznava prvenstvo tudi Schmiedkunz v Alpines Handbuchu. Zavzetje Velikega Kleka je zbudilo v avstrijskih deželah toliko navdušenja, da govore zgodovinarji o več desetletij trajajočem češčenju te gore, o tako imenovanem »Glocknerkultu«. Staniča so imeli za Staniga, nekateri za Steinitza, nihče za pristnega Slovenca.

Popravljen pa še ni krivica, ki jo Staniču delajo italijanski planinski zgodovinarji. Na to me je opozoril dr. Viktor Vovk, ki je zaslužen posebej za opis toponomastike (krajevno imenoslovje) in za toponomijo (preučevanje krajevnih imen) Karnijskih Alp in Karnije. Zanimivo čtivo v Planinskih vestnikih leta 1961 do 1965! V daljšem pismu (29. I. 1963) mi je pisal, da se je v knjigi »La Carnia«, nekakšnem starem vodniku, njegov pisec Riccardo Bassi sam postavil za prvega pristopnika na nebotični Pramaggiore, goro v Karnijskih Alpah (Dolomiti d'Oltre Piave) in da je bil gori 25. septembra 1883. Dr. Vovk nadaljuje: »Giovani Marinelli, priznani planinski zgodovinar pa ima L. Pitacca in F. de Paolija z vodnikom D'Andrea di Forni za prve pristopnike na Pramaggiore. Povzpeli so se nanj 27. avgusta 1875. Antonio Berti, najboljši pisec vodičev po Vzhodnih Dolomitih, pa piše v II. delu »Dolomiti Orientali« v potopisu na Pramaggiore: Ignoto il primo salitore. Ta neznan prvopristopnik pa je ravno naš Stanič, če so vse stvari tako, kot so zapisane v Tvoji izvrstni monografiji.« Dr. Vovk me je naprosil, naj bi točno navedel vire, ki se nanašajo na to informacijo.

Želel bi vedeti tudi za Monte Cavallo (Monte Manera), 2250 m visok vrh nad Avianom (Pordenone), ki daleč slovi po svojem izrednem razgledu. Za goro Clapsavon pa da je ugotovljen tudi pri Italijanih prvi pristopnik naš Stanič.

Dr. Vovku nisem mogel takoj izpolniti želje. Knjige Roberta Montisa, *Kamf um den Berg*, ki sem jo posodil tov. Tomičeviću, še do danes nisem dobil vrnjene, poklicnega posla sem imel čez glavo in nekajdnevno iskanje po konceptih, starih že 10 let, je ostalo brez uspeha. Tudi salzburški *Intelligenzblatt* mi ni bil na voljo. Tako sem šele zdaj bolj po naključju našel drugostranski, posredni vir za svojo informacijo: Dr. Joža Lovrenčič je v svoji biografski povesti »Cerovškov gospod«, izišli leta 1924/1925 v »Goriški Straži«, napisal, da je bil Staničev drugi vodnik Štefan Humar z Brega in da je bil Stanič z njim »enkrat in večkrat na Krnu, Matajurju, Golovcu, Kaninu, Prestreljeniku, na Svinjaku, na Mangartu, na Jalovniku in Hladniku in še v Karnijskih gorah sta stopila na Monte Cavallo in Premaggior in na Clapsavon in še na vrsto drugih sta prilezla in vse zmerila.«¹² Profesor Lovrenčič je že leta 1904 doktoriral z disertacijo *Življenje in delo Valentina Staniča*, napisal o njem več razprav, prevedel večji del njegovih spisov, imel na voljo vse do takrat napisane razprave in spise, posebej 1873 v goriški »Soči« izdani življenjepis Valentina Staniča od Paulusa – Frana Levca. Le-ta je zbral podatke o Kanalskem takrat, ko so bili še živi in sveži. V sicer romansiranim Staničevem življenjepisu »Cerovškovem gospodu« se Lovrenčič drži zgodovinskih ugotovitev. Ne potvarja dejstev, pa tudi jih ne kroji po svoje. Lahko je razvidno, kaj je zgodovina in kaj Lovrenčičevo romansiranje. Nič nas ne moti, da prehaja v ekstreme, na primer, ko pusti na Višarjih pred sinom Valentinom očeta in mater šestih otrok trikrat okoli oltarja se plaziti po kolenih...

Od kod je črpal Lovrenčič informacije o prvem pristopu na Premaggior in Monte Cavallo, danes ni mogoče brez velikega truda in časa ugotoviti. Za nas pa je zgoraj povedano zadosten dokaz, da je bil na znamenitih in danes zelo obiskanih in češčenih karnijskih gorah prvi pristopnik Slovenec Valentin Stanič.

Po mojem mnenju pa je sporna letnica 1826, ki jo navajata za Clapsavon Purtscheller in po njem dr. Vovk. Herojska doba Valentina Staniča je bila v Salzburgu, ko je večinoma kot prvi priplezal na gore Watzmann, Hoher Göhl, Mönchsberg, Hohensalzburg, Kapuzinerberg, Gaisberg, Untersberg, Schafberg, Eokfürst, Brettschneidklamm, Gölleiten, Hohensalve in še na mnoge večje in manjše; veliko je hodil zdaj bolj v domače gore, ko je bil kaplan na Banjščicah in tudi morda, ko je bil v Ročinju. Napoleonove vojne so vznemirjale deželo in potovanja niso bila več varna. Leta 1826 pa je bil Stanič že 52 let star in kanonik že 7 let v Gorici. Letnico Staničevega prvega pristopa na zgoraj omenjena karnijske vršace smemo postaviti v čas od 1802 do 1808, ko je bil tudi telesno najsposobnejši; bilo mu je 30 do 35 let. Takrat so bili Banjškarji po več dni brez gospoda...

Goriška Mohorjeva družba v Gorici je leta 1973 izdala knjigo z naslovom *Valentin Stanič*. Lovrenčič, Slomšek, Pregelj, dr. Klinc so pisci posameznih sestavkov, gradivo je zbral, uredil in Zapisek prispeval Marijan Breclj. Knjiga je izšla »S cerkvenim dovoljenjem«. Ne soglašamo z naslednjim Brecljevim mnenjem: »Gotovo bi bilo nepravilno in za Staniča celo žaljivo obravnavati vse njegovo udejstvovanje (pa naj je to mejilo na zdravniško ali šolsko-prosvetno polje) le z vidika prosvetljenega človeka v tistem splošno laicističnem duhu, kakršnega bi radi tu in tam naglašali.« Velik del gradiva o Valentinu Staniču je napisan v »laicističnem duhu« ali vsaj brez poudarka na njegovo vzorno krščansko življenje in dušno pastirstvo. Ob množici sobratov z enakim vedenjem in prizadevanjem na verskem področju ga samo to ni moglo dvigniti nad povprečje zaslužnega človeka. Nasprotno, ravno njegovo delovanje na mnogih drugih področjih mu je dalo upravičen sloves. In škof Walland kot Gorenjec je imel gorohodca Staniča v čisljih, saj je vedel za njegovo veliko ljubezen do gora. Še ko je bil Walland kolega za slovenski literarni jezik velezaslužnemu

Matvezu Ravnikarju, semeniščnemu profesorju dogmatike, je bil Staniču prijatelj in mu je pošiljal knjige za šolske otroke in odrasle. Staniča so napredni krogi cenili v večji meri kakor Bleiweisovi nazadnjaški krogi. To je bilo v tistih časih, ko je Napoleonova Ilirija je bila spet priključena Avstriji, »sveta aliansa« na dunajskem kongresu leta 1815 pa zaključila prosvetljeno dobo tudi na Slovenskem.

Viri, literatura

V knjigi *Valentin Stanič*, prvi alpinist v Vzhodnih Alpah, uredil Evgen Lovšin, Založila Planinska zveza Slovenije 1956 Ljubljana, so navedeni na koncu:

- I Spisi Valentina Staniča,
- II Gradivo o Valentinu Staniču, prosvetljencu in alpinistu.
- Tej bibliografiji je treba dodati še naslednja dela:
 - ad I Ponatis Staničevih Pesmi za kmete ino mlade ljudi (1822) Trst, Založništvo tržaškega tiska, uredil in spremno besedo napisal Filip Fisher, leto 1971.
 - ad II Cronaca Friulana 1881 (Dr. Vovk, Karnijske Alpe in Karnija Pl. v. 1962–1965).
 - Julij Kleinmayr, Zgodovina slovenskega slovstva, Celovec, 1881, str. 106–108.
 - Dr. Fran Simonič, »Kres« II. let. 1882.
 - Oesterreichische Alpenzeitung, letnik 1899, Erschl. dr. Ostalpen.
 - Fran Levec, Levstikov zbrani spisi V, 1895, str. 214.
 - G. Marinelli, Guida dell Carnia, II. izd. 1906.
 - Antonio Berti, Dolomiti Orientali, Guida dei monti d'Italia, Milano 1928 in 1950.
 - Der Hochtourist in den Ostalpen, VIII Bd, 1930.
 - Fran Levstika Zbrano delo, uredil dr. A. Slodnjak, Ljubljana 1935 VI str. 404.
 - Dr. Ivan Prijatelj, Duševni profili slovenskih preporoditeljev, Ljubljana, 1935 str. 81.
 - Tine Orel, ocena knjige: Valentin Stanič, prvi alpinist v Vzhodnih Alpah, uredil Evgen Lovšin, Ljubljana 1956, Pl. v. 1957, str. 168.
 - Wolfgang Herberg, Die Karnischen Voralpen, Oesterreichische Alpenzeitung Wien 1959.
 - Dr. Viktor Vovk, Karnijske Alpe in Karnija, Pl. v. 1962, 349, 1963, 1964 in 1965 z navedbami Kidričevega mnenja o V. St.
 - Valentin Stanič 1774–1847, Izdala Goriška Mohorjeva družba, Gorica 1973 (J. Lovrenčiča »Cerovski gospod, A. M. Slomška Valentin Stanič, korar itd., uredil M. Breclj z Zapiskom o V. St., Pregelj Božje poti, dr. R. Klinec, Staničeva pridiga).
 - Jože Medvešček, V Staničevi domačiji, Pl. v. 1974 (št. 7), Hinko Uršič, Ob 200-letnici rojstva V. St. Pl. v. 1974 (št. 8), Evgen Lovšin, Nekaj pripomb ob dvestoletnici V. St. Pl. v. 1974 (št. 12).

K sestavi virov je treba dodati Frana Orožna, ki je začetnik tega dela, in dr. Viktorja Vovka posebej za ital. vire.

GRENLANDIJA – DEŽELA VEČNE TIŠINE

MIRAN OGRIN

grenlandija je za naše pojme strašansko daleč. Ob tej besedi se nam kar zameglijo oči, najprej pomislimo na led in sneg. Potem se vprašamo, zakaj se imenuje »Zelena dežela«? Ali so jo krstili zato tako, da bi privabili še druge na visoki sever?

Ali ni imenoval veliki portugalski pomorščak Magelhan južni del Pacifika – Ocean viharjev? Ko je portugalski vladar zvedel za to, je ukazal – odslej naj se imenuje ta morski bazen Tihi ocean! In tako je še danes.

Najjužnejša točka afriške celine se je nekdaž imenovala Rt viharjev. To ime bi lahko prestrašilo mornarje. Zato so portugalski vladarji sklenili, naj se imenuje raje Rt dobre nade. To ime zveni lepše, še danes romajo turisti sem.

Z danskih otokov na Grenlandijo je z modernim letalom samo dobre štiri ure. Kaj pa je to, če je let miren in sedite ob okencu. Če je viharno, je bolj nevarno – ure

minevajo počasi. Tik pred pristankom letala vas bo kapitan opozoril, da morate pomakniti uro za 240 minut nazaj, torej smo skoraj pridobili na času, za nas se je dan podaljšal za štiri ure.

Naše letalo je v tem trenutku pristalo v bližini mesteca Narssarsuaq. Tega kraja ne boste našli na karti, je pa na skrajnem južnem robu Grenlandije. Naše letalo je zadnjih 100 kilometrov letelo nad samimi ledeniki, le tu in tam je molela iz ledene mase kaka granitna gora. Ali smo se vrnili v ledeno dobo, ko je led pokrival hrib in dol vso severno, pa tudi srednjo Evropo?

Še malo prej smo leteli nad morjem, zdaj smo doživeli tako spremembo, kot bi se bližali novemu planetu. V zadnjih minutah je boeing 727 preletel ledeniški jezik, nato je pristal ob robu morja, sredi skal in peščenih naplavin. Prišel sem v popolnoma nov svet, zame je bilo vse novo.

Aljaska je v primeri z Grenlandijo že jug, saj pokrivajo ta dežela lepi gozdovi vse do severnega povratnika. In prav na jugu Aljaske, v dolini Matanuska, uspeva celo žito! Na Grenlandiji raste le pritlikava breza, in še ta le v dobro zavarovanih legah. Trave ni, pač pa so tla pokrita s kar debelo plastjo mahovja in lišajev. Severni pas se na Grenlandiji pomakne močno na jug. Na Norveškem pa imamo obraten fenomen. Zalivski tok!

»Dajte mi zimo!«

»Dajte mi zimo, dajte mi sani, pa bo vse šlo.« Tako je govoril veliki grenlandski (danski) raziskovalec Knud Rasmussen, ko je pripravljajl prvo ekspedicijo čez grenlandске ledene puščave. To je bilo takoj po prvi svetovni vojni, ko so ljudje živeli preprosto in Eskimi še niso uporabljali motornih sani. Medtem se je marsikaj spremenilo in še bolj se bo že do konca tega stoletja.

Največji otok na svetu ni več velika ledenica – neznana dežela. Na tem otoku živi zdaj približno 50 000 ljudi, od tega je 42 000 Eskimov in 8000 Dancev. Tu bi rad povedal, da je na Danskem zdaj že okoli 5000 Eskimov. Ali se bodo še kdaj vrnili domov? Ali pa jih bodo preslepile luči vele mesta – Koebenhavna?

Grenlandija meri 2 175 000 kv. kilometrov, po površini je več kot osemkrat večja kot naša država. Polovica otoka je pod debelim ledenim oklepom – debelina ledu znaša 2 do 3 kilometre. Če bi se ves led stajal, bi se gladina morja dvignila skoraj za sedem metrov! New York bi bil pod vodo, praktično vsa Holandska, velik del Danske. Te katastrofe si sploh ne moremo predstavljati, hvala bogu, mi je ne bomo doživeli. Led se nabira že 100 000 let, debelina ledu še narašča, čeprav so tu padavine kaj skromne. V eni sami viharni noči se zlije na New York več dežja, kot je padavin na severu Grenlandije.

Na moji karti piše, da je največja debelina ledu 11 120 čevljev, kar je približno 3300 metrov. Najvišja gora ima nekaj več – 3755 metrov. Velika ledena masa je potisnila dno Grenlandije 350 metrov pod morsko gladino.

Na tem velikem otoku je samo deset »večjih« naselij. Pravzaprav je naseljena le zahodna obala, to obli va »toplja« tok. Zato je ta obala brez ledu, ledene plošče se pojavijo šele tam, kjer se Grenlandija obrne proti Arktičnemu oceanu. Vzhodna obala pa je polna plavajočega ledu, zato je praktično nenaseljena. Tu obrne zalivski tok na jug in konec je blažilnih učinkov. Na vzhodni polovici imamo samo dve naselbini, zadnja – Skoresbysund – so ustanovili šele po drugi svetovni vojni. Zaliv Scoresby Sund je dolg kar 200 kilometrov in je poln rib.

Slišali ste za Mercatorjevo projekcijo, to projekcijo uporabljajo, kadar hočejo prikazati vso Zemljo na enem zemljevidu. Na tej karti je velikost Grenlandije predimenzionirana, njena oblika spačena. Vseeno, Grenlandija je zares velikan. Od seveda na jug meri skoraj 2700 kilometrov, na najširšem mestu pa 1000 kilometrov.

To so zares idealni pogoji za formacijo ledu, vendar, grenlandska ledena kapa ni ostanek ledene dobe, marveč je rezultat poznejših klimatskih razmer. Ledeni pokrov

naraste letno za 30 do 40 centimetrov. Ker je na severu otoka precej manj padavin, narašča ledeni oklep počasneje, vendar se odtaja le manjši del ledu.

Na jugu je poprečna januarska temperatura minus 8 stopinj, bolj na severu, v Upernaviku, ki leži ob 73. vzporedniku, pa je minus 23 stopinj. Poleti (julija) pa je v prvem kraju poprečno 10 stopinj toplote, v drugem le 5 stopinj. Južni deli Grenlandije imajo subarktično podnebje, centralni deli že arktično klimo. Ta se začne tam, kjer ni več pogojev za gozdno rast. Na tem otoku pa so namerili že minus 70 stopinj. Seveda so to absolutni ekstremi.

In še nekaj besed o podnebju! Saj smo na severu, kjer govore kar naprej o vremenu. Vem, da niso ti podatki posebno zanimivi, vendar pa brez teh števil ne moremo imeti prave predstave o Grenlandiji. Zahodni del našega otoka ima maritimno (vlažno) podnebje, notranji deli fjordov pa kontinentalno (celinsko) podnebje. Seveda so ti pojmi na visokem severu kaj relativni. Tudi Grenlandija pozna fen, topli veter, ki vleče prek ledenih poljan. Vseeno se v najbolj toplih dneh temperatura le redkokdaj dvigne nad 15 stopinj.

Vse to navajam samo zato, ker bi rad povedal, v kako izredno težkih pogojih žive domačini. Zima je dolga, poletje je kratko. In pozimi je noč dolga. V mestecu Jakobshavn se zberejo vsako leto, na dan 21. januarja, na hribčku južno od tega mesta vsi meščani. Ta dan se na tej vzpetini prvič pokaže polnočno sonce. Od danes naprej bo lepše, ugotavljajo domačini. In vrnejo se veseli domov.

Povedal sem že, da se je tu v zadnjih dvajsetih letih marsikaj spremenilo. Največji otok naše krogle je postal po zadnji svetovni vojni križišče velikih interkontinentalnih zračnih črt. Čez grenlandske ledene puščave je najkrajša pot iz severne Evrope v Kanado, Chicago, San Francisco. Iz Londona gre letalska proga v Los Angeles prek grenlandskih ledenikov. Skandinavska letalska družba SAS je leta 1954 vpeljala redno letalsko linijo Kopenhagen-Tokio. Tudi ta gre prek Grenlandije.

Sedem ekspedicij

Na Grenlandiji je živel in odkrival skrivnosti severa Knud Rasmussen. Njegovi potomci so mu postavili v Jakobshavnu preprost spomenik. Na hribčku sredi mesta, na kamnitem podstavku, piše samo tole: »Groenlands Troefaste Soen« Knud Rasmussen – Zvesti sin Grenlandije. Kdaj je živel, koliko let je živel – ni važno. Mimogrede omenjam, da se je rodil leta 1879 v Jakobshavnu, tretjem največjem mestu dežele.

Rasmussen je organiziral sedem ekspedicij. Startna točka vseh je bilo naselje Thule. To polarno postajo je ustanovil 1910. leta skupaj s prijateljem Petrom Freuchenom. Po tej postaji so imenovali tudi sedem odprav, ki jih je vodil Rasmussen v letih 1912–33. Te ekspedicije so razširile naše znanje o Grenlandiji, njenih ledenikih, topografiji otoka, približale so nam svet Eskimov.

Najbolj znamenita je bila peta, trajala je od 1921 do 1925. V teh štirih letih je prodrl s sanmi čez zamrznjen zaliv Baffin Bay na kanadski sever. Od tu pa je šel prek Aljaske in Beringove ožine še globoko na azijsko stran, v arktični del Sibirije. To je bila epopeja! Rasmussen je bil sin Grenlandije, zato se je počutil doma v tem svetu. Samo zato, ker je živel kot žive domačini, jedel kot domačini, je ostal pri življenju. Drugi so končali v polarni samoti, pobrala jih je bela smrt – Rasmussen se je vrnil domov. Vendar ni dosegel visoke starosti, umrl je v 54. letu svojega življenja. V tistih časih so mučile raziskovalce vse mogoče bolezni, verjetno so imeli premalo vitaminozne hrane.

Ali si lahko predstavljamo, kako je bilo na Grenlandiji pred 250 leti, ko so se tu utaborili prvi Danci? Kolonizacija Grenlandije se je začela leta 1721. Tedaj je Hans Egede (1686–1758) ustanovil prvo dansko naselje – Godthaab. Na svoje veliko presenečenje, pa tudi razočaranje, ni odkril na »Zelenem otoku« nobenih preživelih potomcev Vikingov. Našel je le Eskime, predstavnike Evropski popolnoma tuje rase. Leta 1888 je norveški raziskovalec Fridtjof Nansen prekoračil južno polovico Grenlandije. Prodiral je s sanmi in sicer ob 64. vzporedniku. Bil je prvi beli človek, ki je

prodrli v notranjost Grenlandije in uspešno končal svojo nalogo. Dokazal je, kaj zmore človek, če je dobro pripravljen in seveda upošteva trde zakone narave.

Leta 1924, na pragu motorne dobe, je danski raziskovalec Ejnar Mikkalsen ustanovil naselbino Scoresbysund v centralnem delu vzhodne obale. To je najmlajša naselbina na Grenlandiji sploh.

In zdaj bi moral omeniti vsaj še enega »tujca«. Ameriški raziskovalec Robert Peary je v letih 1891–1895 dvakrat prekriziral najsevernejše dele Grenlandije. Isti znanstvenik je dosegel leta 1908 Severni tečaj. Bil je prvi človek, ki je stopil na vrh sveta. To je bil pomemben mejnik v raziskovanju polarnih krajev. Peary je uporabljal eskimske pse, njegovi uspehi so bili triumf volje pa tudi naravne inteligence. Koliko njegovih prednikov, pa tudi naslednikov je pobrala bela smrt!

Cenim ljudi, ki so žrtvovali svoje življenje znanosti. Občudujem tiste, ki so na kamelah prekoračili Saharo, prečkali Arabsko puščavo. Tiste, ki so prodrli peš od Pamirja do Pekinga. Šli so po neznanih poteh, orientirali so se po zvezdah, iskali so v pesku stopinje nomadov.

V Pekingu jih je sprejel sam kitajski cesar. Cesar v slovesnem ornatu in raziskovalec, ki se je še včeraj boril s puhlico in vetrovi. Ime Svena Hedina, švedskega raziskovalca, je svetovno znano – kdo pa ve za ime tedanjega švedskega kralja ali predsednika vlade?

Tri naselja

Na Grenlandiji sem obiskal tri kraje: Narssarsuaq, Soendre Stroemfjord in Jakobshavn. Prvo naselje je na skrajnem jugu otoka, ob 61. vzporedniku. Drugo je bolj na severu, Jakobshavn pa je ob 69. vzporedniku.

Prvi kraj je bil moj prvi stik z Grenlandijo, zato je bilo vse novo. Čeprav smo leteli z Islandije tri stopinje proti jugu, sem imel vtis: zdaj sem na arktičnem ozemlju. Stopinje niso važne, odloča klima, ki me obdaja, hlad, ki me stiska za grlo. Pred menoj so Eskimi, ne pomehkuženi belci. Pred menoj je ledenica sveta. Osmina ledenega plašča naše matere Zemlje je na Grenlandiji. Islandijo pokrivajo vulkanski izmečki, Grenlandijo led in sneg.

In naprej: na Islandiji raste – samo trava. Zato so na Islandiji konji. Res so majhni, vendar so. Na Grenlandiji ni niti ovc – trava ne raste. Tu raste le pritlikava breza, nič drugega. Na Islandiji so vulkani in gejziri, Grenlandija je »mrtva«. Na Islandiji so močni tokovi vode, na Grenlandiji je voda ledeniškega izvora. Na Islandiji so jezera, na Grenlandiji so vsa jezercja samo natajana ledeniška voda.

Soendre Stroemfjord: to naselje je na koncu velikega ozkega fjorda. Tu je bila nekdanja ameriška baza. Ko so Nemci zasedli Dansko, so Američani prevzeli zaščito Grenlandije, zgradili so več letališč. Na koncu tega fjorda je še danes ameriški bunker, topove pa so že odstranili.

Med zadnjo svetovno vojno so skušali Nemci organizirati več vohunskih meteoroloških postaj. Američani so jih sčasoma vse odkrili, Nemce so zajeli in pobili – če je res. Meteorološka poročila z Grenlandije (predvsem vzhodne obale) so bila izredno važna za operacije nemških podmornic v severnem Atlantiku. To bazo bodo Američani baje izročili danskim oblastem, že zdaj je personal skoraj popolnoma danski. Letališče ima direktno zvezo s Koebenhavnom. V poletnih mesecih pride veliki boeing kar petkrat na teden z Danske. V načrtu pa imajo tudi direktno zvezo s kanadskimi in ameriškimi mesti.

Jakobshavn: to mesto je ob 69. vzporedniku. Na moje veliko presenečenje sem odkril ogromno polje ledu. Ledene gore so pokrivalo skoraj ves zaliv – Disko Bugt. V tem zalivu je več ledu kot v vseh švicarskih Alpah. Zakaj ima prav ta zajeda toliko ledu, nisem mogel izvedeti. Po mojem skromnem mnenju prodira sem led z ledeniškega jezika. Kajti južno in severno od tega zaliva ni ledu.

V Jakobshavn sem prišel s helikopterjem – ni letališča. Helikopter je idealno sredstvo za opazovanje vseh mogočih fenomenov. Njegova prednost je v tem, da leti počasi,

predvsem pa, da leti le dober kilometer (morda kaj več) nad zemeljsko površino. Povedati moram, da je let s helikopterjem zelo drag – vozna karta je kar za 220 % dražja kot z letalom. Na Grenlandiji uporabljajo nemški helikopter tipa Sikorsky. V aparatu je prostora za 21 potnikov.

V tem kraju sem malo globlje prodrl v življenje Eskimov. Seveda besede globlje ne smete razumeti dobesedno. Okrog leta 1000 so se na obalah Grenlandije pojavili prvi Evropejci, prišli so s čolni, z Islandije. Mnogi so se pozneje odpravili še bolj na zahod – v Ameriko. Prvi Nordijci niso bili kos težkim pogojem, Eskimi so obračunali z njimi. Nordijci niso imeli strelnega orožja. Ostanki samotnih »farm«, zaselkov, kapel – to je edino, kar je še ostalo od te nekdanje evropske predstraže na poti v Ameriko. Jaz sem odkril le nekaj plotov, vse drugo je že pobral zob časa. Tudi Evropa je kmalu pozabila na Grenlandijo. Okrog leta 1500 na otoku ni bilo več evropskih naselbin.

Nov val je prišel na začetku 18. stoletja. Novi naseljenci so že imeli strelno orožje, lov je bil uspešnejši, zato so se lahko obdržali.

Zdaj imajo tudi vsi Eskimi motorne čolne, vendar pa so še ohranili pasjo vprego. Nekateri družine imajo tudi po osem psov. S takimi psi čez ledene poljane – to bi bil užitek! S pasjo vprego se Eskimi odpravijo na lov na severne jelene.

Povedal bi rad, da eskimski pes – tu mu pravijo husky – ni agresiven. Narava in težki življenjski pogoji so zblížali človeka in psa. Te pse je zelo težko krotiti, vendar pa so na vožnji (se pravi v akciji) zelo disciplinirani. Pa tudi vzdržljivi so, saj lahko prebijejo zimo kar v snegu.

Življenje Eskimov pa ni več tako, kakor si mi to predstavljamo. V starem, klasičnem stilu žive le še na skrajnem severu Kanade. Kamor pride helikopter, je konec romantike. Eskimi ne lovijo več s harpuno, take prizore boste danes doživeli le na severu. Le tu so se še ohranile stare oblike patriarhalnega življenja, kakor jih poznamo iz pripovedovanja starih popotnikov.

Vendar – Grenlandija je še vedno odkritje. To je dežela, kjer vlada tišina, kjer je človek še ohranil nekaj – toplino.

ZIMSKI JALOVEC POLETI

LILIJANA AVČIN

nevi naših počitnic v Vrsniku so nezadržno tekli. Že je bil blizu 25. avgust, ko smo morali v Ljubljano. Tisto poletje nam ni bilo naklonjeno. Pogosto je deževalo, bele megle so trdovratno visele povprek čez grebene ali pa se počasi vlekle čeznje. Nekajkrat je sneg pobelil vrhove.

Ireno pa je vleklo na Jalovec. Bil je edini od naših visokih vrhov, na katerem še ni bila. Prežala je na vremenske napovedi, hodila ogledovat barometer. Kar naprej je lilo. Ko smo se 19. avgusta zbudili, je kazal naš sicer dobrodušni očak Bavški Grintovec zimsko podobo. Vse do planine je bil popolnoma bel. Potem se je zvedrilo. »Saj ga bo kmalu pobralo«, je rekla Irena. Pobiralo ga je res, a kljub soncu počasi.

22. avgusta sva se odločili. Pojdeva, pa naj bo tako ali tako. Franceta, ki je bil že tolikrat na Jalovcu, ni mikalo gor, jaz, ki sem ga po nekajkratnih brezupnih poskusih zaradi silnih neviht obiskala le enkrat in to pred dolgimi leti, sem se ture močno veselila. Ob sedmih zjutraj naju je France izložil iz avta na Vršiču. Domenili smo se, da naju pride iskat ob šestih zvečer v Zadnjo Trento. Na moč nama je

zabičeval, naj nikar ne lezeva gor, če bi bilo preveč snega, ampak jo ubereva samo h koči pod Špičkom. Seveda sva obljubili.

Jutro je bilo hladno, nebo zamrenjeno, vendar je kazalo, da se bo zjasnilo, ko sva jo naglo ubirali po tisti lepi skoraj sprehodni stezi pod Veliko Dnino. Dobro volje, ker se nama bo le izpolnila zadnja želja tega poletja, sva se veselili akrobatskih vaj, ki so jih od macesna do macesna razkazovale ljubke veverice. Zdaj pa zdaj je zavreščala šoja, drobno so cvrlikali vseh vrst majhni ptički. Iz Trente gor se je pripodilo nekaj gamsov. Kakšen jutranji trening! Prhnili so mimo naju in se malo više ustavili. Ustavili sva se tudi midve in uživali ob pogledu na lepe živali. Drugi so se oddaljili, eno radovedno kozlè se pa kar ni moglo ločiti od naju. Irena mu je kazala osle, pa ga ni prav nič motilo. Dala je prste v usta in ostro zažvižgala. Nič. Odnehali sva midve in odhiteli naprej.

Pri lovski koči, kjer sem njega dni prespala, medtem ko je šel France s trentarskim lovcem Jozo nad ruševca, se je bilo treba odločiti. V levo je kazal kažišpot v Trento, naravnost gor pa na Mali Kot in Jalovec. Posebna tabla je opozarjala, da je pot zahtevna, samo za izbrane in dobro opremljene planince. Menili sva, da se kar smeva prištevati mednje. Ko bi le ne bilo preveč snega!

Ko sva stopili iz gozda, naju je objelo sonce, vendar je bilo že očitno, da se ne bo zjasnilo. Irena je pobrala sredi poti ležečo popolnoma novo smuško rokavico. »Škoda, da nista obe«, je rekla. Ze sva bili pod steno, začeli so se klini, jeklena vrvi. Krasno speljana, lepo zavarovana, vendar precej zračna plezalna pot! Uživali sva kot že dolgo ne. Irena je lepo in varno vodila. Pustila sem jo naprej, saj to je bila njena turo. Naj ona prva stopi na vrh. Na nekem prav nerodnem mestu je ležala lepa, siva jopica. »Temule je bilo najbrž malo tesno pri srcu, da ni nič opazil,« je rekla Irena in spet pobrala najdbo. Stene je bilo konec. Pred nama je bil vršni okrešelj, ne prehudo zasnežen. Toda kolikor bolj sva se bližali temenu, toliko več je bilo bele nadloge.

Ko sva stali tik pod njo, sva zaslišali glasove in sklenili počakati. Sestopala sta dva mlada planinca, Slovenec, spreten in okreten, je bil peljal na vrh prijatelja Italijana, ki pa ni bil videti tako pripraven. »Kako je?« »Gre. Ampak precej je snega in presneto bosta morali paziti.« Spogledali sva se. Francetu sva bili obljubili... Ampak zdaj sva vendar že tako visoko! In kdo ve, kdaj bo spet taka priložnost. Sicer pa lahko samo poskusiva in se obrneva nazaj, če bo prehudo. Takole in podobno tuhtajo in se odločajo vsi, ki nameravajo narediti nekaj, česar ne bi smeli.

Takoj pri vstopu naju je sprejel debel zamej, moja skoraj poldrug meter dolga trentarska palica, ki me zvesto spremlja skoraj na vseh turah, če le ni preveč plezarije in zlasti dobro jo uporabljam pri sestopih, se je vdrla do kraja. Smo res šele avgusta? Pomirilo naju je, da ne bo sneg nikjer trd in tako sva kar naglo, čeprav zaradi obilice snega ne s posebno lahkoto napredovali. Kakšna lepota, ko sva stopili na ozki greben, ki pelje proti vrhu! Na tej strani Triglav s svojo mogočno družino, bel, kakor pozimi, na oni Viš, Montaž in bližnji Mangrt, v katerega se je tisti hip uprlo skozi že temne oblake sonce, da naju je zabolelo v očeh od silne bleščave. Pozorno sva opazovali njegov vrh. Nikogar ni bilo na njem, ki bi nama na daljavo delal družbo v tveganem početju. Sneg je bil na grebenu napihan in pošteno trd. Stopali sva počasi in skrajno previdno, sami samcati, izgubljeni v tem bajnem, a danes tako grozljivem kraljestvu vrhov. Nič kaj prijetno ni bilo gledati v temačne globine doline Koritnice pod nama.

Naposled vrh. Skale na debelo pokrite s srezem, ki ga je bil po divjem metežu oblikoval še bolj divji veter. Objeli sva se. Tisti hip je za kratke minute posijalo prav na naju. Bili sva si blizu kakor že dolgo ne. »Kaj je Triglav proti temu vrhu,« je rekla Irena, ko sva sedli in si privoščili nekaj malice. Ni kazalo obirati se. Črna pokrovka se je naglo spuščala na vrhove okoli naju, vsula se je sodra. Kljub toplim oblačilom naju je pošteno zeblo.

Sestop sem sklenila voditi jaz. Irena je sicer gor grede hodila sijajno, varno in previdno, kot da nima šele 18 let. Izkušnje v takih razmerah ji pa le še manjkajo. Napredovali sva počasneje kot ob vzponu. Napeta pozornost ob slednjem koraku naju je utrujala. Moja trentarska palica se je spet enkrat izkazala. Pretipala sem z njo vsak seženj pred seboj, da se nisva udirali ravno v najgloblji sneg. Nisem slutila, da me bo prav kmalu skoraj pogubila. Slednjič je bilo napornega garanja konec, stali sva na sedelcu, kjer se stezi cepita. Ena pelje mimo Špička dol v Trento, druga prav tako, a povprek čez Veliki Ozebnik. Kod torej? Po tej sva bila prišla s Francetom takrat pred dolgimi leti. Spomin je ohranil le to, da je zelo lepa, a kakih posebnih težavah ni vedel ničesar. Ko bi le vedeli, kako je s snegom. Kolikor sva videli od tod, je bila pot suha, le tu in tam malce poprhana.

Res je bilo tako – spočetka. Toda kolikor dlje sva hodili, toliko debelejša je postajala »bela opojnost«. Prav zameti so ležali natanko na stezi. Treba jih je bilo obiti ali na nekaterih hudo izpostavljenih mestih oblezati zgoraj ali spodaj, kjer je pač bolje kazalo. Za nama so bile že ure naporne hoje in plezanja ob nenehni pozornosti. V noge in glave je lezla utrujenost. Pobočje se je venomer strmeje pobežalo dol v Trento. Tedaj sem se spotaknila ob svojo palico. Skotrljala se je navzdol, jaz pa za njo. Kaj sem mislila tisti hip? Ne vem. Vem le, da me je strahotno stisnilo pri srcu in da sem skoraj nehala dihati. Na srečo se je vesina tik pred grdim, globokim skokom nekalikanj uleknila. Ob veliki skali je obstala palica in z obema rokama sem se oprijela tudi jaz. Naglo sem se ozrla gor k Ireni. Tudi ona se je z obema rokama oprijemala skale ob stezi, kakor da se boji, da še njo potegne za mano. Nobene ni rekla, v obraz pa je bila škrlatno rdeča. Vedela sem, kaj se ji podi po glavi, vedela je tudi ona, kaj občutim jaz. »Tako pridem,« sem kar se dá mirno zaklicala. Mukoma, a skrajno previdno sem se pobrala in opirajoč se na izdajalsko palico začela lesti navzgor. Palico sem le stežka držala, kajti sredinec desne roke je bil grdo zatekel in me je močno bolel.

Ko sem prilezla na stezo, sem sedla in zdelo se mi je, da sem šele sedaj pričela spet dihati. Počasi sem se umirila, odšli sva naprej in še vedno sva se globoko udirali v fežak sneg. Kakšno olajšanje, ko sva zagledali zavetišče pod Špičkom! Pred kočo je stal nekdo in naju vneta opazoval z daljnogledom. »Odkod sta se pa vidve vzeli?« je presenečeno vprašal, ko sva stali pri njem.

ln že naju je prijazni oskrbnik Ciuha skoraj sezuval, postavil premočene čevlje nad štedilnik, ožemal nogavice in skuhal vroč čaj. Pomalicali sva ostanke najine popotne zaloge, uživali v toploti in varnosti prijetne, čiste koče in poslušali oskrbnikovo pripoved. Po snežnem neurju ni imel še nobenega gosta, saj kdo bi pa hodil v takem v hribe. Pač, enega! Pred dvema dnevoma je, kakor vedno, popoldne in zvečer prisluškoval tja gor proti Jalovcu, bolj iz navade kakor v kakem pričakovanju. Šlo je že na deveto zvečer, ko je zaslišal slabotne klice na pomoč. Ponavljali so se še in še. Pograbil je žepno baterijo, vse potrebno za reševanje, napolnil termovko z vročim čajem in odšel sam v snegu in trdi noči tja gor. Kmalu nad vstopom na teme je naletel na fanta, popolnoma premočenega, premraženega in obnemoglega. Na nogah so mu tičale nekakšne superge. Koliko se je oskrbnik namučil, pove to, da sta bila v zavetišču šele ob treh zjutraj. Fant se je pogrezl v globoko sranje. Ko se je zbudil, je pokazal volčjo lakoto, v žepu pa ni imel beliča, da bi plačal jedajočo in pijačo. Zato se šestnajstletni neprevidnež tudi ni bil oglasil v koči v Tamarju gor gredé, ampak jo je ucvrl kar mimo. Dobri Ciuha ga je nakrmil in napojil na svoj račun.

»O,« je dejal, »takih in podobnih zgodb bi vama lahko povedal še in še. A kaj, ko sem tako brez moči, če se pripeti kaka huda nesreča.« Sam pač ne more delati čudežev in preden pride na Tičarjev dom po pomoč, gredo v izgubo dolge, dragocene ure. Neznansko si želi imeti walkie-talkie, s katerim bi obveščal dom o morebitnih nesrečah. Pa pravijo, da je predrag. Lepo ga je bilo poslušati samotneža, ki ima

v Ljubljani lep dom in družino, pa se vendarle počuti najbolj srečnega v tem odročnem koncu naših hribov.

Urica počitka je minila. Prav težko sva se ločili od prijaznega oskrbnika in njegove prijetne kočice. Toda v zelenem Vrsniku naju je čakala še prijetnejša, še toplejša, nama tako zelo draga. Strmi sestop v Trento se nama je zdel nenavadno dolg. Pri lepi Florijanovi domačiji (kako škoda, da ne živi več šegavi možak, ki nam je čez zimo rezljal lesene stolčke, umerjene, kakor je dejal, natanko po zadnjicah) naju je čakal France. Imeli sva uro zamude in postajal je že živčen. Samo v obraz naju je pogledal pa je vedel, da imava hude stvari za sabo. In – začuda – ni se preveč hudoval. Z olajšanjem sva sedli v avto. Želja se nama je izpolnila. Tako, zdaj naj se pa počitnice le kar končajo.

MEDNARODNO POSVETOVANJE »BODOČNOST ALP«

ING. MILAN CIGLAR

Ipe so last in dobrina vse Evrope. V naravnem, zgodovinskem, kulturnem in socialnem pogledu so postale njena nedeljiva dediščina. Vplivale so na različne evropske tokove, ko so jih ločevale, oblikovale in združevale. Kljub temu, da so večkrat otežkočale stike med posameznimi narodi in različnimi družbenimi oblikami, se je v njihovem okrilju izoblikovala posebna alpska kultura. Alpe niso bile nikdar obsežene v samo eni državno-politični celoti, vendar sta si način življenja in dejavnost njihovih prebivalcev zelo podobna.

Tej dediščini pa preti velika nevarnost. Dvajseto stoletje je na zelo surov način spremenilo starodavne šege, življenjske potrebe in način življenja gorskih prebivalcev. Industrializacija, mehanizacija in turizem so spremenili družbene razmere, hkrati pa povzročili velike spremembe tudi v sami naravi. Malokje je namreč razmerje med naravo in človekom, čeprav trdo in kruto, tako občutljivo. Vsak nepremišljen poseg v naravo občuti človek kmalu na svoji koži, obratno pa se odražajo spremembe človekovih življenjskih razmer na samem naravnem okolju.

Zaradi navedenega se porajajo znotraj alpskih družbenih struktur nove razvojne silnice, še več pa jih je zaradi zunanjih vplivov. Zato bi morale vse alpske dežele upoštevati poseben značaj gorskega sveta, njihove vlade pa bi morale v vseh zadevah, ki se tičejo Alp in njenih prebivalcev, nadvse preudarno ukrepati.

Takšne so bile izhodiščne misli velikega mednarodnega posvetovanja o bodočnosti Alp, ki je bilo v Trentu (Italija) od 31. 8. do 6. 9. 1974. Podobnih mednarodnih posvetovanj je bilo doslej že več, vendar pa so se v Trentu prvič v tako velikem številu srečali znanstveniki, načrtovalci, pravniki, predstavniki raznih organizacij s politiki, predstavniki vlad in drugih organov, ki se po svoji uradni dolžnosti bavijo z vprašanji alpskega prostora.

Sklicatelji posvetovanja so bile mednarodne organizacije UICN (mednarodna organizacija za varstvo naravnih dobrin), International World Wildlife Fund (mednarodni fond za varstvo narave), CIPRA (mednarodna alpska komisija), UIAA (mednarodna zveza planinskih organizacij) in druge. Potrebo po posvetovanju so utemeljile z naslednjim:

Ekosistemi so v alpskem prostoru zelo občutljivi, vsako rušenje naravnih ravnotežij neposredno ogroža obstoj in razvoj posameznih alpskih predelov. Alpe pa so ogro-

žene tudi kot celota spričo naglega tehničnega in urbanega razvoja, ki ne upošteva posebnosti alpskega sveta. Gradnja velikih avtomobilskih cest, velikih turističnih in športnih središč, energetskih central idr. poteka večinoma brez poprejšnje ekološke preučitve in preudarnega prostorskega načrtovanja, posledice tega pa so negativna odražajo v spreminjanju življenjskega okolja. Ti pojavi so si ne glede na državne meje in družbenopolitične sisteme zelo podobni. Zato je treba problematiko alpskega prostora preučevati in reševati ob mednarodnem sodelovanju.

Sklicatelji, posebno še italijanski organizatorji, med njimi zlasti Club Alpino Italiano, so skušali kar najbolj poudariti pomembnost posvetovanja. Njegov pokrovitelj je bil predsednik italijanske republike Giovanni Leone, častni predsednik pa predsednik italijanskega senata Giovanni Spagnoli, ki je tudi predsednik italijanske planinske organizacije (CAI). Sopokrovitelj posvetovanja je bila UNESCO (mednarodna organizacija združenih narodov za vzgojo, znanost in kulturo), sodelovali pa so še gospodarska komisija združenih narodov za Evropo, sekretariat evropskega sveta in izvršni komite evropske skupnosti.

V prvem delu posvetovanja so bila podana tehtna poročila o sedanjih razmerah prebivalstva alpskih predelov, o vplivih človeka na rastlinstvo in živalstvo, s posebnim ozirom na onesnaževanje okolja, o spreminjanju kulturne krajine, o sedanjem stanju varstva narave v Alpah in o stanju zakonodaje v zvezi s prostorskim načrtovanjem, rabo zemljišč, varstvom rastlinstva in živalstva, naravnimi parki in rezervati.

V drugem delu so posebne tehnične komisije in delovne skupine obravnavale posamezna vprašanja in pripravile predloge za sestavo skupnega akcijskega programa.

Sestavljene so bile za naslednja problemska področja:

- a) naravni in krajinski parki ter rezervati,
- b) varstvo rastlinstva in živalskega sveta,
- c) kmetijstvo in gozdarstvo,
- č) družbena in gospodarska vprašanja prebivalstva,
- d) turizem,
- e) izkoriščanje naravnih dobrin in prostorsko načrtovanje.

V tretjem delu posvetovanja so se skrbno in temeljito obravnavali predlogi posameznih skupin, se dopolnjevali in usklajevali, tako da je bilo mogoče ob koncu posvetovanja sprejeti skupen akcijski program. Le-tega naj bi prejeli odgovorni organi šestih alpskih držav in ga upoštevali pri načrtovanju in ukrepanju, da bi preprečili nezaželene posledice v naravi in na življenjski ravni prebivalstva. V kratkem povzemamo nekatera osnovna gledišča akcijskega programa.

Prostorsko načrtovanje:

Usklajeno prostorsko načrtovanje je podlaga kakršnekoli ukrepanju v alpskem prostoru. Njegova pglavitna prvina so ekološka izhodišča. Zelo previdno je treba v razvojnih načrtih obravnavati predloge, ki prihajajo od zunaj, zlasti glede rabe zemljišč, zato pa naj imajo prednost pobude domačega prebivalstva.

Alpe so po svojem naravnem značaju najpomembnejše rekreacijsko območje Evrope. Ohranjanje njegovih naravnih prvn pa velikokrat ni usklajeno z razvojnimi težnjami velikega turizma in športa, predvsem zimskega. Smotno je mogoče razvijati turizem samo ob neposrednem sodelovanju domačega prebivalstva. Zato je treba nadzirati dotok kapitala, ki je namenjen odpiranju velikopoteznih in predimenzioniranih turističnih središč, katerih infrastrukturna mreža načenja v temeljih naravna, socialna in kulturna ravnotežja. Gospodarnost turističnih investicij je treba torej presojati tudi s teh gledišč. Nezaželen je nenačrten razmah gradnje počitniških hišic, ki jo je treba usmerjati s prostorskimi načrti, nasploh pa omejevati s posebnimi dajatvami. Velika turistična središča nasploh negativno vplivajo na socialno strukturo prebivalstva zaradi dotoka sezonske delovne sile in zaradi spreminjanja kmečkega prebivalstva v delavce velikih turističnih podjetij.

Pri gradnji industrijskih objektov, energetskih central, velikih prometnic ipd. je treba najprej preučiti ekološke razmere, upoštevati je treba možne negativne posledice in jih že v začetku preprečevati. Pri uvajanju industrije v alpske doline dajmo prednost taki, ki ne onesnažuje okolja in ki lahko ustvarjalno zaposluje domače prebivalstvo. Gradnja velikih cest naj temelji na že ustaljenih smereh in z njimi ne načenjajmo novih območij. Pri potrebah tovornega prometa dajmo prednost železnici. Vodno tehnične naprave naj bodo usklajene z okoljem, pri njih pa je treba posebej upoštevati nevarnost alpskih terenov. Obnova poslopij in naselij naj bo v skladu s kulturno krajino in naj se podredi krajevni tipičnosti.

Raba zemljišč in naravnih dobrin:

Tudi raba zemljišč mora biti usklajena z ekološkimi razmerami, tako da je zagotovljena popolna varnost pred erozijo, plazovi in drugimi nezaželenimi pojavi. Zelo pomembna je zagotovitev dovolj dobre pitne vode.

Za vzdrževanje naravnih ravnotežij v prostoru je odločilen obstoj domačega prebivalstva in njegovo vztrajanje pri obdelovanju zemlje. Sodoben čas pa terja izboljšanje njegovih življenjskih pogojev v okviru posameznih krajevnih skupnosti, zagotoviti mu je treba obstojnost pašnega sveta, izboljšati preskrbo z vodo in energijo zaradi modernizacije kmetijske proizvodnje in olajšanja dela v gospodinjstvu, izboljšati je prometne zveze z večjimi središči in nasploh popraviti stanovanjske pogoje. Za vse to je potrebna pomoč vse družbe. Sicer pa zavisijo od obstoja alpskega prebivalstva tudi druge komponente širšega, ne samo alpskega prostora. Zatorej ta pomoč ni miloščina, ampak vzajemno in dolgoročno obravnavanje in reševanje prostorske problematike. Lahko se pokaže v obliki davčnih olajšav, v obliki različnih sistemov premiranja kmetijske proizvodnje, predvsem njene kvalitete, s pomočjo pri projektiranju in gradnji stanovanjskih in gospodarskih poslopij, pri snovanju kmetijskih zadrug za smotno izkoriščanje mehanizacije in prodajo kmetijskih proizvodov itd. Zelo pomembno je pri tem vsestransko izobraževanje kmečkega prebivalstva, posebno v zadevah, ki so pomembne za dvig njegove delovne sposobnosti in proizvodnosti. Interese gorskega prebivalstva mora upoštevati tudi varstvo narave. Za to mora biti v prvi vrsti zainteresirano prebivalstvo samo. V primeru, ko se pokaže, da je treba zaradi širših narodovih interesov zavarovati posamezne predele in jih izločiti iz normalnega gospodarjenja, morajo dobiti prizadeti prebivalci ustrezno nadomestilo oziroma odškodnino.

Zelo pomembno je za zagotovitev naravnih ravnotežij v gorah gozdarstvo. Urejanje, gojenje in izkoriščanje gozdov se mora podrediti naravnim zakonitostim. Le z naravnim načinom gospodarjenja, predvsem pomlajevanja gozdov, bo moč najti ustrezno ravnotežje med varovalnimi in gospodarskimi nalogami gozdov. Gozd je pomemben dopolnilni vir dohodka kmečkemu prebivalstvu, les pa rabimo tudi za vzdrževanje stanovanjskih in gospodarskih poslopij.

V Alpah so nadvse pomembni varovalni gozdovi. Mnogi teh so že prestari in biološko oslabljeni, zato je treba skrbeti za njihovo postopno obnovo. Mnoge zapuščene planine, ki so izpostavljene eroziji, kaže pogozditi. V nekaterih predelih povzročajo veliko škodo gozdni požari. Preprečevali jih bomo lahko le s strogimi preventivnimi ukrepi, če je treba, tudi na mednarodni ravni. V alpskih predelih se bomo v gozdarstvu izogibali uporabi kemijskih sredstev, npr. pesticidov, herbicidov, umetnih gnojil, oziroma bomo njihovo uporabo skrbno nadzirali in ustrezno omejevali.

Za skrbno in intenzivno gospodarjenje z gozdovi je sicer dobro cestno omrežje potrebno, vendar naj bo zgrajeno po normativih, ki ne nasprotujejo varstvu okolja. Služi pa naj predvsem potrebam gozdarstva, kmečkega prebivalstva in oskrbovanju raznih objektov v gorah, nikakor pa ne motoriziranemu turizmu. Praviloma je treba gozdne ceste zapirati javnemu in turističnemu prometu. Pri izkoriščanju gozdov se je treba izogibati uporabi težke mehanizacije, ki jo npr. rabijo v Skandinaviji, Kanadi in Sovjetski zvezi. Zelo previdno je treba graditi v gozdovih smučarske proge, daljno-

vode visokih napetosti ipd., ki pogosto odpirajo pot škodljivim klimatskim in drugim vplivom.

Gozdovi in kmetijska zemljišča naj bodo v ustreznem medsebojnem razmerju. Vsako divje zaraščanje ali nesmotrno pogozdovanje travnikov, senožeti in pašnikov negativno vpliva na pestrost kulturne krajine. Uvajanje velikih monokultur in zlasti tujih drevesnih vrst je treba preprečiti že z gozdnogospodarskimi načrti. Zelo pomembno je vzdrževanje normalnega staleža domače divjadi (tuja bodi v načelu nezaželena!), da bi s tem preprečili škodo v gozdovih in na poljščinah.

Varstvo narave:

Naravni, krajinski in drugi parki ter rezervati so sestavni del celotnega prostora, zato jih smemo snovati samo na podlagi regionalno-prostorskih načrtov. Podlaga za to je podrobno poznavanje vsega naravnega inventarja in solidno kartno gradivo. Ob mednarodnem sodelovanju bi bilo treba za vse Alpe izdelati karto naravovarstvenih predelov. V Alpah so za varstvo narave nasploh zanimive vse zelene površine. Zato bi naj že vnaprej preprečili prodajo zemljišč, ki so v državni ali drugačni družbeni lastnini, privatnikom, raznim družbam in podjetjem, da bi tako preprečili špekulacijo z zemljišči, ki iz dneva v dan pridobivajo na veljavi zaradi naraščajočega pomena za rekreacijo in turizem.

Za snovanje parkov in rezervatov je nadvse pomembna sistemska ureditev vprašanj. Kot nujna se je pokazala razmejitev pristojnosti posameznih teritorialno-političnih enot za snovanje in vzdrževanje parkov in rezervatov. Pri snovanju le-teh je treba, kot je že bilo omenjeno, upoštevati življenjske interese domačega prebivalstva, ki mora zato neposredno sodelovati pri njihovem upravljanju. Kjer se stikata dva parka ali rezervata, je umesno njihovo združevanje, ne glede na teritorialne ali državne meje. V slednjem primeru je treba poiskati skupne rešitve na podlagi sporazumevanja. (Kot primer za to sta bila med drugimi na posvetovanju omenjena tudi jugoslovanski Triglavski park in italijanski naravni park pri Mangrskih jezerih).

Pri varstvu posameznih rastlinskih in živalskih vrst je treba dati prednost varstvu celotnih ekosistemov in biotopov. Tudi gozdarstvo naj bi upoštevalo naravovarstvene vidike in puščalo v gozdovih tkzv. ekološke niše (npr. votla drevesa za zatačišče pticam) in posamezne ekološke otoke. V Alpah je posebno pomembno varstvo podzemskih jam, visokih močvirij in jezer. Odločno se je treba postaviti po robu prodajanju zavarovanih rastlinskih in živalskih vrst. Skrb pa je treba posvetiti tudi varstvu roparic, ki so marsikje že iztrebljene zaradi napačnega gledanja na njihovo vlogo v biocenozii.

Uresničitev akcijskega programa:

O ekološki problematiki alpskega prostora je treba obveščati najširšo javnost, posebno pa odločilne politične dejavnike na vseh ravneh in v vseh strukturah. Tudi v šoli bi morali na vsem alpskem območju uvesti poseben pouk ekologije, zelo koristni bi bili v ta namen enotni učbeniki.

Za preučevanje ekoloških in drugih razmer v Alpah je treba uskladiti raziskovalno delo tudi v mednarodnem okviru, najbolje pod okriljem organizacije UNESCO. Takšno sodelovanje je potrebno tudi pri tipiziranju regionalno-prostorskega načrtovanja, standardiziranju izdelave različnih vrst kart, pri zakonodaji, administrativnih ukrepih idr. Alpske države naj bi se vključevale v mednarodne konvencije s področja varstva okolja na podlagi skupne ocene razmer v alpskem prostoru. Potrebno je tudi neposredno sodelovanje alpskih držav na različnih ravneh, med drugim tudi v okviru medparlamentarnega sodelovanja, vendar tako, da bo to sprejemljivo za vse države. Prav bi bilo, da bi se v posameznih državah ustanovljale posebne nacionalne komisije ali komiteji za varstvo alpskega okolja, najbolje v okviru mednarodne alpske komisije (CIPRA).

Vsem vladam alpskih držav pa se priporoča, da bi v času, dokler se ne prouče podrobno izhodišča akcijskega programa sprejetega v Trentu, predstavile začetek vseh velikih posegov v naravo (npr. gradnja velikih hidrocentral, avtocest ipd.) za dve leti. V tem času bi bilo mogoče preučiti tista ekološka izhodišča pri gradnji posameznih objektov, ki jih dosedanja projekta ne upoštevajo.

Jugoslovanski delež pri pripravah za posvetovanje in na samem posvetovanju bi lahko ocenili kot delno zadovoljiv. Pri sestavljanju vseh osnovnih poročil so sodelovali tudi naši strokovnjaki, tako da je prišel naš alpski svet do ustrezne veljave. Na samem posvetovanju pa je bilo med tristo udeleženci le sedem Jugoslovancev, predvsem predstavnikov raziskovalnih zavodov. Prav bi bilo, če bi se ga udeležili tudi predstavniki vseh tistih organizacij, katerih dejavnost sega neposredno v alpski prostor, tako npr. kmetijskih, turističnih, planinskih, še posebno pa naši politični predstavniki. Takšna je bila namreč udeležba iz drugih držav. Tako so se mogli naši udeleženci posvetovanja komaj razporediti po posameznih komisijah, kjer so se vključili v razpravo s svojimi predlogi, ki so jih v akcijskem programu večinoma upoštevali. Pri plenarnem delu posvetovanja pa je bil naš delež manjši, k čemer je pripomoglo tudi to, da smo prišli v Trento brez poprejšnje medsebojne uskladitve in smo se šele tam razporedili po posameznih delovnih področjih. V prihodnje bi bilo treba udeležbo na takšnih in podobnih posvetovanjih pripraviti bolj organizirano. To je tembolj pomembno zato, ker se hočemo Slovenci uveljaviti v evropskem krogu tudi kot samobiten alpski narod.

SEDMA JUGOSLOVANSKA ODPRAVA NA KAVKAZ

VLADIMIR MESARIČ

etošnja jugoslovanska odprava na Kavkaz je prva in upojmo, da zadnja s tako tragičnim koncem. Smrt naših alpinistov Urse Vrdoljaka, Nenada Čulića, Viktorja Tabakovića in Ante Bedalova je dal nesrečen ton vsej tej poti. Vrnili smo se potrti in utrujeni. Začelo pa se je tako lepo.

Konec 1973 smo dobili službeno vabilo iz Moskve, da bi naj petnajst naših alpinistov taborilo v alpinističnem taboru Elbrus v centralnem Kavkazu. Seveda bi enako število alpinistov iz ZSSR obiskalo našo deželo. Sledilo je dopisovanje in seje. Končno je bila sestavljena ekipa: Tomislav Vračević (AO Niš), Žarko Gostović (AO Beograd), Muhamed Šišić (AO Sarajevo), Muhamed Gafić (AO Sarajevo), Ivan Kotnik (ŠAO), Jože Rožič (AO Mojstrana), Stane Klemenc (AO Domžale in AO Kamnik), Marjan Prelog (AO TAM), Silvester Jošt (AO Celje), Urso Vrdoljak, Viktor Tabaković (AO Velebit), Ante Bedalov, Nenad Čulić (AO Mosor), Velimir Barišić in Vladimir Mesarič (AO Željezničar-Zagreb).

Trening je bil individualen. Udeleženci odprave so se pred odhodom na Kavkaz sešli v Kamniški Bistrici s Tonetom Škarjo, ki je že bil gost v tem alpinističnem taboru.

Dopisovanje in administracijo pred odhodom je vodil Franci Savenc, predsednik koordinacijske komisije za alpinizem PSJ, Viktor Tabaković pa je organiziral potovanje.

Stroški so znašali čez 7000 din za osebo, 4000 din je bilo treba položiti za bivanje alpinistov iz ZSSR pri nas in 2360 din za povratno avionsko karto. Vsak je moral izpopolniti ali obnoviti opremo in nabaviti film. Nekateri so dobili veliko pomoč od svojih matičnih društev, drugi so se morali precej zadolžiti.

Iz Brnikov smo odšli 10. 7. 1974, isti dan smo prišli v Kijev. Tam smo se srečali z našim spremljevalcem Ahmetom Sabaginovim, ki nas je vse do odhoda iz ZSSR spremljal in nam pomagal v dobrem in hudem.

Zvečer 12. 7. smo prišli v alpinistični tabor Elbrus. Navada je, da se tujim alpinistom dodeli konzultant-alpinist, ki dobro pozna področje, v katerem kani skupina delovati.

Nam so dodelili izrednega moža Georgija Čihradze – mojstra športa. Po dogovoru smo za prvi vzpon izbrali Elbrus.

Po obveznem izpolnjevanju maršrutnega lista in po zdravniškem pregledu smo 14. 7. odšli na Elbrus. Do znane kočee enajstorice (Prijet 11) na višini 4100 m nas je vodil Čihradze. Do vrha smo šli sami. Od nas petnajstih se nas je trinajst povzpelo na zahodni vrst (5633 m). V tabor smo se vrnili 17. 7. Naslednji dan so se začele priprave za daljše in težje vzpone.

Razdelili smo se v tri skupine. Cilji so bili: Mišljajevska smer (VI) v severni steni Čatin-Taua, centralna smer v severni steni Ullu-Tau-Čana (Vb) in Križ Užbe (Vb) v zahodni steni Užbe.

Na prvih dveh vrhovih alpinisti iz Jugoslavije še niso bili, medtem ko sta se na Užbo povzpeli dve skupini iz naše tretje odprave na Kavkaz l. 1964.

19. 7. so I. Kotnik, M. Prelog, S. Klemenc, J. Rožič in S. Jošt krenili pod Čatin-Tau. V steno so vstopili 21. 7. in se istega dne vrnili, ker je kamen Klemencu ranil nogo, Rožiču pa rako. Naslednji dan so sestopili v tabor. Druga trojica je 24. 7. splezala v enem dnevu smer v severni steni Pik Ščurovskega. 25. 7. so se vrnili v tabor Elbrus.

19. 7. so Ž. Gostović, T. Vračević, M. Šišić, M. Gafić, V. Barišić in V. Mesarič krenili proti oddaljenemu Ullu-Tauu. V steno so vstopili 21. 7. Na vrhu so bili 23. 7. v alpinističnem taboru Ullu Tau 24. 7. popoldne. Naslednje jutro so se z avtobusom vrnili v alpinistični tabor Elbrus. Tretja skupina Urso Vrdoljak, Ante Bedalov, Viktor Tabaković in Nenad Čulić je proti Užbi krenila 20. 7. Pot jih je vodila po Šeldinskem ledeniku do Šeldinskega (nemškega) bivaka. 21. 7. so se povzpeli čez Užbinski ledeni slap do Užbinskega platoja in tu so (po kasneje razvitih fotografijah) drugič bivakirali. Naslednji bivak so imeli pod zahodno steno Užbe, tako da so se začeli z vzponom 23. 7. Med njihovim vzponom so jih opazili sovjetski alpinisti z bližnje Šelde. 24. 7. na večer so naši alpinisti (Kotnik, Prelog in Jošt) videli rdeče rakete (znamenje nevarnosti, klic na pomoč) izstreljene s Križa Užbe.

Drugo jutro je bil o tem obveščen tabor, oziroma KRP (kontrolno reševalski punkt). Isto popoldne se je dvakrat vzdignil helikopter, toda zaradi slabe vidljivosti se je moral vrniti brez uspeha.

26. 7. zjutraj je ponovno startal helikopter. V njem sem bil poleg dveh reševalcev tudi jaz.

Ko smo leteli nad Križem Užbe, smo videli v spodnjem delu stene dva plezalca viseti na vrvi v snežni strmini. Drugega para nismo mogli opaziti. Spustili smo se na Užbinski plato in počakali na druge reševalce in opremo. Reševalci so takoj krenili pod Užbo in s skupino alpinistov-reševalcev iz alpinističnega tabora Bezengi spravili trupla naših tovarišev iz stene. Ker nad mestom nesreče niso videli nobenih delov opreme ali kaj podobnega, so reševalci začeli iskati druge pare plezalcev na zledenem plazu, ki je prekril dobršen del vznožja stene in zasul dve krajni počti. Popoldne se je ponovno začel rušiti led, bilo je nevarno za nove plazove. Odločili smo se, da z iskanjem prenehamo, saj bi lahko prišlo do novih žrtev.

27. 7. so trupla Urse Vrdoljaka in Antea Bedalova prinesli na Užbinski plato. Čakali so na helikopter, da jih prepelje v dolino. Toda vreme je bilo nestanovitno in s helikopterjem ni bilo računati. Zato sem se odločil, da naslednji dan sestopim z večino reševalcev v tabor po Užbinskem ledeniku in Šeldinskem ledeniku.

29. 7. smo obvestili o nesreči prijatelje v Zagrebu.

Šele 30. 7. zjutraj je bila vidljivost dobra in helikopter je trupla naših tovarišev prepeljal v dolino.

Popoldne istega dne smo se napotili domov.

Na Brnike smo prileteli 1. 8.

Odprava na Kavkaz 1974 se je razlikovala od prejšnjih po tem, da je bila po sestavu udeležencev prvič zares jugoslovanska alpinistična odprava. V prejšnjih so večinoma sodelovali samo alpinisti iz Slovenije.

Naslov odprave govori, da je šlo za kadrovsko odpravo. Priložnost naj bi se dala onim odsekom, katerih člani na podobnih akcijah prej še niso sodelovali. Če ne bi bilo prišlo do tragedije, bi bil Kavkaz 74 res uspešna akcija po vzponih in po izkušnjah, ki smo jih pridobili. Podobne akcije, v katerih bodo sodelovali alpinisti iz različnih krajev, imajo vsekakor svoj smisel. Mora jih biti vedno več.

Prej so dvomili v homogenost skupine iz plezalcev iz različnih naših republik. Obisk Kavkaza 1974 je ta dvom orgel. Za to so najboljši dokaz vzponi, ki jih po vrnitvi iz ZSSR skupno planiramo in plezamo.

DRUŠTVENE NOVICE

DAN PLANINCEV 1974

Letos smo slovenski planinci že sedmič praznovali svoj praznik. Na drugo nedeljo v septembru so planinska društva po vsej Sloveniji pripravila pohode, vzpon, slavnostne zборе, razstave in kulturne prireditve. Od Slavnika do Goriškega, od Julijcev do Karavank, do Gorjancev, so organizirane kolone planincev zavzele vse pomembnejše višinske točke – vrhove, prelaze in postojanke. Tako smo planinci pokazali svojo mobilizacijsko sposobnost, da organizirano sodelujemo v splošnem ljudskem odporu pri obrambi svoje domovine, če bi bilo treba.

Osrednje prireditve Dneva planincev 1974 so bile izvedene v Mežici. S tem smo hoteli opozoriti tudi na odpor in obrambo slovenskega ljudstva, ki na avstrijskem Koroškem pod stalnimi raznarodovalnimi in šovinističnimi pritiski bije boj za osnovne življenjske pravice. V domovini kralja Matjaža v naročju veličastne Pece smo se našim zamejskim bratom fizično najbolj približali.

Koroški planinci iz Mežice so praznovanje zgledno pripravili. Že v soboto, 7. septembra, se je kolona čez 300 planincev odpravila iz Mežice proti Domu na Peci. Veselo planinsko razpoloženje ni motil niti rahel jesenski dež, saj se je osebje v Domu na Peci izredno izkazalo: kljub navalu je bilo čutiti skrb za vse, vsak je lahko posušil svojo opremo in prišel do okrepčila in počitka. Popoldne so se oblaki le raztrgali in prav vsi so se povzpeli na vrh Pece. Naporji so bili poplačani s prav svojstveno planinsko panoramo Karavank, Grintovca in Julijcev, s čudovitimi pogledi na Podjuno in vso južno Koroško. Planinski dan se je bil končal s tabornim ognjem pri Domu na Peci. V nedeljo se je zbralo na trgu v Mežici prek 2000 planincev in gostov, med njimi tudi član predsedstva SRS tov. Tone Bale in član izvršnega sveta Skupščine SRS tov. Marjan Lenarčič. Slavnostni govor je imel predsednik PZS dr. Miha Potočnik. Orisal je razvoj planinstva v Sloveniji v preteklosti in posebej v zadnjem letu, ko je planinska organizacija s svojimi 83 000 člani dosegla pomembne uspehe pri gradnji planinskih postojank in potov, pri alpinističnih vzponih doma in v tujini, na kulturnem in založniškem področju, pri samoupravnem reorganiziranju naše zveze in društev, pri delu z mladino in pri vzgoji planincev in vseh delovnih ljudi glede odnosa do narave, tovarništva, zdrave rekreacije in pripravljenosti za splošni ljudski odpor. Po številnih slovenskih transverzalah hodi vsako

leto več kot 40 000 ljudi, njihovo število pa vsako leto narašča. Predsednik je v zvezi s položajem na Koroškem poudaril, da bomo slovenski planinci gojili najtesnejše prijateljske zveze z vsemi sosednjimi narodi, kot da bo sedanje mirno stanje večno trajalo, da pa smo vsak čas pripravljeni braniti domovino s splošnim ljudskim odporom.

Udeležence proslave sta pozdravila tudi predsednik ravenske občinske skupščine Rudi Vrčkovnik in predstavnik SPD Celovec Danilo Kuper. Nastopila je tudi rudarska godba na pihala, domači pevski zbor in recitatorji, za konec pa folklorna skupina iz Beltincev.

Čeprav je vreme v dnevih neposredno pred Dnevom planincev nekoliko oviralo priprave in udeležbo, je tudi letos osrednja proslava izredno uspela in planinci so se razšli z željo, da se spet srečajo ob naslednjem dnevu planincev, ki ga bomo praznovali v jubilejnem letu ob 30-letnici osvoboditve.

ing. M. Črnivec

PRISRČNA PLANINSKA SLOVESNOST POD TRIGLAVOM

V zadnji lepi nedelji jubilejnega leta jugoslovenskega planinstva so prihajale k Triglavu pisane reke praznično razpoloženih od vsepovsod.

Rekorden obisk je bil v nemajhni meri namenjen tudi slovesnosti ob dvestoletnici rojstva Kolumba modernega alpinizma v Vzhodnih Alpah (12. februarja 1774), Valentina Staniča.

Kulturno literarna komisije Planinske zveze Slovenije je temu našemu slavnemu rojaku, alpinistu, humanistu, prosvetljencu, pesniku in pisatelju, zavednemu Slovencu v letošnjem letu že odkrila spominsko ploščo na rojstni hiši v Bodrežu. Predsednik komisije tov. Tone Strojina je prisluhnil željam gornikov, arhitekt Vlasto Kopač je izdelal osnutek spominske plošče, izdelal pa jo je kipar Marjan Keršič, 15. septembra so jo vzdali na pročelje Staničevega planinskega doma nad Kotom in Peklom pod Triglavom.

Slavnosti v počastitev 200-letnice Valentina Staniča so se udeležili poleg Toneta Strojina, ki je tudi orisal lik velikega pionirja, tudi rojaki iz njegove rojstne vasi Bodreža in pevci »Lire« iz Kamnika. Slovesnost ob odkritju spominske plošče je bila prisrčna, višek je dosegla ob zvokih večno lepe Aljaževe »Oj Triglav moj dom« in zanosna »Slovenec sem«, rojkinja iz Bodreža pa je recitala Zorzutovo priložnostno pesem Valentinu Staniču.

Jubilejne slovesnosti se je žal udeležilo le malo častilcev Valentina Staniča. Manjkali so predstavniki in zastopniki sosednjih planinskih društev in PZS.

Uroš Zupančič

SPET ZAMUJENO VOŠČILO (Ob 50-letnici Luke Kočarja)

To pot nas krivda ne zadene, kajti vezivko smo pravočasno naročili, a je nismo dočakali. Zato naj velja v tej številki vse prav tako iskreno, kot če bi bilo izšlo v prejšnji številki. V njenem mesecu, 16. novembra 1974, je dosegel petdeseti rojstni dan Luka Kočar, mnogim Slovencem in Jugoslovanom znani dolgoletni organizator izletništva pri PD Ljubljana-matica. Pravzaprav bi se spodobilo, da bi se ga spomnili že ob desetletnici njegovega neutrudnega delovanja za pester in mikaven program, namenjen širokim krogom naše skupnosti. Zdaj se je o tem nabralo že toliko gradiva, da ga ni možno dobro obdelati v prigradnem članku. Tolaži nas to, da Luko Kočarja pozna na tisoče ljudi iz njegove izletniške družine, da ga poznajo kot človeka in kot zagnanega, navdušenega ljubitelja narave. Množica izletov, ki jih je v 12 letih teden za tednom prirejal, je nedvomno marsikaterega od udeležencev navdala z vžihanjem in srečnim počutjem na najrazličnejših izletniških ciljih. Prepričan sem, da bo kdo prišel za pero in popisal vsaj nekatere od stoterih poti, ki jih je prehodil ob zanesljivem vodstvu Luke Kočarja. Planinsko glasilo je za to vselej odprto.

Jubilant je doma iz Most pri Ljubljani, ki jih pravzaprav ni več, vsaj tiste tipično razvrščene trope malokmečkih gospodarstev, preden zavije pot na Fužine, ni več videti. To je tisti del Ljubljane, ki se bolj nagiblje k liričnemu reliefu litijskih hribov in k postavnim zasavskim lepotcem, pred očmi pa ima skoraj ravno polje vse do Grintovcev in še daleč. In Luka Kočar je kot mlad strojni stavec z velikimi koraki posegel v visokogorski svet, si s prijatelji uredil bajto na Veliki planini in jo imenoval »fihhi dom planinske sreče«. To je bilo v prvih letih po osvoboditvi. Luka se je vpisal v »matico« in desetletje izrabil za to, da si je ogledal »zanos domovine«, vse vrhove po vrsti. Že v tem je bil sistematičen, natančen, neugnan. Bil je med prvimi transverzalc.

Leta 1963 ga je vzel na muho pokojni Tone Štajdohar, predsednik matice, in ga pridobil za to, da bi organiziral društvene izlete. Ali je imel pokojni dobričina Tone srečo ali pa dobro oko – bolje ni mogel izbrati, kajti že prvo leto je Luka Kočar, vodja nove izletniške komisije – tvoril jo je on sam – stvar zagrabil na pravem koncu, trdno in zanesljivo, in jo speljal v nekaj letih tako, da je vsa planinska Slo-

venija gledala; češ, samo pri matici to gre in to tako, da je vsem društvom v Sloveniji lahko za zgled. Kaj podobnega pa tudi Zagreb in Beograd nista zmogla. Tovarish Kočar je že prvo leto delal vse po dobro pretehtanem načrtu, z občutkom izbiral cilje, jih prilagajal strukturi interesentov, jih kategoriziral v visokogorske, nedeljske, avtobusne, v izlete v neznanu itd., pridobil nekaj izvrstnih vodnikov – naj omenim samo ing. Milana Ciglarja in dr. Borisa Kobala – dal izletništvu potrebno strokovno preciznost, istočasno pa dobro brodušno družaben značaj. Opozoril je javnost na primeren način, da gre za moderno, času in človeku prilagojeno pot v naravo, predvsem v prvobitno gorsko naravo. Izleti PD Ljubljana-matica so danes že pravi pojem, brez katerega si slovenske metropole že ne moremo misliti. Zato bi lahko rekli: Če bi ne bilo Kočarja, bi ga bilo treba »ustvariti«, kajti nikogar ni, ki bi mu oporekal ključno funkcijo v tem brezhibnem tedenskem ritmu izletništva.

Ko sem ga vprašal, v čem je skrivnost tega uspeha, je skromno namignil na pestrost programa. Seveda to ni vse. Za dobro organizacijo izleta se mora nekdo žrtvovati, preštudirati, odsedeti, odtelefonirati, sam prepotovati, »obletati« vse, kar spada k dobri organizaciji izleta, biti iznajdljiv, obenem animator in regulator, duša, ki daje izletu ton, skratka cela vrsta stvari, ki ne nastajajo same od sebe, ampak čakajo na primernega človeka, ki mu ni žal za svoj osebni čas in prostost, temveč ga z odgovornostjo in z vsemi svojimi močmi daje na razpolago društvu in družbi.

Lahko rečemo – če uporabimo družbeno mero – Luka Kočar je v 12 letih s svojim izletniškim odsekom pri PD Ljubljana-matica po kvaliteti in obsegu opravil delo, ki ima »republiško in zvezno raven«. Ovrigel je več kot desetletno govorjenje, da se v naših razmerah tak odsek ne more razživeti in uspevati. Dandanašnji so razmere take, da je vedno več podobnih odsekov, vendar pa po sistematičnosti in strokovnosti Kočarjevega doslej nobeden še ni dosegel. Od 1. 1963 do 1972 je imel njegov odsek 305 izletov z 11 855 izletniki (poprečje 39). Samo na Koroško, ki jo Kočar pozna kot malokdo, je vodil 1440 oseb. A pustimo podatke – ne zato, ker jih je za tole jubilejno vezivko preveč, marveč zato, ker njegovo arhivsko vzorno urejeno gradivo zasluži, da ga posebej obdelamo v drugem članku. Ne za pretirano hvalo, ampak za spodbudo drugim! Naj omenim le to, kako domiselno je odsek vključil naše najrazličnejše transverzale: 15 jih je že »narejenih«, po petih hodijo zdaj, celo po »Poti prijateljstva«, ki naj bi zblíževala planince treh narodov – mejašev v pokrajinah Furlaniji, Sloveniji in Koroški. Tov. Kočar je odsek in njego-

vo delovanje povezal tudi s srečanjem »Bratstvo in enotnost«, obenem pa redno sodeloval tudi s hrvatskimi planinskimi društvi. Ima kar štiri hrvatska zlata odlikovanja: značko PD Zagreb-matica, zagrebškega PD Obrtnik, PD Pregrada in PD Samobar. Zlato odliče mu je lani dala tudi Planinska zveza Slovenije. Vse to je prav, toda za moža, kakršen je Luka Kočar, je največja nagrada – uspeh odseka in društva, predvsem pa prijetno občutje na izletih, domačnost, tovarištvo, vzajemna obzirnost in pozornost pa tisti sijaj v očeh ljudi, vračajočih se z izleta, v katerem žari odsvit zadovoljstva, dobropoučnja in – zakaj pa ne – tudi sreča. Naj bi je bilo čim več!

T. O.

STOLETNICA FURLANSKE PLANINSKE ZVEZE

Furlanija je nam sosedna dežela, lepa, pisana pokrajina, pravi svet v malem, kakor pravijo o njej turistični prospekti. Vse ima: gore, jezera, polja, vinograde, morje, lagune, saj obsega gorato Karnijo in bogato furlansko nižino vse do Ogleja. Med furlanskimi mesti je Čedad, povezan s slovensko zgodovino, v deželi so Beneški Slovenci, od 1866 izročeni Italiji, v furlansko območje spada Rezijska, Sv. Višarje, Kanalska dolina (nekoč vključena v Koroško), Klanška jezera, skratka s Furlani smo mejaši, veže nas meja, veže zgodovina, veže potreba po sožitju in sodelovanju.

Z njimi se kot planinci povezujemo s dvema institucijama, s »Srečanjem treh dežel« in s »Potjo prijateljstva«. Furlanija ima v okviru CAJ samostojno »Società alpina Friulana«. Ta organizacija nas je 7. in 8. septembra 1974 povabila na slovesnosti ob 100-letnici svojega obstoja. Pokroviteljstvo nad proslavo pomembne obletnice je prevzel predsednik republike G. Leone, zbral pa si je tudi številni častni komite s predsednikom CAJ in predsednikom italijanskega senata Giovaniem Spagnolijem (odigral je vidno vlogo v italijanski vladni krizi sredi oktobra 1974). V častnem komiteju sta bila tudi Sandro Pertini, predsednik poslanske zbornice, in Mariano Rumor, predsednik ministrskega sveta, vrsta poslancev, senatorjev in pokrajinskih vrhov in ne nazadnje znameniti prof. Ardito Desio, častni član S. A. F. in priznan himalajist.

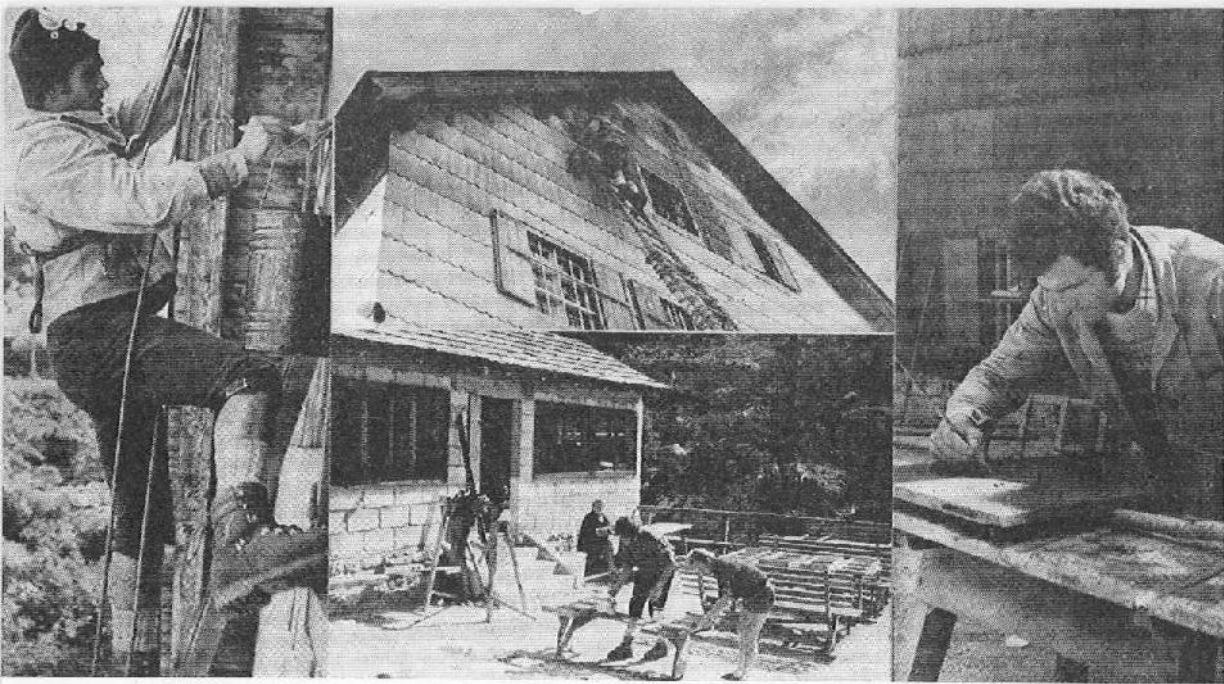
S proslavo stoletnice so v Italiji združili 86. nacionalni kongres CAJ v dnevih od 7. do 11. 9. 1974, ki mu je predsedoval predsednik CAJ senator Giovanni Spagnolli. Na kongresu je imel svojo temo: »CAJ, pokrajine in varstvo planinskega okolja«, torej temo, ki se danes načenja povsod, povsod priznava, pa se ne uveljavlja v takem obsegu in kvaliteti, kakor bi bilo treba.

V soboto zvečer 7. sept. sta SAF in CAJ priredila slavnostno večerjo za številne goste. Udeležili so se je zastopniki republiških, pokrajinskih in videmskih političnih, kulturnih, gospodarskih in vojaških predstavnikov pa tudi slovenski gostje. Z izčrpano zdravico sta goste pozdravila predsednik CAJ sen. Spagnolli in predsednik SAF dr. Oscar Soravito. V nedeljo je SAF sklicala slavnostno skupščino na Videmskem gradu, mogočni renesančni zgradbi nad videmskim benečanskim trgom, ki slovi, da je za trgom sv. Marka najlepši tega sloga. V nabito polni dvorani z arhitekturo in freskami iz 16. stol. sta imela uvodno besedo spet predsednik SAF dr. Oscar Soravito in predsednik CAJ. V znamenju srečanja treh dežel je skupščino pozdravil dr. Wiegela iz Beljaka v imenu ÖAV, Planinsko zvezo Slovenije pa sva zastopala ing. Danilo Škerbinek in jaz. V imenu naše planinske organizacije in predsednika dr. Mihe Potočnika, ki se je tiste dni mudil v gorah na Korziki, sem furlanskim planincem čestital v znamenju že tradicionalnih prijateljskih odnosov, z odobravanjem navedel gesto CAJ, ki je našim članom odobril popolno reciprociteto v svojih kočah in dva ugledna vodiča, ki sta v zadnjem času izšla in oba korektno obravnavata naše gore (Piero Rossi, Escursioni nelle Alpi Giulie Orientali; Gino Buscaini, Alpi Giulie). Po naših statistikah so na prvem mestu med inozemskimi obiskovalci prav Italjani (prek 20 000 oseb na leto). Končal sem z mislijo, da prijateljski odnosi med planinskimi organizacijami pomagajo premagovati ostanke žalostne preteklosti, brisati sledove nesporazumov in reševati obmejne probleme: Slovenci in jugoslovanski planinci smo prepričani, da je meje bolje odpravljati kakor pa prestavljati. Skupščina je izzvenela zelo slovesno, ni ji manjkalo zunanega blišča, čutili pa je bilo tudi furlansko prisrčnost in toplino. – Naslednje dni so se zvrstili izleti v Karnijske in Vzhodno Julijske Alpe, na nekakšno revijo najlepših vrhov furlanskega gorskega sveta.

T. O.

ŠE SO PLANINSKI ZAGNANCI

Misel na vrstice, ki sledijo, se je rodila v Domu pri Sedmerih Triglavskih jezerih. Spočela pa se je v srcu oskrbnice Zinke Kostajnske iz hvaležnosti do fantov, ki jih vidite na foto-zlepljenki. Na videz nič posebnega. To niso fantje z dnevnicami, terenskim dodatkom in »šihitom«, ki bi ga jim pisali v pisarni kakega dolinskega komunalnega podjetja. To so pravi zagnani planinci. Tiste delovne halje vas najbrž motijo in čopiči v njihovih rokah. Prostovoljci, udarniki, če hočete. Udarniško se je po vojni na veliko delalo v gorah, morda še bolj kot v dolini. Marsi-

Prostovoljci pri delu na planinskih kočah

Foto G.

katera kočica bi lahko bila spomenik planinskim udarnikom. Tila fantje so delali ob sobotah in nedeljah, poleg tega pa so primaknili še kak dan dopusta. Odhajali so v gore po planinsko opravljene kot tisočeri drugih. V Domu pri Jezerih pa so se na mah prelevili v pleskarje. Obledelo sivino in odpadajoče luske je zamenjala sveža barva. Potrebna je bila obnovitve ta kočica, saj je bila navznoter in navzven skorajda že zoprna. Denarja pa ni bilo. A našli so se zagnanci, ki niso vprašali zanj. Delavcem, zidarjem, mizarjem in drugimi iz Bohinja so se pridružili še pleskarji-amaterji. Kdo ve zakaj? Ti fantje bi najbrž najprej skomignili z rameni, če bi jih povprašali, zakaj so se lotili tega dela. Napornega in mučnega dela, pa zvrhan koš skrbi je pa pretek ravno tam, kjer se planinec najé, spočije in naspi. Tega, kar se na primer dogaja izza kuhinjskih vrat, ne vidimo in ne opazimo, čeprav nam vse, kar od tam prihaja, prav prijetno diši in tekne. Malokdo pomisli, koliko garanja, a ne od zore do mraka, ampak od ranega jutra do trde noči in še čez, se dogaja izza marsikaterih vrat, kamor planinci navadno ne vstopajo. To, na primer, Lado, ki ga vidite na desni strani foto-zlepljenke, prav dobro ve. Lado dobro ve, da za nekatere v gorah ni počitka, oddiha in sprostitve, ampak včasih prava živčna morija. Tega mnenja je tudi Fonze z leve strani zlepljenke, ki je Ladota marljivo posnemal. Marsikaj sta postorila v Koči pod Bogatinom, da bi bilo Marjij lažje. Ko sta končala tam, sta začela pri Zinki v Domu pri Sedmerih jezerih. Pridružili so se jima

še drugi. Ne samo to, kar prikazujejo posnetki, ampak še marsikaj drugega, česar objektiv fotoaparata ni zabeležil, so opravili v Domu in okrog njega. Poleg že omenjenih Ladota in Fonze so bili precej sobot in nedelj zapored in še kak dan povrh redni prostovoljni delavci tudi Franci, Bojan, Mitja in Tone, ki ga ni na posnetkih. Dom je danes tudi po njihovi zaslugi prijetnejši.

G.

HMEJ IN SAVINJA NA TRIGLAVU

10 članov PD Zabukovca, večinoma mladincev, se je nedavno odpravilo na precej nenavaden pohod. Odpravili so se na naš najvišji vrh – Triglav. Kaj je v tem nenavadnega? Sama tura ne bi bila nič posebnega, saj na naš najvišji vrh vsako leto stopi na tisoče planincev, če se ne bi domiselni planinci spomnili nekaj zares originalnega. Odhajali so namreč ravno v času, ko so v Savinjski dolini oživela hmeljišča. Ob pogledu nanje jim je prišlo na misel, da bi lahko tudi oni, ki je toliko lovcev na rekorde in posebnežev, napravili nekaj, česar ni pred njimi še nihče. Odločili so se, da bodo prvi obiralci hmelja na vrhu Triglava in to ne le obiralci, ki obirajo hmelj na hmeljišču, ampak ga bodo imeli s seboj. Tako se je potrebščinam v nahrbtniku pridružil še hmelj, seveda še neobran. In Savinjšani ne bi bili pravi Savinjšani, če bi pri tem pozabili še na našo bistro Savinjo. Da bi bila njihova »odprava« tipično savinjska, so si napolnili tudi steklenico vode iz Sa-

vinje. Tako »opremljeni« so odšli na pot. V resnici so vso pot vzbujali pozornost. Zlasti pa se jim je zdelo čudno to, da so na poti srečali nekaj ljudi, ki so hmelj prvič videli. Seveda jih je velika večina spriču tega simbola Savinjske doline takoj prepoznala. Med potjo pa tudi ni manjkalo šal na račun Savinčanov. Najbolj zabavno pa je bilo na vrhu, ko so vejice hmelja obirali. Drugi planinci so jih gledali malo začudeno, toda naši so jim kmalu pojasnili vso zadevo. Planincem so zaupali tudi recept, po katerem delamo Savinjšani pivo in pri tem pokazali dve

osnovni surovini – hmelj in vodo iz Savinje. Seveda smeha ni manjkalo in naši planinci so imeli kmalu okrog sebe veselo družbo, tako da jim vso pot do Bohinja, kjer se je njihova pot končala, ni moglo biti dolgčas.

Vesetje ni skalilo dejstvo, da se jim pivo na vrhu ni najbolje posrečilo. Tolažili so se z željo, da bi se jim drugo leto pridružili planinci iz PD Laško, ki so večji strokovnjaki za pivo. Za vse udeležence je bila tura na streho Jugoslavije v resnici doživetje.

Nada Zabukovec

ALPINISTIČNE NOVICE

NAJGLOBLJE BREZNO ČESKOSLOVAŠKE

Do zdaj so mislili, da je najgloblje brezno v CSSR brezno Barazdaláš na Slovaškem. Letos julija pa so moravski potapljači ugotovili, da je brezno pri moravskem mestu Hranice še globlje. S pomočjo merilnih sond so v Hranškem breznu izmerili isto globino kot v Barazdalášu, ker pa ima dno nagnjen profil, se gotovo brezno v tej globini ne konča. Raziskovanje Hranškega brezna se nadaljuje.

VB

POMLADANSKA IN POLETNA PLEZALNA SEZONA 1974 AO TRŽIČ

Alpinistični odsek združuje 23 članov in 90 pripravnikov. Skupno smo preplezali 350 smeri različnih težavnostnih stopenj. Plezalno sezono smo pričeli z vzponi v Kamniških Alpah, vidnejši so: smer Geršak-Grčar (V), 2. ponovitev, Hunikina (V+), 2. ponovitev, Lahova smer (VI) in Perčičev steber (VI-) v Vežici, Kamniška (VI) in Kranjska smer (VI) v Koglu, raz Dedca (VI) in druge.

Za prvomajske praznike so naši šotori stali v Veliki Paklenici. V steni Anič Kuka so bile od težjih smeri preplezane: Ljubljanska smer (V, VI), smer Klin (VI, VI+) in prvensvena Tržiška smer (V, A₁).

V poletnih mesecih so prišle na vrsto stene Juljcev. Severna stena Triglava: Peternelova smer s Čopovim stebrom (VI), Ljubljanska smer (VI) in smer Helba (VI), 2. ponovitev s prvensveno varianto na skalaško smer; v Špiku Cizljeva smer (VI) in Direktna smer (V), Dularjeva zajeda (VI) v Jalovcu, Steber Šit (VI), in Travniku pa Aschenbrennerjeva smer (VI), Varianta (VI) in Zajeda (V, VI).

Avgusta 1974 je odpotovala skupina alpinistov v Centralne Alpe. Poleg Matterhorna (normalni pristop) in klasičnega prečenja Mont Blanca se nam je izpolnila še letošnja zadnja želja – Walkerjev steber.

Janez Lončar

GLAVNI VZROKI SMUČARSKIH POŠKODB

Raziskovalna skupina münchenskih kirurgov in športni zdravnik dr. E. Asang, privatni docent kirurgije na tehnični univerzi v Münchnu so v letih 1969–71 v okviru dela za disertacije raziskovali vzroke smučarskih nesreč in narave poškodb.

Obravnavali so najbolj tipične:

- 21 najtežjih zlomov v gležnju,
- 44 tipičnih spiralnih zlomov goleni,
- 26 izpahov z zlomi kosti v členkih,
- 5 natrganih kit v kolenu,
- 4 poškodbe Ahilove pete.

Teh 100 težkih poškodovancev je ležalo v 11 münchenskih klinikah. Vse so natančno izprašali, kaj mislijo o svoji nesreči in kakšne so bile okoliščine. Preiskali so tehnično tudi njihove smuči in sicer funkcijsko enoto »smuči-vezi-čevlji« in sicer v laboratorijih za biomehaniko ob pomoči inženirjev. Vsa vprašanja in preskusne protokole so ovrednotili z elektronsko obdelavo podatkov. Tako so eksaktno ugotovili tudi kombinacijo dveh ali več med seboj neodvisnih faktorjev in njihovo medsebojno učinkovanje.

Prišli so do senzacionalnih rezultatov, nad katerimi sicer niso bili presenečeni, smučarji pa jih bodo morali upoštevati. Samo 2% opreme je bilo zadovoljive, 5% pa take, da bi zaradi nje še ne prišlo do nesreče, krivda je bila v poledenem

snegu, kar pa laboratorij ne more preskusiti.

13 % opreme (enota: smuči-vezi-čevlji) je bilo ocenjenih z oceno »nezanesljivo«.

47 % z močno pomanjkljivo (načeto).

33 % z »nezadostno«.

Skoraj pri vseh nesrečah je bilo več pomanjkljivosti istočasno odgovornih, da se noga pri padcu ni rešila smuči. V 45 % pa to ni bilo možno zaradi korozije vezi, do katere je prišlo zaradi umazanije, ki je blokirala sprostilni mehanizem. V 32 % je mehanizem odpovedal zaradi slabe montaže in ker so se vezi slabo prilagale čevlju (predvsem so čeljusti preveč pritiskele na robove čevljev).

V 59 % ni bil montiran drsnik (Gleitstreifen).

V 46 % ni bil v redu in bolj ali manj nesprostljiv kabel.

V 68 % je bil podplat preveč zavihan in zasukan navzgor.

V 24 % so bile pomanjkljivosti pri čevlju razne: pretrd ali premehak guméni podplat, zarobljeni kovinski ščitniki in drugo. Smisel teh ugotovitev je bil, da se vse te pomanjkljivosti dokažejo in predvsem, da se pokaže njihova zveza s poškodbami. Raziskovalci so v glavnem dokazali, kako je zaradi pomanjkljivosti prišlo do poškodb in kateri del opreme je k temu največ pripomogel. Posebno slabo so se izkazale nekatere vrste vezi. Zato so raziskovanje raztegnili na štete različnih vezi na Bavarskem, v Avstriji in Italiji, na športne magazine itd., da bi tako prišli do prereznih ugotovitev, katere vezi so pri sproščanju v primeri padca najbolj tvegane. Po obsežnem štetju so prišli do sklepa, da je avtomatika v peti še najmanj tvegana, da so vsaj dvakrat bolj tvegane »varnostne čeljusti« s sprostljivim kablom, štirikrat bolj tvegane pa so »varnostne čeljusti« z nesprostljivim kablom (Po »Bergwelt« 1974/3).

T. O.

DRAMA NA GROSSGLOCKNERJU

Grossglockner je med najbolj obiskanimi vrhovi v Avstriji in najbrž tudi v Alpah. Lahko je dosegljiv, poleg tega pa je najvišji vrh v Avstriji. Parkirišče v višini 2370 m, že to je za modernega človeka doživetje, saj ima pred seboj ledeniško morje mogočne Pasterze, zaledenelo severno stran in takorekoč pred nosom 3798 m visok vrh. Ni čuda, če je med tisoči obiskovalci vedno tudi nekaj gora nevajenih ljudi in da zato nesreča pogosto vasuje sredi veselega vrvenja okoli Grossglocknerja. Tudi normalna pot na vrh ni tako lahka, da bi bila za vsakogar, marsikoga zdela tudi višina, tudi če mu je izhodišče Adlersruhe.

Zadnja velika nesreča se je zgodila 16./17. sept. 1971. Neki smučarski učitelj je planiral turo na Grossglockner po Stüdl-

gratu s tremi gosti: z nemškim parom, oba zakonca sta bila pri 30 letih in mlado Amerikanko. Vsi trije so bili neizkušeni. Ob 6. so krenili na kočo Stüdl, tam lagodno kosili in počivali, ob 14. pa nadaljevali pot proti Adlersruhe, čeprav je grozila noč in je kazalo na slabo vreme. Častihlepni vodnik je upal, da bo pred nočjo na Adlersruhe. Na grebenu ga je neki vodnik svaril, naj odneha, on pa je samo zamahnil z roko, čes, kaj bi to. Ta isti vodnik je naslednji dan reševal častihlepneža in se pri tem smrtno ponesrečil. Četvorica je nadaljevala turo in ob 18 stala na vrhu. Tedaj se je vreme obrnilo, snežni metež je zaplesal. Gloc-knerscharte so še zmogli, potem se je znočilo in vreme se je še bolj razdivjalo. Vodnik je zdaj zagrešil odločilno napako: Razvezal se je, sam sestopal, da najde pomoč. Kmalu nato je zdrsnil, padel je na severno stran in se ubil. Trojica nesrečnikov je obupana drgetala, bila sicer dobro opremljena, vendar opreme ni znala prav uporabiti, ostala je večji del v nahrbtniku. Mož je ponoči iz neznanega vzroka omahnil na južno stran in se ubil. Počasi se je zdanilo in tedaj je začela sestopati Amerikanka. Tudi njej je spodletelo ali pa je izgubila ravnotežje – padla je na južno stran na ledenik Ködnitz. Šele proti opoldnevu so na Adlersruhe zasliali ženo, ki je klicala na pomoč. Našli so jo šele ponoči do smrti ohlajeno in so jo mukoma prenesli na tovarno žičnico, nato v Lücknerhütte in ozeblo izročili bolnišnici v Lienzu. Naslednji dan je šlo sedemčlansko reševalno moštvo po mrtve. Zajel jih je pršni plaz, vrgel dva v smrt, dva pa sta se težko ranila. Pogrešanega oskrbnika je čez dva dni opazil helikopter in ga spravil v dolino. Res, neverjetna veriga nesreč, a začelo se je pri neizkušenem, domišljavem, ošabnem vodniku. De mortuis nil nisi bene, toda vzrok teh smrti je tako razločno jasen, da ne bi bilo prav, če ga ne bi imenovali s pravim imenom. Pa da bi bil tvegalec samo svoje življenje! Tiral je v smrt tri mlade može, in še dve neizkušeni ženski.

T. O.

TRENKER SE SPOMINJA

81-letni filmar, filmski igralec, pisatelj, gorski vodnik in televizijski improvizator Luis Trenker je v »Der Bergst.« 1974/1 objavil svoje spomine na leto, ko je postal vodniški aspirant. Vodniško knjižico mu je izročil Anton Sanoner in s tem je bil svet za Trenkerja odprt: Na kočah bo imel popust, lahko bo zaslužil in kak krajar staršem poslal. Manj spretni vodniki ga niso bili veseli, ker je prevzel stranke, Dimai, Dibona, Tita Piaz, slavni italijanski vodniki, so ga imeli radi. Dobro se je z njimi seznanil v stenah. In tako je z

18 leti že gledal v svet kot samostojen človek in se kmalu uveljavil kot aspirant, kot plezalec in iskan gorski vodnik. Potlej je iz doživetij v gorah napisal vrsto knjig, ki se še danes prodajajo, in posnel nekaj filmov, ki se jih radi spominjamo. Malo je takih življenjskih karier, kakršne se veseli priletni, a še vedno vitalni Luis Trenker.

T. O.

WALTER BONATTI NA SESTANKU S HUDIČEM

Tako bi lahko rekli po Tazieffovem filmu o vulkanih, ki je zbudil po vsem svetu silno zanimanje za vulkanska žrela in pojave v njih. Za Tazieffom je najbrž stopil Walter Bonatti, ki smo ga dolga leta spremljali kot italijanskega alpinista št. 1 vse do l. 1969, ko je svojo alpinistično kariero zaključil s solo zimskim vzponom v severni steni Matterhorna po novi smeri. Enkratno dejanje! Potem je Bonatti stopil v službo k »Epicu«, k znanemu italijanskemu magazinu in zdaj dobro živi kot filmski reporter, takorekoč kar naprej križem po svetu. V Equadoru je bil na Tungurahui in Cotopaxiju in pridobil fantastičen filmski izplen. Sestopil je v žrelo 30 m, vendar tam s filmanjem ni bilo nič, dim, megla in še vreme za nič.

Po svetu potuje z velikansko prtljago. Nazadnje je snemal v venezuelski džungli. Ima pa tudi postranski zaslužek kot svetovalec pri firmah za alpinistično opremo.

T. O.

MESSNER PROTI MESSNERJU

Dunajčan Erich Messner je v »Der Bergsteiger« 1973/9 trdo napadel Reinholda Messnerja, češ, za kako neumne nas ima. Očita mu, da zamenjava fantazijo z resničnostjo in da za informirane planince s VII. stopnjo ni iznašel ničesar novega, saj o tem se govori že desetletja. Erichu Messnerju se zdi, da kvaliteta doživetja ni neposredno v sorazmerju s težavnostjo smeri. Včasih je lahko celo narobe res. Da človek v strahu jasneje vidi, da ga stres postavi v nov odnos do sveta in v neko stanje jasnovidnosti ali vsaj daljnovidnosti, je treba razumeti v negativnem smislu. Vemo, da sta strah in stres poglavita vzroka človeške nevroze. »Prakrik«, da bi telo izpostavljalo smrtni nevarnosti zato, da bi bilo še boljše, bolj občudovano, hvaljeno, prljubljeno – saj to vendar ni nič novega, nič izvirnega, o tem govore tudi drugi alpinisti npr. Heini Holzer, rojak R. Messnerja. Erich očita Reinholdu, da zamenjava fiziologijo s psihologijo, literature o športni medicini pa najbrž ni imel v roki. – Tako Dunajčan contra Reinholdu. Jasno je, da stojita

na dveh bregovih in da se sploh ne razumeta in se najbrž nikoli ne bosta. R. Messner je izjemen pojav, ki bo nekoč, upajmo, tudi prišel do najvišje stopnje, kakor je nekdo zapisal, še nad sedmo: da bo spoštoval goro in človeško življenje.

T. O.

SMUČARSKÉ PALICE

Če se spomnimo na palice med 1920 in 1930 pa tudi na trideseta leta, potem to sploh ne bi bil problem, saj je kolikor toliko trdno in ravno leščevje pridoma zalagalo takratno smučarsko tržišče. Grobo vsajena konica, okovana z obročem, na vrhu pa ušesce za zanko in če ni bilo hujše nesreče, je taka palica lahko služila nekaj let, njeno dostojanstvo pa je raslo, čim bolj se je njeno tenko lubje ogulilo, čim bolj je golo steblo kazalo, da je njegov gospodar doma na smučeh. Konec 19. st. in v prvem desetletju pred prvo svetovno vojno je zadoščala ena sama palica – brez krplice seveda in celo brez konice – pravcati kol, ki so ga Zdarsky in njegovi sodobniki zabadali v sneg kot tečaj, okoli katerega so se zavihтели zdaj na desno zdaj na levo. »Tehnika z eno palico« – saj niti ni tako daleč, na začetku našega stoletja!

Kmalu je prišlo do izboljšav – do tanjših in krajših palic z zanko na ročaju, v tehniki pa do telemarka, ki smo ga radi pre naredili v »telebenmark«. Smučanje se je širilo, postalo je atrakcija, tehnika, obлека, oprema, vse se je razvijalo, izboljševalo, tam po letu 1930 smo tudi pri nas že lahko govorili o množičnosti v smučarskem športu, železnica je uvedla smučarske vlake in specialne smučarske vagoncove s koriti na mestih, kjer so se smučji pripenjale in odcejale. Takrat je leščevje že skoraj spodrnil eksotični nekakšen bambus, najhitreje rastoči les, pravzaprav tonking iz močvirij v zalivu Tonking.

Danes so palice stvar velike industrije. Samo dunajska firma »Komperdell« pošilja letno 500 000 parov palic v svet. Neverjetno, kakšen napredek je doživela »preprosta palica« v zadnjih 40 letih! Že pred vojno so se poleg tonkinga uveljavljale kovinske palice, ki so bile v primeri s tonkingom močnejše pa tudi težje. Poteklo je desetletje in leta 1950 je industrija že poskrbela za boljšo palico, spodaj in zgoraj nekaj tanjšo, v sredi ojačeno, bistveno lažjo, z drugačno krplico in ustreznim ročajem.

Angleži so poskrbeli za izdelek, ki je palicam znižal težo še za 30%. Fabrikanti so se držali izkušeni tekmovalcev in palica je uravnavala svojo dolžino oz. višino po vsakokratni tehniki. (Sicer pa je bilo tako tudi s prejšnjimi palicami npr. v »dobi tonkinga« so bile zelo kratke.)

Okoli leta 1955 so bile v modi zelo dolge palice, ko pa se je tehnika zasukala, so segle do pod pazduhe, danes so za deset do petnajst cm krajše, ker tako zahteva »jet«.

Palice so že nekaj časa tudi stvar znanosti, znanstvenih raziskav in eksperimentov. Iz česa naj nastane palica, da bo za vse prav? Ni še vse, če se jim teža zmanjša, pravijo. Biti mora tudi trdna, zanesljiva. Pri steklenem vlaknu se industrija ne sme ustaviti, taka je tudi zakonitost porabniške proizvodnje in porabniške miselnosti. Firma »Komperdell« se zdaj drži lahke kovinske legure »perradura«, krplice dela iz plastike, ker so lahke, odporne, lahko pritrdljive, skratka, doslej najustreznejše.

Za ročaj se je doslej najbolj obnesla plastika, členjena v žlebičke za prste, zanka pa je ostala zvesta usnju. Avstrijci so že iznašli patent za varnostni ročaj, ki smučarja varuje pred praskami na poleđenih progah.

Cene smučarske opreme neprestano rastejo, dinamične so kakor razvoj. Ali ne spada to k stvari? K »perfekcionizmu« sodobne proizvodnje, ki je značilnost današnje dobe? Firma »Alheka« v Münchnu že razpošilja palice, ki »gredo vase«, kakor smo pri dežnikih že leo čas navajeni. Če smučar s takimi »pogrne«, je nevarnost poškodb precej manjša. Zapeljiva reklama, cena pa seveda ne.

T. O.

IZ PLANINSKE LITERATURE

ZLATKO SMERKE: PLANINARSTVO I ALPINIZAM

Dolgo pričakovano delo o planinstvu in alpinizmu je končno pred nami.

Delo ima resnično jugoslovanski pomen, saj je te literature pri nas malo. Številnih tujih zgledov ne manjka. Res Smerketovo delo tudi na hrvatskem področju ni prvo – Mirko Zgaga in Ivo Gropuzza sta v založbi Sportske stručne biblioteke Zagreb 1972 izdala podobno »Kroz visoke planine« kot priručnik za planince in alpiniste. Tudi v Sloveniji, omenimo samo prof. Pavla Kunaverja, imamo nekaj priručnikov. V nečem pa Smerketovo delo prekaša vse dosedanje: v izredni opremi, v fotografijah, ilustracijah, kvaliteti papirja in metiranju gradiva dosega res svetovno raven. Nedvoumno gre za reprezentativno publikacijo, po kateri bo rad vsakdo segel. Zlasti prednaročniki so za izjemno nizko ceno prišli do lepe knjige. Priručnik, ki skuša biti enciklopedičen je razdeljen na 20 poglavij s 433 stranmi. Tematika obsega razmišljanje o duhovnih vrednotah planinske dejavnosti in alpinizma, kratko zgodovino alpinizma pri nas in v svetovnih gorstvih, očet nastanka gorstev, pregled po zemljinah, nekatera poglavja o opremi, nevarnosti v gorah, prvo pomoč, bivakiranje, prehrano, planinske kočice in markacije, orientacijo, transverzale, turno smučanje, alpinistiko, GRS, speleologijo, meteorologijo, fotografijo, floro, favno, varstvo narave in še statut Planinske zveze Hrvatske.

Ne bi mogli reči, da vsa poglavja dajejo osnovno znanje o zaključeni temi. Avtor že v prvem poglavju »Planinarstvo in alpi-

nizam« napravi pri definiranju pojma alpinizem nekaj zmede, saj ga preveč zamenjuje z alpinistiko. Na str. 10 daje definicijo alpinizma, t. j. »kretanje človeka u stjenovitim planinama – Alpama i sličnom gorju pri čemu ne koristi planinarske putove za uspon na vrhove, nego slobodne stijene u raznim smjerovima«. Le kaj pa je potem alpinistika? Na drugem mestu na isti strani pravi »alpinizam je uspinjanje na visoke planine u svako godišnja doba po teško pristupačnim i strmim stijenama zbog otkrivanja ljepota i zanimljivosti planinske prirode, kao i zbog jačanja fizične snage, izdržljivosti i volje«. Ko govori o alpinizmu, misli pravzaprav na alpinistiko, vendar tega pojma ne omenja, čeprav mu dejavnost opisuje (upinjanje na visoke planine, kretanje čovjeka u stjenovitim planinama). Boljša definicija alpinizma se mi zdi na str. 11: sadržaj alpinizma nije samo svladavanje teško pristupačnih vrhova, penjanje po stijenama, već je to sinteza tjelesnih napora, intelektualnih traženja: otkrivanja i snažnih emocija«. Sinteza tega je lahko le alpinizem, dejavnost, s katero se ta pojav razodeva, pa je alpinistika. Da hrvatska planinska terminologija loči pojem alpinizma od pojma alpinistike je razvidno iz »Pregleda planinarske terminologije« – ki Smerketovemu delu manjka, objavljeno je bilo v delu Gropuzza in Zgaga »Kroz visoke planine« na str. 297. Po njunem mnenju je alpinistika – »penjanje u visokim planinama ljeti i zimi, alpinizam – sveokupno kulturno, estetsko, etično i sportsko djelovanje u visokim planinama.«

V poglavju »Razvoj planinarstva i alpinizma« Smerke pravilno sklepa, da razvoj obeh izhaja iz ljubiteljstva do narave, katerega idejni utemeljitelj je bil Rousseau. Vendar se mi zdi, da je Smerketov zaključek na str. 12: »Njega s pravom možemo nazvati idejnim začetnikom planinarstva« le pretiran. Rousseau je storil dovolj kot utemeljitelj »vračanja k naravi«, atribut idejnega utemeljitelja planinstva pomeni manj.

Smerke ne navaja točnih virov – viri na koncu knjige so presplošni – iz katerih je črpal letnice in imena prvopristopnikov. Lahko mu zamerimo, ker ne navaja prvega vzpona na Triglav dne 26. 8. 1778 po Lovrencu Wilomitzerju (ne Wilonitzerju, kar je bilo že razčiščeno), Luki Korošču, Stefanu Rožiču in Matiji Kosu, kar omenjajo celo tuji viri in hrvatski avtorji npr. prof. dr. Vladimir Blašković »Planinska stoletnica« PV 10/74. Prvi vzpon na Triglav je bil dogodek evropskih razmer in bi ga bilo treba uvrstiti v poglavje »Klasični alpinizem« str. 12 oz. str. 14, saj spada v to obdobje in je vsejugoslovanskega pomena (najvišji vrh SFRJ) ne pa le v podpoglavje o slovenskem alpinizmu na str. 48. Sploh je celotno poglavje pisano brez pravega vrednotenja posameznih prvih vzponov, plezalnih smeri in drugih pomembnih obletnic. Stanič npr. je odpravljen v poglavju »Klasični alpinizem«, ne da bi bralec izvedel, ali je bil Stanič sploh na vrhu Groslocknerja ali pa le udeleženec odprave, kaj šele da je bil prvi, čeprav mu prvenstvo priznavajo celo nemški alpinisti! Celotno poglavje je potrebno temeljite korekture, že zaradi pravilnega navajanja imen (Kugi, Tindaly idr.), vrednotenja težavnosti vzponov, preglednosti, navajanja krajevnih imen ipd. Vso pozornost zasluži poglavje »O etici alpinizma«, ki ga je napisal Stanko Gilič. Brez prave utemeljitve je v delo uvrščeno poglavje (!) »Alpinizam na mesecu«.

Zelo dobro napisano je poglavje »Kako započeti s planinarjenjem«. Za informacijo na planinskih tečajih bo prav prišlo tudi poglavje »O postanku planina« skupaj z »Geografskim prikazom planina« po svetu in na Balkanskem polotoku. Ob ponatisu bi veljalo pogledati tudi v deli zakoncev Milne v redakciji Life (»Gore«, izdala Mladinska knjiga Ljubljana 1973) in v delo Jerome Wykoff »Skrivnosti zemlje« Mladinska knjiga Ljubljana 1971.

Poglavje o »Opremi« je dobro ponazorjeno. Omenil bi, da bi med opremo lahko navedli planinsko informativno literaturo: karte, vodnike, priručnike itd. Ob ponatisu naj bi se dodal izčrpniji pregled izdane jugoslovanske planinske literature, saj literatura na koncu dela ne zadošča. Škoda, da se avtor pri poglavjih »Opasnosti u planini«, »Prva pomoč«, »Nočenje u planini« itd. ni bolj naslonil na že izdano slovensko literaturo. Prav bi bilo,

da bi omenil, če že ne uporabil npr. Življenje v naravi, Partizanska knjiga Ljubljana 1972. O turnem smučanju bi avtor našel mnogo podatkov v Planinskem Vestniku (pomen Rudolfa Badjure, skalašev, Cirila Pračka itd.), koristne napotke bi dobil tudi v Vodniku Turni smuk v Julijskih Alpah.

Zelo dobrodošli sta poglavji »Planinski objekti i markacije« in »Planinarske transverzale«. Pri slovenskih nekatere manjkajo.

Zelo priročno navajanje literature ob koncu posameznih poglavij ni izpeljano dosledno. Marsikaj bi se dalo navesti še tam, kjer navedbe obstoje.

Ni znano, ali je avtor uporabil priročnik Miheliča in Škarje »Hoja in plezanje v gorah«, Planinska založba Ljubljana 1972, ki je bil izdan dobro leto pred izidom Smerketovega dela. Med uporabljenimi ali priporočenimi literaturo ni navedeno. Na vsak način pa je poglavje o alpinistiki (ne alpinizmu – glej moje pripombe na začetku) tehnično in slikovno zelo nazorno obdelano. Tudi poglavje o »Spasavanju u planini« je slikovno nazorno obdelano. Tudi tu velja, da dobra skica odtehta več strani gostobesednega čtiva.

Zelo zanimivo je poglavje »Planinarska fotografija«. Morda je ob tej knjigi čas za predlog, da si od avtorja najbolj želimo samostojno delo o planinski fotografiji. Ta dejavnost je sicer zelo razširjena, vendar brez priručnika. Učbenik o njej bi nedvomno požel velik uspeh, saj bi šlo v jugoslovanski literaturi za pionirsko delo.

Problema varstva narave se samo dotakne, o o zaščiteni flori in favni, kot naslov obeta, ni besede. Pogrešamo vsaj seznam zaščitenih pokrajin oz. naravnih parkov v Jugoslaviji, besedo o Gorski straži, skupnosti za varstvo okolja itd. Resda se avtor opravičuje, vendar mislim, da brez potrebe. V priručniku so poglavja, ki so manj problematična (Alpinizem na luni) kot varstvo narave.

V zaključnem poglavju »Planinarska organizacija«, v kateri je objavljen statut PSH, se mi odpira vprašanje o smislu objave celotnega statuta, saj je pogosto predmet sprememb in dopolnitev.

Ing. Zlatko Smerke je eden najvidnejših planinskih fotografov v Jugoslaviji, znan tekmovalec v orientacijskih tekmovanjih, sodelavec NP in avtor planinskih priručnikov (Apinistični vodič idr.). S to knjigo je opravil ogromno delo. PD Ravna gora v Varaždinu je bilo ustanovljeno že l. 1919 in je v zgodovini jugoslovanskega planinstva morda edino, ki se je lotilo tako hvalevredne založbe. Obema veljajo čestitke, posebej ker iz ovitka izhaja, da omenjeno delo v biblioteki »Ravne gore« nosi številko 1. Z radovednim pričakovanjem čakamo na naslednjo izdajo.

T. S.

**LIONEL TERRAY:
OSVAJALCI NEKORISTNEGA SVETA**

Izdala Državna založba Slovenije, Ljubljana 1974, 393 strani.

Lionel Terray – slava Francije, tako je prof. Tine Orel, prevajalec imenitne Terrayeve knjige »Les Conquérants de l'Inutile« naslovil spremno besedo k prevodu, ki ga je na knjižni trg v letošnjem poletju poslala DZS. Zelo je imel prav, saj je to knjiga, v kateri Terray opisuje svoja gorniška dejanja, ki so prinesla slavo njemu in njegovi domovini.

Terrayeva gorniška pot je izredna. Sprva nekoliko obotavljiva – skoraj je že kazalo, da se bo končala, še preden se je dobro začela – je vodila skozi izredne fizične napore pri organizaciji »Mladina in gore« ter dela na lastni kmetiji (čeprav je bil sin meščanske družine) do vidne vloge v »Odporu«. Prišlo je srečanje z Lachenalom, s katerim sta se povezala v resnično prijateljsko navezo (soplezalca se lahko tudi »prisrčno« sovročita, pravi nekje Terray) in dosegla imenitne uspehe: Walker l. 1946, druga ponovitev Eigerja l. 1947 ter Piz Badila v rekordnem času l. 1949. Terray se ni nikoli smatral za velikega šestostopnjaša, ekstremno plezanje npr. v Dolomitih mu je bilo tuje, izredno pa so mu »ležale« težke kombinirane ture v snegu, ledu in skali Zahodnih Alp. Vmes smučanje, za šport in za kruh, med drugim tudi v Kanadi, predvsem pa gorsko vodništvo, ki se mu Terray ni odrekel tudi po svojih največjih uspehih. Prišlo je l. 1950, ko je Terray član zmagovitih francoskih anapurnovcev. To je za Lachenala konec poti, za Terraya pa šele začetek. Sicer se mu je po vrnitvi zdelo, da je za njim fantastičen dogodek, ki se nikoli več ne bo ponovil. Toda jeseni 1954 je spet na Himalaji, tokrat med ogledniki na Makaluju in skupaj s Couzyjem prvi na Čomo Lönzu, spomladi 1955 pa – spet s Couzyjem – na vrhu samega Makaluja, za Francoze v vsakem pogledu »srečne gore«, tedaj in pozneje. Leta 1959 je bil na Džanuju, a brez uspeha, l. 1962 pa je vodil na ta vrh srečno odpravo. Vmes pa Južna Amerika z Andi, v katerih je opravil več prvih pristopov, med njimi njemu najljubši na patagonski Fizi Roy l. 1952.

Smrt ga je našla l. 1965 v francoskih gorah potem, ko je že spoznal, kako gre njegova pot navzdol, kako mu moči in pogum upadajo. Kako pretresljive so te preprosto iskrene besede! Z njimi se končuje Terrayeva knjiga, ki je takšna – iskrena in človeška – skoz in skoz. Kako občudujoče zna Terray pisati tudi o svoji zmogljivosti, pa pri tem sploh ne čutiš lastne hvale!

Morda bi kdo mislil, da je v knjigi govora samo o plezanju. Nič takšnega, vse se bere izredno zanimivo in privlačno. Naj-

več je napisanega o Eigerju, morda celo več kot pri Heckmairu. Splača se brati oboje. Podobno je Terrayeva Anapurna dragoceno dopolnilo Herzogu: poleg dramatičnega umika z gore Terraya najbolj zanimajo Nepal in njegovi ljudje, kot jih je spoznaval med odpravo. Makalu je že čisto kratek, Džanu komaj omenjen (da je bila drugo odprava uspešna, moraš prebrati kje drugje...). Nekaj več strani je posvečenih Južni Ameriki, v kateri je Terray preživel sijajne dni, kakršnih še ni koli nikjer.

Kje je še človek, ki se je tako povsem zapisal goram kot Terray? Kar srh te spreletava, ko bereš, kako jim je bil vdan. Vzpon na vzpon, brez vmesnih počitkov, eden težji od drugega. Alpe, Himalaja, Andi... Crescendo, ki ga je pretrgala šele smrt.

V nečem ime Terrayevi »Osvajalci« spominjajo na Kugyjevo »Iz življenja gornika«. Pri obeh omahujoči prvi koraki, nejasna hrepenenja, nato pa dejanje za dejanjem. Med njihovimi opisi pa razmišljanja o raznih rečeh, iskrena, človeška. O soplezalcih, o vodniškem poklicu, o ljudeh na poti h goram. Pri Terrayu morda še bolj prvinska kot pri Kugyju. Med obema pa je tudi tridesetletja, kar zadeva dejanj, seveda.

Knjiga je branje za nekaj daljših večerov, daleč od sodobnih slikanic, ki so paša očem, a puščava žejnemu duhu. To njeno lastnost je ne povsem uspeła slikovna oprema – gotovo nehote – še poudarila. Sicer pa je knjiga lična, prof. Orel pa je poskrbel za tekoč in tudi strokovno ustrezen prevod.

Škoda, da takšne knjige izhajajo tako na redko.

Tone Wraber

IN ALTO, volume del Centenario 1874–1974.

»In Alto« je glasilo videmske sekcije CAI. V našem glasilu smo ga že omenili v zvezi z literarnim delom dr. Spezzottija in v zvezi s pokojnim dr. Viktorjem Vovkom, ki je imel med furlanskimi planinci dobre prijatelje, nekateri med njimi so znali ceniti tudi njegove toponomastične razprave, ki so več let zapovrstjo izhajale v Planinskem Vestniku v desetletju od 1960 do 1965. Jubilejni »In Alto« je na zunaj prav tak, kot ga poznamo že leta, le da je njegov obseg za deset in večkrat večji. Izšel je s podnaslovom »Kronika SAF« in je 58. zvezek; spada med »mehke« knjige, vendar je kljub temu reprezentančen, z mnogimi barvnimi in črnobelimi posnetki na 512 straneh. Zelo zanimivo je uvodno branje o zgodovini furlanskega planinstva, ki sta jo napisala dr. Giobatta Spezzotti in dr. Oscar Soravito. SAF ima svoje rojstno mesto v Tolmezzu, vendar si je to ime sekcija nadela šele l. 1881 in bila zelo samostojna organizacija vse do

1929 – vendar zgodovinarja menita, da je samostojnost opustila bolj zaradi notranjega klica kakor pa zunanjega prisiljevanja in da je z vsemi dolžnimi častmi stopila v krog nacionalne planinske organizacije. Prvi kraljevi komisar (commissario del Regno d'Italia) v Vidmu je bil Quintino Sella, eden od ustanoviteljev CAI in to že l. 1866. SAF ga je imenovala za častnega člana. Sicer pa so bili odnosi med SAF in CAI v glavnem vedno dobri. Do ustanovitve samostojne organizacije l. 1881 je prišlo – tako trdita avtorja, zaradi finančnih vprašanj.

Navedimo naslove nekaterih prispevkov v slavnostnem zborniku, ki kažejo obseg in usmerjenost furlanskih planincev: O deležu SAF pri raziskovanju Alp v prvem stoletju piše G. Fornaciari, o stoletni planinski knjižnici Marino Tremonti, o publikacijah SAF Andrea Toldo, isti avtor o kočah, bivakih, potih in kažipotih, o zgodovini in geografski podobi Furlanije Arrigo Lorenzi, o varstvu alpskega sveta Riccardo Querini, o favni Franco Perca, o plazovih Achille Stefanelli, o geologiji A. Cavallin in B. Martinis, o Karniji v prvi svetovni vojni Checo Grillo, o smučarstvu G. Giacomelli in A. Plates, o GRS Cirillo Floreanini. Prof. Ardito Desio je prispeval razpravo o erozijskih oblikah od Antarktike do Sahare, o bajkah v gorah Andreina Ciceri, o fotografiji Danilo Clemente,

o regionalnem parku Prescudin R. Bassi. Slede znamenitejša dejanja furlanskih alpinistov: M. Perotti poroča o severni steni v Demirkaziku, Mario Qualizza o prvem zimskem vzponu po južnem ozebniku Poliškega Spika-Montaža, o Ganež Himalu Marino Tremonti. Alpinistom in njihovim uspehom je posvečenega precej prostora. Poseben članek o pomembnih furlanskih vzponih je prispeval Giovanni Duratti. Iz njega vidimo, da so furlanske naveze navzoče v Zahodnih in Vzhodnih Alpah, največ v Dolomiti in seveda v domačih Karnijcih, nekoliko manj v Julijcih. Med temi je naveden tudi vzpon v »Ponza Grande«, zahodna stena, plezala Scalettaris in Tacoli. Isti avtor je zbral vse prvenstvene vzpone alpinistov SAF in jih predstavil v poenoteni zapisih.

Videmska SAF poudarja znanstveno, raziskovalno in kulturno delo v planinskem svetu. Vidno znamenje je »Ustanova Antonio Berti«, ki je razpisala lepe nagrade za dela s planinsko tematiko. Nagrade so namenjene študentom in mlajšim znanstvenikom do 35 let.

Skratka: Zelo bogat, skrbno zbran jubilejni zbornik. Ob tem mi hodi na misel 200-letnica prvega vzpona na Triglav. Prav bi bilo, da bi v prihodnjih štirih letih tudi mi mislili na poživitev planinske publicistike in popravili nekatere zamude.

T. O.

RAZGLAD PO SVETU

SNEŽNI KRISTALI

Mnogi znanstveniki so za svoj življenjski študij izbrali snežne kristale, ki sestavljajo snežinke, ki se različne velikosti in teže iz sivine zimskega neba neslišno naphajo na zemljo. Nekatere med njimi utegnejo tehtati do 5g in so velike za pol rogličca. Ta diamantni prah – če ga pogledamo pod drobnogledom – je celo življenje proučeval tudi Amerikanec Wilson A. Bentley (umrl 1931). Sam je fotografiral nad 6000 snežnih kristalov. Kristali imajo premer manj kot 1mm, a največji do 6mm. Umetnica narava ima rada pisan svet in to je dosegla tudi pri kristalih. 6000 različnih kristalov! In koliko jih je še neugotovljenih! Nekaj pa imajo skupnega: vsi so šesterkotni. Iz snega središča teče šest glavnih trakov, v kotih 60° vsaksebi. Med temi kraki se tvorijo simetrični vzorci, umetnine, ki jih še ni dosegla človeška roka, čeprav si zlatarji, juvelirji, pletilje, kleklarice, oblikovalci

blagov, tapet, slikarji na steklo in drugi umetniki in umetni obrtniki prizadevajo, da bi njihove pobude slonele na lepoti kristalov.

Mnenje, pravi W. Lammert v »Der Bergst.« 1974/1, da je sneg zmrznjen pršiči dež, je napačno. Sneg je kristalizirana vodna para. Vodni atomi in molekule v plinasti obliki, ki prosto lebde v ozračju, preidejo v trdno snov – snežne kristale, ne da bi se mudili v vmesnem stanju – dežju. Ustrezna temperatura, vodna para in še majčkene opornice, ki jih obdajajo neverjetno majhni atomi in molekule, pa so tudi pogoji za snežne kristale. Žrak ima tako imenovanih kondenzacijskih jeder zelo veliko – kaj bi jih ne bilo nad mesti in industrijskimi napravami, ki bruhajo iz dimnikov vse mogoče pline in prah, ta pa ima bistveno vlogo pri tvorbi meglé. Nad naseljeno zemljo pa je žrak poln majčkenih solnih jeder, ki se pri izparevanju morja neprestano vzdigujejo

v zračne plasti. Tudi iz kozmosa prihajajo v zemeljsko atmosfero taka jedra. Pravzaprav imajo vse v atmosferi lebdeče vodne molekule težnjo, da se sprimejo v trdna telesa, da torej kristalizirajo. Imajo pozitivne in negativne pole, ki odgovarjajo za urejeno razvrščanje teh najmanjših snovnih delčkov. Privlačna moč pa ni kos različnim temperaturam, tako da se vodne molekule in atomi pri najmanjši motnji zmedejo, ne morejo več tvoriti kristalov, ampak nastane voda – dež. Idealni so pogoji pri zadostnem mrazu. Število in razpored molekul določa obliko rastočega kristala, pri snegu pravilni šesterkotnik. Ker se kristaliziranje vrši v »praznem« prostoru, to se pravi v sorazmerno redkem zraku, atomov in molekul pri njihovem razvrščanju nič ne moti.

Čeprav imajo vsi nekaj skupnega, je v njihovi razvejanosti in vzorčnosti od kristala do kristala vendarle razloček. Seveda sodelujejo pri tem tudi drugi dejavniki, med drugim množina vodne pare in temperatura. Kristali so tem večji, čim višja je temperatura. Vemo, da se pri temperaturah -20°C zelo redko tvorijo zvezdnati kristali, marveč prevladujejo prizmatični in bolj gladki. Laboratorijski poskusi so potrdili to zakonitost. V laboratorijih so za kondenzacijska jedra uporabili zajčjo dlako. Meteorologom odpirajo snežni kristali že zdaj velike možnosti. Morebiti bodo nekoč po oblikah snežnih kristalov marsikaj sklepali o vremenskih razmerah v visokih zračnih plasteh.

T. O.

RDEČ, RJAV, ZELEN SNEG

Sneg je v glavnem samo bel, vendar so že v 19. st. ugotavljali, da utegne biti tudi drugače obarvan. O tem piše W. Lammert v »Der Bergst.« 1974/2. Ko je kapitan Ross plul okoli Kap Yorka na Gröndlandiji, je v zalivu videl bleščeče rdeč sneg. »Rdeči sneg« v Baffinskem zalivu je kmalu postal znan po vsem svetu. Danes vemo, da je tak sneg tudi drugod. Rdeča je samo vrhnja plast snega, kakih 5 cm globoko. Do pojava pride posebno tam, kjer prime sneg sonce tako, da kopni. Z mikroskopom se v rdečem snegu vidijo majhne rdeče kroglice, snežne alge *Sphaerella nivalis*. Ta rastlina je pravi vzrok snežne rdečice. Ožive šele pod sončnimi žarki, zrastejo in se dele. V snežni brozgi živahno plavajo in z njo prodirajo v še nekopneči sneg. Zaradi njih lahko sneg živo zardi na velikih ploškvah.

Druge vrste alg lahko naredo sneg zelen, rjav in rumenkast, vendar te barve niso tako žive kot pri rdečem snegu. Več kot sto vrst mikroskopičnih snežnih rastlin živijo združeno z različnimi mahovi v stadiju, preden kalé. Ta zanimiva flora ne živi le v polarnih področjih in v viso-

kogorju, tudi v nižjih predelih so ugotovili snežno vegetacijo celo v ledu Blatnega jezera so našli 35 različnih vrst. Rjavi sneg na Blatnem jezeru imajo madžarski ribiči radi, če se pokaže sredi belih površin. »Rjavi sneg žra led«, pravijo, in res lahko na Blatnem jezeru najprej vržejo mreže na tistih mestih. Podoben pojav so opazili tudi v celinskem ledu na Gröndlandiji. Mala živa bitja hitreje vsrkavajo sončno toploto in tako se sneg in led tam, kjer so, hitreje stajata.

Sem in tja se govori tudi o črnem snegu. Zanj so odgovorne živalce, vidne s prostim očesom. V velikih višinah je to ledeniška bolha. V severnih alpskih pokrajinah govore o boljših letih. Včasih obarvajo sneg na večjih površinah. Posejajo na sneg tako goste, da jih lahko postrgamo. V ravninah se na snegu pojavljajo kot ličinke, zato ljudje govore o snežnem črvu. Rad ima samo zelo tople zimske dneve.

T. O.

S KOMARJI SO OPRAVILI FRANCOZI

Komarji so huda nadloga v obmarskih krajih, vendar utegne zanimati tudi planince in alpiniste, kakšen izum so spravili na svet Francozi, da bi se ubranili pred milijardami teh malih tečežev: Pips, ki ni večji od škatlice za vžigalice, na baterijo. Z njo pips proizvaja visokofrekvenčni ton, ki ga človeško uho še sliši, komarje pa odganja, oz. jim jemlje veselje, da bi sedali na gole dele telesa. Vedo povedati, da so najhujše samice, ki se morajo napiti krvi, da spravijo iz sebe »nasad« kakih 100 000 jajčec – vsakal in nastal je »skeeter skata«, strah komarjev, suha celica in nekaj elektronike v primernem ohišju, ki z eno samo baterijo dolgo časa podi komarje – k sosedu, če ta nima s seboj takega škrapa. Aparatke se napaja z duracell 9-volt-Block Mn 1604, ki zadošča za 100 ur, torej kar za 10 dolgih noči. V Franciji je ta pips čez noč postal šlager, 20 000 so ga prodali mimogrede.

T. O.

KARDINAL DÖPFNER KOT ALPINIST

Kardinal Döpfner je münchenski in brižinski nadškof, po drugem naslovu torej na daleč povezan z našimi jezikovnimi spomeniki, s prvim zapisom slovenščine. Verjetno je danes med cerkvenimi dostojanstveniki najvidnejši alpinist (Francoz Audoubert, tudi duhovnik, je med najvidnejšimi alpinisti na svetu). V hribe je začel hoditi pred vojno, ko je študiral v Italiji in to v Sabinske gore. Po vojni je vse poletne dopuste preživel v gorah od l. 1947 do danes. Škof je postal l. 1948. Od l. 1950 zelo dobro pozna Berchtesgaden, bil je na vseh vrhovih tam okoli,

l. 1951 je bil prvič v Švici na Bietschhornu, nato je več let zahajal v Dolomite. L. 1953 je bil prvič na Matterhornu, potem je enkrat obrnil zaradi slabega vremena pri Solvayevi koči, bil na Mt. Blancu (59), na več vrhovih v Wallisu, ki ga ima najrajši. V Švici je stopil še na mnoge druge štiritisočake. Za seboj ima tudi več plezalnih smeri srednje stopnje (Veliko Cino po normalni poti, Kleiner Watzmann, Jubilejno pot v Wettersteinu, in še nekatere. V 25 letih je poleg visokih tur nabral še vrsto poti po sredogorju. Ko ga je redakcija revije »Der Bergsteiger« (1974/2) vprašala, kaj misli o tveganju in odgovornosti, je odgovoril: »O tem sem večkrat razmišljal, posebno če sem bil na potih, kjer so se že zgodile nesreče. Vsekakor več tvegam, če sedem v avto in se odpeljem po dnevnih opravkih kakor pa na turah, kakršne sem naredil. Z nekimi tveganjem je treba pri alpinizmu računati kakor pri drugih športih. Vsak posameznik ima tudi svojo mero, zmerom mora premisliti, kaj še zmore. Ekstremnega alpinizma nisem gojil. Ta sega v področje, kjer je treba vprašanje ogroženosti vedno znova obravnavati in pretehtavati.«

Na vprašanje, kaj ga je v hribih očaralo tako, da od leta 1947 prebije vse svoje proste dni v gorah, je bil njegov odgovor zelo kratek: »Veličastna doživetja v visokogorju. Najmočnejše sem jih občutil v Wallisu. Gore okoli Zermatta imam najraje.«

T. O.

ITALIJANSKO SODIŠČE OBSODILO ŽUPANA ZARADI UBOJA IZ MALOMARNOSTI

Zgodilo se je ina smučarski progji. 26. marca 1967 je 22 letni Otto Stecher iz Grauna v Vintschgauu vozil s smučmi s Haider Alma v dolino. Bil je megljen dan in usoda je mladega smučarja čakala v tenki, komaj vidni jekleni žici sidrišča tovarne žičnice. Proga pri tem betonskem temelju ostro zavija. Nič hudega sluteči Stecher je zavoj »rezal«, zaneslo ga je s proge in zdrvel je s polno brzino proti jeklenemu kablu. Posledica je bila grozovita: Vrv mu je skoraj odrezala glavo, bil je pri priči mrtev.

Sodišče je najprej obtožilo graditelja tovarnega lifta 53 letnega J. Thönija iz Malsa in župana Karla Stecherja. Thöni bi bil dolžan nevarno mesto zavarovati, župana Grauna pa so prijeli zato, ker je dal dovoljenje za obratovanje brez kolavdacije. Deželno sodišče v Bolzanu je l. 1971 razširilo obtožbo. Thöni je medtem umrl. Stecher je bil obsojen na štiri mesece zapora. Pritožil se je in tako so zadevo obravnavale še tri sodne inštanice. Višje deželno sodišče v Trentu ga je krivde oprostilo, češ da župana ni mogoče

klicati na odgovornost za eventuelne pomanjkljivosti na žičnicah.

Svojci so gnali pravdo na kasacijsko sodišče v Rimu. To je odločilo: Lastniki žičnic, sedežnic in vzpenjač niso odgovorni samo za dovoz smučarjev, marveč tudi za nevarnosti na smuški progji in njeni bližnji okolici. Junija 1973 je bila zadeva tudi na apelacijskem sodišču v Brescii, ki se je odločilo tako kot sodišče v Bolzanu. 80% krivde za smrt mladega Stecherja so prisodili županu Karlu Stecherju. Kazen je obveljala – pogojno.

T. O.

NOVOSTI V VERTIKALNEM PROMETU PO ALPAH

V Arlbergu so spet napravili korak naprej – vsaj upajmo, da je tako. Pred 36 leti je stekla tu prva vlečnica, leta 1973 pa so prvi na svetu spustili v promet sedežnico za tri smučarje na enem sedežu, torej trojna sedežnica, sedežnica za troje ali trosedežnica. Postavili so jo namesto stare vlečnice na Trittalp, vozi pa z Rūfikopfa na Zürser Hexenboden. – Galtür v Paznauntalu ima zdaj 8 velikih vlečnic. Osmo so pognali v promet ob novem letu 1974, dolga je 1000 m in postreže v eni uri 1000 smučarjev. Spodnja postaja je na 1754, zgornja pa na 1994 m. »Wintersport-Grossraum Radstädter Tauern« se imenuje turistična kooperacija ali združenje na Salzburškem. Z eno vstopnico se lahko peljete na 100 liftih! Stanujete na enem mestu, uživate pa na celotnem področju združenih podjetij v Altmärktu. Ebenu, Filzmoosu, Flachauu, Fortstauu, Kleinarlu, Obertauernu, Radstadtu in Wagreinu. Teh devet občin ima 86 vlečnic, 7 enosedežnic, sedežnic, 6 dvosedežnic in eno vzpenjačo, polea tega še 8 toplih bazenov – za vse so točke na eni sami kartici.

Na Salzburškem to še ni vse. Imajo tudi »Paradno smuško vas« (Parade-Skidorf) Saalbach-Hinterglemm, ki zmore eno vzpenjačo, tri dvosedežnice, 7 enosedežnic in 30 vlečnic. Z vsem tem v eni uri postrežejo 2400 smučarjem. Razpolagajo z 22 stroji za pripravo in nego smuških prog, imajo dva hotelska bazena, sauno, drsališče, dvorano za tenis in otroški vrtec. Tedenski »smuški pasoš« stane 750 ös ali 103 DM, v predsezoni 550 ös ali 75 DM.

Na istem področju je znova stekla prenovljena vzpenjača na Schattberg. Ima panoramske kabine za 100 oseb in v 5 minutah prepelje 850 oseb s 1003 m na vzhodni vrh Schattgipfel 2020 m. Kabina razpolaga z žičniško toaleta (!) prvo na svetu.

Tudi Badgastein ne stagnira. Nastaja »Sportgastein«, dosegljiv po 5,2 km dolgi

cesti, zavarovani proti plazovom, po 1520 m dolgi dvosedežnici in 1950 dolgi vlečnici na višini 2680 m. Dva lifta za smuški pouk sta v gradnji, na 3100 m visoki Schareck pa bodo zgradili žičnico in tako omogočili tri ledeniške proge skozi vse leto. V Badgasteinu so tri leta zidali kongresni center in ga odprli marca 1974. Center je stal 160 milijonov šr (22,1 milij. DM). Skoraj bi lahko rekli: Tu, felix Austria!

Vedno več je v smuških centrih v Avstriji pa tudi v Švici otroškega varstva za otroke od 3. do 12. leta. Otroci so ves dan pod nadzorstvom, imajo smuško šolo, skratka učni in vzgojni program. Švicarski turistični biro v Frankfurtu je izdal o tem zajetno brošuro s cenami – 125 fr. za otroka dnevno, 50 do 100 sfr tedensko s hrano vred.

T. O.

ZGODBE Z MATTERHORN

Nabral jih je Herbert Dumler in jih objavil v »W. Bergk« 1973/6. Tragične dogodke ob prvem vzponu na Matterhorn 14. julija 1865 je pustil ob strani, ker so menda res splošno znani. Zato začenja z alžaskim industrialcem, glaciologom Dollfuss-Aussetom, ki se je deset let poprej (1855) ukvarjal z mislijo, da bi vrh Matterhorna dosegel z balonom. Balon bi bil privezan, tako da bi lahko vodili.

12. sept. 1867 so šli na Matterhorn trije bratje Maquignaz, Cesare Carrell in Jean Baptist Carrell s hčerko Felicitas, ki je imela »roke strašno dolge, od moči je kar pokala«. Izbrali so italijanski greben »Liongrat«. Sto metrov pod vrhom se je Felicitas ustavila, ni se hotela premakniti, ker ji je veter vzdigoval krilo čez glavo. Zdaj se tisto mesto imenuje po njej Col Felicité.

Med najbolj zanimive in simpatične aspirante za Matterhorn je Luc Meynet. »Umre se samo enkrat«, je imel navado reči na najbolj težkih mestih na poti Matterhorn, z njim se je tolažil v revščini, saj je moral skrbeti za otročiče brata, ki je zgodaj umrl. Kruh si je služil kot nosač, še zanj ga je bilo malo. Na Matterhorn je prišel nekaj let po prvem vzponu. »Slišal sem angele peti v nebesih«, je pravil revni a vedno veseli nosač, ko je prišel v dolino.

Tisoči in tisoči so v 100 letih prišli na Matterhorn. Koliko jih je bilo, se ne da ugotoviti. Eden od njih je bil slepec (o tem smo pred leti poročali v »Razgledu po svetu«, op. ur.). Elegantno, z lahkoto se je vzpenjal navzgor. Vrh je zaslutil, kot da prisluhnil neslišni govoric narave. Morda je več videl z dušo kot marsikdo z očmi.

Leta 1936 je za božič na vrhu Matterhorna lučka. Videli so jo iz doline in si mislili: »Kdo neki bi to noč hodil na Matterhorn!« Bil je slavni Giusto Gervasutti, ki je tisto

noč na italijanskem vrhu bivakiral v spalni vreči – sam. 27 letni Italijan je prišel iz Breuilu po Liongratu v hudih zimskih razmerah.

T. O.

MARATONSKI SMUŠKI TEK POD WILDER KAISERJEM

Švedi imajo svoj maratonski tek Vasa, o katerem smo že nekajkrat poročali. Južna Tirolska uveljavlja zadnja leta svoj »Marcia longa« in to kar z zelo učinkovito reklamo, Švica se postavlja s svojim »Engadinom«, maratonom skozi svoje najlepše predele, Bavarci pa tečejo od Bad Tölza do Münchena. Čudno bi bilo, da bi po tolikih zgledih Avstrija ostala brez svojega smuškega maratona. In res ga je februarja 1974 priredila v deželi, kjer ima besedo Wilder Kaiser in ki jo nekateri imenujejo Severna Tirolska. Proga je dolga 72 km, krajša etapa pa 42 s ciljem v Kössenu. Tek imenujejo »Koaalauf«, prireajo ga turistične zveze in tovarna smuča Keissl. Povezuje Kitzbühel, Reith, Oberndorf, St. Johann, Griesenau, Schwendt, Kössen, Erpfendorf in Kirchdorf.

T. O.

LITERARNI NATEČAJ PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

Planinska zveza Slovenije na predlog uredniškega odbora Planinskega Vestnika razpisuje literarni natečaj 1975 v opombo na osemdesetletnico planinskega glasila (1895–1975).

Nagrade so naslednje:

1. nagrada din 3000,00
2. nagrada din 2000,00 in tri nagrade po din 1000,00

Natečaj velja za vso planinsko tematiko od znanosti do planinskih delovnih področij v najširšem smislu. V poštev pridejo neobjavljeni opisi tur in vzponov, izletov v sredogorje in visokogorje doma in v tujini, novele, meditacije, planinski življenjepisi, alpinistični problemi, problemi varstva narave itd. Obseg je odmerjen na 1–15 tipkanih strani (po 30 vrstic). Slike in risbe so zaželeni, vendar ne nujne.

Pravice do nagrajenih člankov za tri leta prevzame PZS. PZS si pridržuje pravico, da objavi tudi kak nenagrajen tekst, vendar mora to avtorju sporočiti.

Žiriji predseduje dr. Matjaž Kmecl, člani žirije so: prof. Evgen Lovšin, dr. Miha Potočnik, ing. Miran Marussig, Tone Stroj in Tine Orel. Sklepi žirije so dokončni. Rokopisi se sprejemajo do 15. marca 1975. Pošljite jih na naslov: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana, Dvořakova 9, pp 214, z označbo »Literarni natečaj«. Sklepi žirije bodo objavljeni v PV št. 8 ali 9 1975.

Planinska zveza Slovenije

OB SREBRNEM JUBILEJU UREDNIKA PV TINETA ORLA

Iztek se 79. leto, odkar izhaja Planinski Vestnik, v standardni okusni obliki, s poenoteno in obenem pestro vsebino. Izhaja redno vsak mesec, brez zamujanja, kar lahko štejeva za posebno odliko našega planinskega glasila.

Morda se kateri že sprašuje, kakšen bo Planinski Vestnik v jubilejnem osemdesetem letu izhajanja. Kakšno obliko bo imel, se bo v konceptu kaj spremenil?

Lepo je, če smo v tako intimni povezavi s Planinskim Vestnikom kot sodelavci, kot bralci in naročniki. Ne bi pa bilo prav, če se na predvečer jubileja – 80-letnice izhajanja – ne bi spomnili sedanjega urednika, ki letošnje leto tiho z njemu lastno pridnostjo in skromnostjo praznuje tudi svoj jubilej, saj mineva v tem mesecu 25 let, odkar mu je Planinska zveza Slovenije zaupala dolžnost glavnega urednika svojega uglednega glasila.

Uredništvo Planinskega Vestnika je prevzel v času, ko je v planinski organizaciji po drugi svetovni vojni v revolucionarnem preoblikovanju pričelo poganjati nova življenje. Alpinizem je začel dobivati poudarek, kakršnega ni bil deležen še nikoli. Mladi pisci so dobivali prostor za svoja naziranja in opise dejanj v stenah. To je bila hkrati doba intenzivne obnove planinskih postojank, obdobje duhovnega poleta in množičnosti, kakršne še ni bilo pri nas. Pisalo se je leto 1949, leto izrednega zanaosa v našem planinstvu, predvsem pa naraščanje števila mladih članov v planinski organizaciji.

Razumljivo je, da se je tako stanje odrazilo tudi v planinskem glasilu, katerega pomen je ravno v tem, da spremlja dogajanje in ga prav s tem do neke mere po volji sodelavcev tudi usmerja in krepi.

Sicer pa je bil urednik Tine Orel od leta 1946 do 1963 tudi predsednik PD Celje, enega od najmočnejših planinskih društev v Sloveniji, in je s to dolžnostjo delal v prvih vrstah za novo usmeritev planinstva kot kulturni delavec, publicist, organizator, gospodar, alpinist, gorski reševalec, propagandist, po svojem poklicu pa tudi kot mentor mladine. Kot tak je eden redkih danes še aktivnih planinskih funkcionarjev na vodilnih mestih v planinski organizaciji, ki so prehodili zgoraj omenjeno pot, per aspera ad astra, od prvih skromnih, a duhovno svežih povojnih začetkov do današnje ravni. (O njegovem delu za planinsko organizacijo od leta 1940 sem pisal ob njegovi 60-letnici v PV 1973. Op. pisca.)

Kot urednik je s korespondenco in znanstvi navezal na glasilo že takoj spočetka mnogo mladih in obetavnih peres iz vse Slovenije. Nekateri so postali »zlata osnova« Planinskega Vestnika, drugi standardna »železna«. Ne mislim zlorabljati trenutka niti mesta, kaj šele imen, če zapišem, da je v PV objavljali svoje prve spise naš znan pisatelj Tone Svetina, tudi eno poglavje »Ukane« je izšlo najprej v PV, oglašal se je dr. Matjaž Kmecl z duhovitimi in globokimi esaji in še drugi mlajši književniki. Planinskemu Vestniku je svoje pesniške prvence zaupal Tone Kuntner, v glasilu so se oglašali tudi starejši književniki med drugimi tudi dr. Alajžev Gradnik. Vendar Planinski Vestnik ni bila nikoli in ni literarna revija, predvsem je

planinsko glasilo, glasilo tistih, ki čutijo, da morajo izpovedati svoja doživetja v gorah.

Tu je zastopana preizkušena planinska garda že predvojnih planinskih piscev, mlajše in najmlajše generacije. Žal je tako med prvimi kakor med drugimi smrt zasekala vrzeli. Uredniku je zvečinoma pripadla dolžnost poslednjega slovesa v glasilu. Morda so šele z nekrologom nekatera imena dobila pravo mesto v planinski zgodovini. Vendar se urednik v svojih poslednjih opombah ni spomnil samo svojih literarnih sodelavcev. Prijazne poslednje besede je zapisal tudi preprostim kmečkim ljudem, planinskim oskrbnikom, nosačem in vodnikom. Sicer pa je boljše pogledati v Mazičovo »Kazalo« PV 1950 in 1961–70. Iz njega je razvidna širina redakcije in plejada oseb, ki se tako ali drugače oglašajo v PV. Uredniku pa je pripadala tudi častna dolžnost, da je pisal vezila ob življenjskih jubilejih planinskih bardov.

Če je bil koncept urednika ob podpori uredniškega odbora in vodstva planinske organizacije dati glasilo po snovi, vsebini in obliki omnibusni značaj, je bil »Razgled po svetu« drugi temeljni doprinos sedanjega urednika. Obseg te rubrike, ki je sama po sebi glasilo v glasilu, je v primerjavi s predvojnimi Brilejevimi komentarji nekaj novega. Danes je samo tega urednikovega dela za nekaj zajetnih knjig.

Poleg te rubrike, ki pomeni pravzaprav edino vez Planinskega Vestnika s tujimi planinskimi organizacijami in planinskimi dogodki na našem planetu, je urednik skoraj izključni pisec rubrike Varstva narave, pa tudi pogost kronist dogodkov v planinski literaturi in v Društvenih novicah. Levji delež nosi tudi v Alpinističnih novicah, čeprav imajo mladi alpinisti odmerjenega razmeroma precej prostora v literarnem delu glasila. Prepričan sem, da bi ga dobili tudi v tej rubriki, če bi prijeli za pero.

Bežna primerjava predvojne dobe z današnjo pokaže, da je Planinski Vestnik povečal število naročnikov za sto procentov, saj se od l. 1953 do l. 1973 giblje med 5000 do 6000 naročnikov, obseg pa je v primeri s predvojnimi tudi dvakrat večji brez statističnih prilog in letnega kazala. Planinski Vestnik že več kot desetletje posveča večjo pozornost naslovni strani in ima 4 strani umetniških prilog na umetniškem papirju. Samo ta oprema terja od PZS notranje dotacije, saj znašajo samo zanjo materialni in tiskarski stroški več kot vsi honorarji skupaj.

Planinski Vestnik je bil l. 1971 odlikovan z Bloudkovo nagrado, l. 1972 pa z isto nagrado tudi urednik Tine Orel.

Petindvajset let obsežnega in napornega uredniškega dela se sklada. Kdo bi preštel, kolikor ur je bilo treba za lekture in korekture, koliko za prebiranje tuje literature, za obširno in ažurno korespondenco, za osebno spodbujanje, za pota v tiskarno, na seje, prireditve!

Urednik mora znati pazorno brati, videti pisca, slutiti njegova »duša«. Treba je biti mentor, šele potem strokovni lektor, pa še kaj drugega. Treba je spoštovati delo še tako anonimnega pisca, ki se šele išče, ambicioznega mladca, ki ga zanaša prekipenje, in dolgoletnega planinskega veččaka, ki ga nekaj prizadeva, zbode, pa napiše.

Nj vedno lahko razsajati med interesi organizacije in kulturnim napredkom glasila pa piscem, ki si prizadeva nekaj delati z vsemi svojimi sposobnostmi in slabostmi. Urednik mora biti v eni osebi pedagog, svetovalec, če gre za začetnike, in animator, če gre za stalne sotrudnike in dopisnike. Znati mora miriti nasprotnike v polemikah – tudi te so bile – in jih pripeljati do smiselnega konca.

Koliko dela zahteva samo uredniškava korespondenca! Iz poročil na skupščinah PZS dobri dve desetletji nazaj povzemamo, da »znaša« do 800 in več pisem letno. Avtorji želijo, človeško razumljivo, vedeti, pri čem so. Zato mora uredniškava korespondenca biti ažurna in taka tudi je.

Urednik je regulator okusov. Ne le uredniški odbor, tudi bralci so cenzorji in kritiki vsebine Planinskega Vestnika. Uredniška politika mora računati tudi z njimi, ne le z interesom planinske organizacije in z literarno kvaliteto. Pred leti je anketa pokazala, da si bralci žele omnibusno vsebino, jubilejne in odpravarske številke, usmerjene na določen jubilej ali dejanje, ne vlečejo preveč, čeprav so neizogibne.

Če že bralci glasila ne trpe monografskega, ozko omejenega gradiva, je izkušnja potrdila, da ima tudi taka planinska literatura svojo dokaj številno publiko. Prav sedanjí urednik ja stregel željam bralcev, njemu gre hvala, da smo v prejšnjem desetletju dobili več takih planinskih knjig kakor pa desetletja pred tem. (Gl. izbrane spise Franceta Avčina, dr. Mihe Potočnika, Janka Mlakarja, Planinsko berilo idr.)

Uredniškava vloga je bila torej mnogostranska. Odkrival je talente, tolažil povprečne, pisal uvodnike, glose, vezila in opozorila, recenzije in razne član-

ke. Z vsem navedenim je vzdrževal številna družino mladih in starih sodelavcev, stalnih in občasnih, in vedno znova – novih, mladih.

Pravzaprav je sreča za planinsko organizacijo, da ima urednik tako visok jubilej. Koliko skrbi je šlo mimo vodstva planinske organizacije s tem, da je imela zagotovljeno uredniško kontinuiteto, ki zagotavlja stabilnost in standardizacijo kvalitete, ki je porok za obseg gradiva in število sodelavcev in to iz leta v leto, brez počitnic in dopusta.

Od vestnosti in natančnosti urednika je marsikaj odvisno, več kot nam je v mislih, ko nam glasilo mesec za mesec redno prihaja na mizo.

Skromne materialne možnosti in ozek administrativni aparat PZS zahtevata od glavnega urednika dodatno delo, pota, potrebna, da brez zastojev in zamud poteka izhajanje glasila, ki že 22 let obsega po 600 strani in več. Prav je, da se ob tem spominimo tudi urednikove pokojne žene, ki je dolga leta pomagala v tajništvu redakcije.

Malokatero delo v planinstvu je tako osebno in v javnosti vidno kot publiciranje in urednikovanje, in tako podvrženo kritiki. Čeprav je neprecenljivo, je marsikdaj tudi nevhvaležno. To moramo tudi imeti pred očmi, ko opozarjamo tudi na urednikov delovni jubilej in ne samo na jubilej glasila.

Prav je, da se mu zahvalimo za nesebično in požrvalno delo, za 25 letnikov Planinskega Vestnika, za delo glavnega urednika, opravljenega ob vseh drugih dolžnostih, ki mu jih nalaga poklic prosvetnega in kulturnega delavca.

Zahvalimo se mu s preprasto besedo, za katero smo poklicani kot njegovi tovariši in sodelavci.

Tone Strojín

VIŠJA NAROČNINA PV 1975

Pravzaprav spričo naraščanja cen v zadnjih treh letih a še posebej v letu 1974 to ni nič presenetljivega. Bolj bi nas moralo osupniti dejstvo, da smo pri stari naročnini vztrajali zadnja tri leta, čeprav so stroški za tisk in papir letos podivjali (tako je zapisalo »Delo« konec julija 1974). Te »podivjanosti« niti PV niti PZS niti sotrudniki ne morejo sami ukrotiti, niti ji ni kos javna podpora, saj znaša komaj 10% proračuna PV. PZS pa je interesna, specializirana organizacija široke rekreacijske, športne in kulturno-vzgojne dejavnosti in zato ne more toliko posegati v razporejena sredstva, da bi krila ves primanjkljaj na računu PV. Upajmo pa, da bo PZS v bodoče lahko kaj več namenila tudi za svoj kulturni program in s tem proslavila 80-letnico svojega glasila Planinskega Vestnika.

Čeprav je utemeljitev ponovljena že pri celi vrsti drugih podražitev, nam ne zamerite, da tudi mi opozorimo na izredno

visoko podražitev papirja in vseh uslug, ki jih dajejo tiskarne, na podražitev poštnine, transporta in vseh surovin, ki so v zvezi z izdajanjem glasila.

Decembra 1974 bo GO PZS sklepal o naročnini, predlog se glasi: 90 ali 100 din.

Ne zamerite, če ponovimo spričo tega dejstva, da je PZS tudi vnaprei pripravljena vzdrževati svoje glasilo na dosedanji vsebinski in formalni višini, si prizadevati, da bi ga še izboljšala, in dodajati svoj delež k izhajanju najstarejšega slovenskega mesečnika. Zato pričakujemo od naročnikov, da nam bodo ostali zvesti tudi v razmerah, ki nas spričo stiske zaradi naraščanja cen še čakajo. Uredniški odbor obljublja, da bo tudi v bodoče vodil glasilo z občutkom za vse, kar planinska organizacija združuje in pospešuje, s pozornostjo za vse, s čimer planinstvo napreduje in kakorkoli ljudi, ki se ga oklepajo, osrečuje.

Glavni odbor PZS
Uredniški odbor PV

2

3

- 1 Prodor Velika Paklenice – Foto dr. Nikola Ljubesić
- 2 Bernina 4045 m z Bianco grebenom – Foto Marija Rojnik
- 3 SV stena Mt. Blanc du Tacul (4247 m) z vršnim Cervasuttijevimi stebrom. K I. jugoslovanski ponovilvi tega stebra – Foto Jože Trošt
- 4 Bukve pod Kališčem, novembra 1970 – Foto Stane Kvaternik
- 5 Jesenska opravilo – Foto Vlastja Simončič
- 6 Na Lavrenškem jezeru (Pohorje) – Foto Franček Vogeljik

Ne čakajte,
da priljubljeno melodijo slišite slučajno –
kupite si gramofon

- sodobna ojačevalna tehnika
- čist in naraven ton
- pri reprodukciji gramofonskih plošč
- lepa, moderna oblika
- prodaja na kredit
- garancija

 Iskra

ISKRAPHON PM-71
Skatla s keramičnim gramofonskim vložkom,
vložena v leseno furnirano kaseto. Ima samostojen ojačevalac z zvočnikom 2 W

ISKRAPHON PM-75
Vgrajen v plastično neolomljivo kaseto
v treh različnih barvah, s samostojnim
ojačevalcem in zvočnikom 3 W

ISKRAPHON RS-70 STEREO
Vgrajen v leseno furnirano kaseto – Pokrit
s prozornim pokrovom – Dva zvočnika, 3 W,
15 Ohm, sta vgrajena v posabnih zvočnih
omarih, enako furnirana
kot kaseto

ŽELITE IMETI LEPE CVETLICE IN
RODOVITEN VRT —
UPORABLJAJTE PROIZVODE
TOVARNE DUŠIKA RUŠE

NOVI CVETAL

— posebna hranilna raztopina za gnojenje vseh vrst okrasnih rastlin

TRATIN — novost: tekoče gnojilo za dognojevanje trate

RASTLIN — tekoče gnojilo za dognojevanje zelenjadnega vrta

FOLIAR — tekoče listno gnojilo za vaš sadovnjak

BIOTER — specialno organsko gnojilo, ki zagotavlja trajno rodovitnost vašega vrta

TORBON — organski substrat za direktno presajevanje okrasnih rastlin

Proizvajamo še specialne nitrofoskale za vrtničarje, sadjarstvo, vinogradništvo in za negovano trato;

proizvajamo odlična sredstva za varstvo okrasnih in ostalih rastlin.

Vse strokovne informacije vam nudi

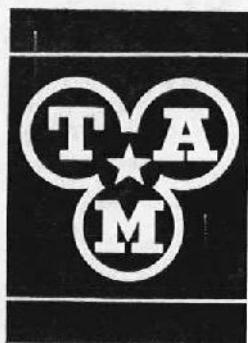
naša agrokemijska služba

TOVARNE DUŠIKA RUŠE

TOZD AGROKEMIJA

pismeno ali po telefonu 76-108

**TOVARNA
AVTOMOBILOV
IN
MOTORJEV**

- tovornjaki
- avtobusi
- specialna vozila
- zračno hlajeni dieselski motorji
- avtomobilske nadgradnje
- tirna vozila
- toplovodni kotli
- odlitki
- odkovki

